

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

นางสาวอรุณิชา สุทธิแป้น

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนากการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2562

**Extension Guidelines of the Paddy Collaborative Farming of Farmers
in Mae Chan District , Chiang Rai Province**

Miss Onnicha Suttipan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

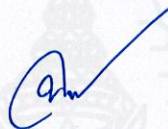
School of Agriculture and Cooperative
Sukhothai Thammathirat Open University

2019

หัวข้อวิทยานิพนธ์   แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
ชื่อและนามสกุล   นางสาวอรุณิชา สุทธิแป้น
วิชาเอก   ส่งเสริมและพัฒนากการเกษตร
สาขาวิชา   เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา   1. รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ขลิบทอง
                          2. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2563

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

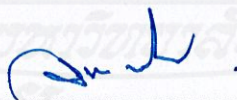
..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ฉัฐสินี หาญกิตติชัย)

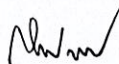
..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ขลิบทอง)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมพร พุทธาพิทักษ์ผล)

๒๖/๑

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย นางสาวอรณิชา สุทธิแป้น รหัสนักศึกษา 2619000736

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ขลิบทอง (2) รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ คุ้มทรัพย์

ปีการศึกษา 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ 5) ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 456 ราย ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 141 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56.82 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพื้นที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ เฉลี่ย 11.79 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์ กข. 6 ผลผลิตเฉลี่ย 735.3 กิโลกรัม/ไร่ ต้นทุนการผลิตข้าวเฉลี่ยอยู่ที่ 3,574.09 บาท/ไร่ และได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมนาแปลงใหญ่ในระดับมากที่สุด จากแหล่งสื่อบุคคล ก็คือ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ (2) แนวทางการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ที่เกษตรกรมีการปฏิบัติระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการคัดเลือกพื้นที่เข้าร่วมโครงการฯ โดยเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ มีความเหมาะสมตามโซนนิ่ง ส่วนสภาพการผลิตข้าวที่มีการปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ มีการไถดะ ไถแปร และคราด 1 ครั้ง มีการแช่ข้าวก่อนปลูก (3) ภาพรวมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล (4) ประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากที่สุด ได้แก่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก (5) ภาพรวมเกษตรกรมีความต้องการความรู้ด้านต่าง ๆ ในระดับมากที่สุด อาทิ การจัดการ โรคและแมลงศัตรูพืช การจัดการดินและปุ๋ย การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิตข้าวคุณภาพตามมาตรฐาน GAP ช่องทางการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด จากสื่อสิ่งพิมพ์ คือ คู่มือ จากสื่อบุคคล คือ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ และจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือ อินเทอร์เน็ต วิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด คือ การฝึกปฏิบัติ การสาธิต และทัศนศึกษา ส่วนแนวทางการส่งเสริมนาแปลงใหญ่นั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีและเชื่อมโยงเครือข่าย ควบคู่ไปกับการทำงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V system) เพื่อสนับสนุนเกษตรกร ทั้งในด้านการตลาด ด้านการวางแผนและบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ด้านการถ่ายทอด/เผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารความรู้ และด้านการสนับสนุนงบประมาณหรือปัจจัยต่าง ๆ สำหรับการจัดทำแปลงเรียนรู้/การทำในรูปแบบธุรกิจ เช่น การแปรรูป การเพิ่มมูลค่า โดยสมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วม มีหน้าที่ชัดเจน และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริมการเกษตร นาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

Thesis title : Extension Guidelines of the Paddy Collaborative Farming of Farmers in Mae Chan District, Chiang Rai Province

Researcher : Onnicha Suttipan **ID :** 2619000736;

Degree : Master of Agriculture (Agriculture Extension and Development)

Thesis advisors : (1) Dr. Jinda Khlitong, Associate Professor,
(2) Dr. Chalernsak Toohirum, Associate Professor; **Academic year :** 2019

Abstract

The objectives of this research were to study 1) socio-economic conditions of farmers 2) collaborative rice production farming of farmers 3) participation in the operation of collaborative farming 4) problems and suggestion in the extension of collaborative farming 5) needs and guidelines for the extension of collaborative rice farming.

The population of this study was 456 farmers who were members of collaborative rice farming group in Mae Chan district, Chiang Rai province. The sample size of 141 people was determined by using simple sampling method. Data was collected through conducting interview and was analyzed by using statistical values such as frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, and content analysis.

The results of the study showed that (1) most of the farmers were male with the average age of 56.82 years and completed grade 6 of primary school education. They had the average area that participated in collaborative rice farming of 11.79 Rai. Most of the rice grown was sticky rice, RD6 with the average productivity of 735.3 kilogram/Rai. The average rice production cost was 3,574.09 Baht/Rai. They received information/news/knowledge about collaborative rice farming at the highest level and they received it from personal media source which was government officers. (2) Operation guidelines in collaborative farming that farmer adopted at the highest level such as the selection for areas to be participated in the project. Those lands must have the land deeds and appropriate according to zoning. In regards the rice production conditions, they performed the most in the aspects of ploughing roughly for the first time, ploughing in regular furrows for the second time, and harrowing for 1 time. (3) The overall participation of farmers was at the high level in the aspects of decision making, practice, benefit receiving, and evaluation. (4) The most problematic issue faced by the farmers was about water resources for agricultural purposes were insufficient for planting. (5) Overall, farmers wanted to receive knowledge at the highest level in disease and pest management, soil and fertilizer management, seed preparation, production optimization, post harvest management, marketing and group administration, and rice production according to GAP standard. Extension channels which farmers wanted the most from printing media was manuals, from personal media was officers from government sector, and from electronic media was internet. The extension methods that farmers wanted at the high level included practice, demonstration, and field trip. In regards to the extension guidelines for the paddy collaborative rice farming, the agricultural extension officers should integrating the work with partner agencies, connecting with various network, along with training and visit System (T&V system) to support farmers about marketing, planning and participative management, transfer knowledge, distribute and promote information, budget or various factor for the learning crops or experiment in the form of business, processing, value addition. By having all of the members participate with clear duties. They must also comply with group regulations.

Keywords: Agricultural extension guideline, Collaborative rice farming, Mae Chan district, Chiang Rai province

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ขลิบทอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวคิดในการเรียบเรียง คณาจารย์ แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ช่วยเหลือและให้ความรู้แก่ผู้วิจัย อาจารย์ ดร.ฉัฐสิณี หาญกิตติชัย ประธานกรรมการสอบ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะนำไปสู่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณเกษตรอำเภอ และเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ที่ให้การสนับสนุนข้อมูล ขอขอบคุณเกษตรกรทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ และให้ข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงความช่วยเหลือและกำลังใจแก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณกำลังใจจากคนในครอบครัว ทั้งบิดา มารดา สามิ และบุตรทั้ง 2 คน ที่ให้การสนับสนุน และให้กำลังใจเสมอมา ทำให้สามารถฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จนทำให้การทำวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ คุณค่า และประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

อรณิชา สุทธิแป้น

ตุลาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรแบบแปลงใหญ่	8
สภาพทั่วไปและสภาพการผลิตข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	18
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร	27
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	36
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	55
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	55
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	56
การเก็บรวบรวมข้อมูล	59
การวิเคราะห์ข้อมูล	60

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	63
ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	63
ตอนที่ 2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร	74
ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแปลงใหญ่ของเกษตรกร	80
ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	84
ตอนที่ 5 ความต้องการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	88
ตอนที่ 6 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	96
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	100
สรุปการวิจัย	100
อภิปรายผล	108
ข้อเสนอแนะ	119
บรรณานุกรม	121
ภาคผนวก	127
ก แบบสัมภาษณ์เกษตรกร	128
ข รายละเอียดต้นทุนการผลิต	142
ประวัติผู้วิจัย	146

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	56
ตารางที่ 4.1 เพศ อายุ และระดับการศึกษาของเกษตรกร	64
ตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และแรงงานเกษตรในครัวเรือน	65
ตารางที่ 4.3 ประสบการณ์ในการทำงานของเกษตรกร	66
ตารางที่ 4.4 ความเป็นผู้นำชุมชน และความเป็นผู้นำของกลุ่ม	67
ตารางที่ 4.5 การรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อบุคคล	67
ตารางที่ 4.6 การรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อกลุ่ม	68
ตารางที่ 4.7 การรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยี สารสนเทศ	69
ตารางที่ 4.8 ลักษณะการถือครองที่ดิน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร	71
ตารางที่ 4.9 แหล่งเงินทุนและแหล่งสินเชื่อของเกษตรกร	72
ตารางที่ 4.10 ต้นทุนการผลิตข้าว	73
ตารางที่ 4.11 พันธุ์ข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่	73
ตารางที่ 4.12 การปฏิบัติของเกษตรกรตามขั้นตอนและการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่	75
ตารางที่ 4.13 การเตรียมดิน และการเตรียมเมล็ดพันธุ์	76
ตารางที่ 4.14 การใช้ปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน	77
ตารางที่ 4.15 การจัดการ โรคและแมลงศัตรูข้าว	78
ตารางที่ 4.16 การเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย	79
ตารางที่ 4.17 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเกษตรกร	80
ตารางที่ 4.18 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของเกษตรกร	81
ตารางที่ 4.19 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เกษตรกร	82
ตารางที่ 4.20 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	83
ตารางที่ 4.21 ปัญหาด้านความรู้ในการผลิตข้าวของเกษตรกร	84
ตารางที่ 4.22 ปัญหาด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกร	85
ตารางที่ 4.23 ปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกร	86
ตารางที่ 4.24 ปัญหาด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่	87
ตารางที่ 4.25 ระดับความต้องการด้านความรู้ของเกษตรกร	89

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.26 ระดับความต้องการความรู้ผ่านช่องทางในการส่งเสริมการเกษตร.....	90
ตารางที่ 4.27 ระดับความต้องการด้านความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร.....	92
ตารางที่ 4.28 ความต้องการด้านการให้บริการและการสนับสนุน.....	94

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
ภาพที่ 2.1 แผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map) แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าวในชั้น ความเหมาะสมต่าง ๆ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.....	21
ภาพที่ 2.2 แผนที่แสดงกลุ่มชุดดิน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.....	21
ภาพที่ 2.3 ทฤษฎีความต้องการของแมคคลีแลนด์.....	44
ภาพที่ 4.1 โมเดลการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.....	98
ภาพที่ 4.2 แผนผังแสดงแนวทางการส่งเสริมเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.....	99

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศและมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวนมาก ซึ่งในฤดูกาลผลิตข้าวนาปี 2562/63 มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 4,490,062 ครัวเรือน มีแปลงทั้งหมด 8,624,641 แปลง มีพื้นที่เพาะปลูกข้าว 61,027,085.47 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปัจจุบัน การผลิตสินค้าเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันสูงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่เพาะปลูกขนาดเล็ก มีลักษณะต่างคนต่างดำเนินงานของตนเอง ทำให้ประสบปัญหาการผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตร เช่น ต้นทุนการผลิตสูง ขาดอำนาจในการต่อรองราคา ขาดองค์ความรู้และเทคโนโลยี (พงศศิริภพ ทองศิริวิสุเรศ, 2562) ด้วยเหตุนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงมีนโยบายส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยให้เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ที่ผลิตสินค้าชนิดเดียวกันมารวมกลุ่มและรวมพื้นที่การผลิตเป็นแปลงขนาดใหญ่ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มทำการผลิต การบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต มีผลผลิตเพิ่มขึ้น และมีคุณภาพได้มาตรฐาน มีตลาดรองรับที่แน่นอน ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

จากการที่ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศ จึงมีการส่งเสริมในรูปแบบแปลงใหญ่ หรือเรียกว่า นาแปลงใหญ่ โดยจะเน้นส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายย่อยในพื้นที่ มีการวางระบบการผลิตและการบริหารจัดการในแนวทางเดียวกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งเกษตรกรจะยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่และทำการผลิตเอง มีการกำหนดเป้าหมายการผลิต มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุกขั้นตอน จนถึงการเชื่อมโยงตลาดกับภาคเอกชนแบบประชารัฐ ก่อให้เกิดความร่วมมือของเกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรในพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมที่เป็นแปลงใหญ่ ทำให้เกิดขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้น เพิ่มอำนาจการต่อรองของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต มีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีคุณภาพได้มาตรฐาน ส่งผลให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ภายใต้การบูรณาการของทุกภาคส่วน (สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว, 2561)

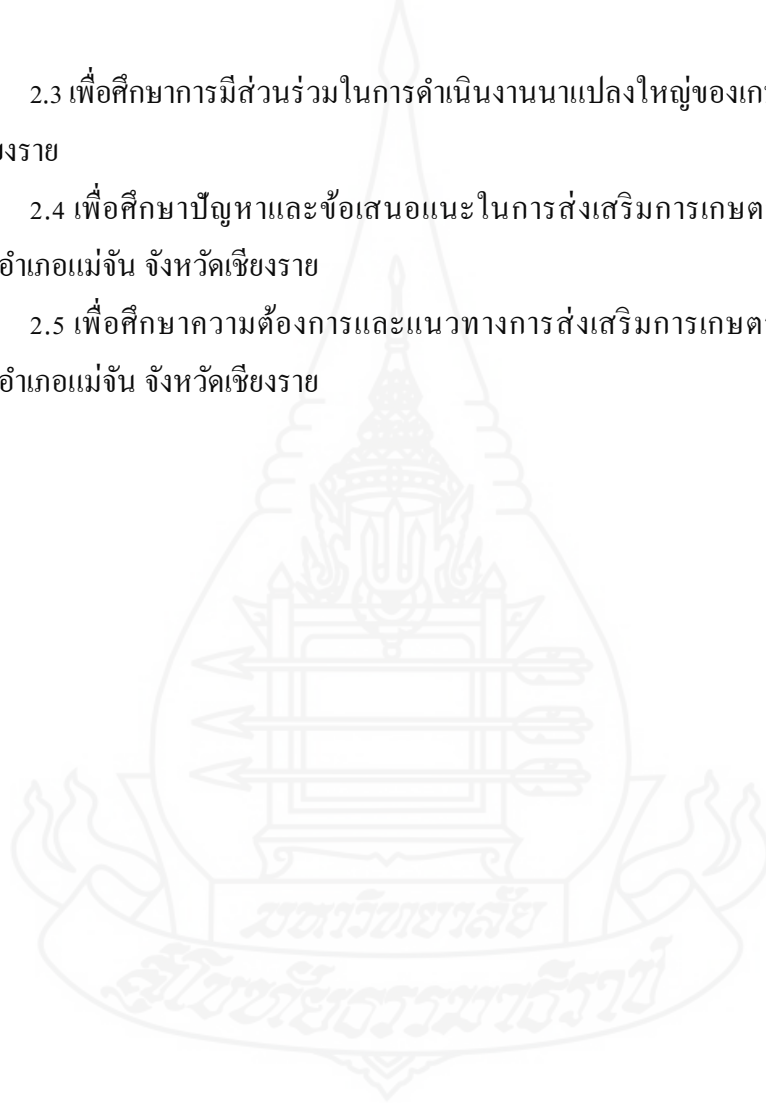
จังหวัดเชียงรายมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก มีเนื้อที่เพาะปลูกจำนวน 1,381,701.47 ไร่ จึงเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่ปลูกข้าวมากที่สุดในภาคเหนือตอนบน (ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย. 2561) มีโครงการนาแปลงใหญ่ ตั้งแต่ปี 2559-2562 จำนวน 95 แปลง จาก 18 อำเภอ ซึ่งอำเภอแม่จันมีมากที่สุด ถึง 7 แปลง ได้แก่ 1) ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านป่ากว๋าว - คอนชัย ตำบลแม่ไร่ 2) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวคุณภาพบ้านสันหลวง ตำบลจันจว้าใต้ 3) วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตพันธุ์พืช ตำบลจอมสวรรค์ 4) ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลจันจว้า 5) ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองเว่น ตำบลแม่จัน 6) วิสาหกิจชุมชนเกษตรพัฒนาบ้านป่ายาง หมู่ 2 ตำบลศรีคำ และ 7) สหกรณ์การเกษตรแม่จันจำกัด ตำบลแม่จัน โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกนาแปลงใหญ่ของอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ทั้งหมด 456 ราย มีพื้นที่เข้าร่วมทั้งสิ้น 5,177.75 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร. 2562)

ถึงแม้ว่า การรวมกลุ่มเป็นนาแปลงใหญ่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกจะได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านงบประมาณ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านการส่งเสริมหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ รวมถึงกิจกรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ฯลฯ ทำให้ภาพรวมผลการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ สามารถลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตได้ แต่ก็ยังพบปัญหาด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด ในส่วนของราคาการรับซื้อผลผลิต (ภรภัทร บัวพันธ์ นิพนธ์ โชะเฮง และณัฐพงศ์ บุญเหลือ. 2559) การปลูกข้าวพันธุ์ที่ตลาดไม่ต้องการ ขาดความรู้ทางด้านตลาด (ชนนิภา ทองรอด สัจจา บรรจงศิริ และบำเพ็ญ เขียวหวาน. 2561) ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต อาทิ ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาด้านภัยพิบัติและโรคระบาด (ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย. 2561) เป็นต้น

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เพื่อนำผลการศึกษาไปพัฒนาและใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการเกษตรให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร อีกทั้งยังอาจเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- 2.3 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- 2.5 เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา ศึกษาด้านสภาพทั่วไป สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรในรูปแบบแปลงใหญ่ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ปัญหาในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2562 ถึงเดือนกรกฎาคม 2563

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 นาแปลงใหญ่ หมายถึง การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายย่อยในพื้นที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เพื่อรวมพื้นที่การผลิตเป็นแปลงขนาดใหญ่ มีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุกขั้นตอน อาทิ ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพ ตลอดจนการจัดการด้านการตลาด ด้วยการบูรณาการทุกภาคส่วน โดยตั้งแต่ปี 2559-2562 มีทั้งหมด 7 กลุ่ม ได้แก่ 1) ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านปากคว่า - ดอนชัย ตำบลแม่ไร่ 2) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวคุณภาพบ้านสันหลวง ตำบลจันจว้าใต้ 3) วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตพันธุ์พืช ตำบลจอมสวรรค์ 4) ศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลจันจว้า 5) ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองแวง ตำบลแม่จัน 6) วิสาหกิจชุมชนเกษตรพัฒนาบ้านป่ายาง ม.2 ตำบลศรีคำ และ 7) สหกรณ์การเกษตรแม่จัน จำกัด

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ที่เป็นสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 456 ครัวเรือน

5.3 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน แรงงานภาคการเกษตรใน

ครัวเรือน ความเป็นผู้นำชุมชน ความเป็นผู้นำของกลุ่ม ประสบการณ์ในการทำนา แหล่งรับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ ลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งเงินทุนและแหล่งสินเชื่อต้นทุนการผลิต พันธุ์ข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ เป็นต้น

5.4 การปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ หมายถึง การปฏิบัติของเกษตรกรตามขั้นตอนและการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ ได้แก่ การคัดเลือกพื้นที่ การจัดทำข้อมูล การบริหารจัดการการปฏิบัติ การประเมินผล

5.5 สภาพการผลิตข้าว หมายถึง การปฏิบัติตนของเกษตรกรในการผลิตข้าวตามประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การใช้ปุ๋ย การจัดการ โรคและแมลงศัตรูข้าว การเก็บและการจำหน่าย

5.6 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ หมายถึง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

5.7 ปัญหาในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ หมายถึง ประเด็นปัญหาของเกษตรกรในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านความรู้ ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต ปัญหาด้านการตลาด และปัญหาด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่

5.8 ความต้องการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ หมายถึง ความต้องการของเกษตรกรแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านช่องทางการส่งเสริม ด้านวิธีการส่งเสริม และด้านการให้บริการและการสนับสนุน

5.9 ความรู้ หมายถึง ความต้องการของเกษตรกร ด้านความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ด้านการจัดการดินและปุ๋ย ความรู้ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ความรู้ด้านการจัดการ โรคและแมลงศัตรูพืช ความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม ความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพตามมาตรฐาน GAP และความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)

5.10 ช่องทางการส่งเสริม หมายถึง ความต้องการของเกษตรกร ด้านช่องทางการส่งเสริมแบ่งเป็น 3 ช่องทาง คือ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ

5.11 วิธีการส่งเสริมการเกษตร หมายถึง กระบวนการนำความรู้และเทคโนโลยีถ่ายทอดไปสู่เกษตรกร โดยการถ่ายทอด ได้แก่ การส่งเสริมแบบบุคคล แบบกลุ่ม และแบบมวลชน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เจ้าหน้าที่สามารถนำแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ไปใช้ได้และตรงตามความต้องการของเกษตรกร

6.2 สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปประยุกต์ใช้ หรือเป็นแนวทางเพื่อพัฒนากลุ่มเกษตรกร ภายใต้ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบนาแปลงใหญ่ หรือเกษตรกรกลุ่มอื่น ๆ ในแต่ละพื้นที่ได้

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารวิชาการ วารสาร แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน ประเด็นดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรแบบแปลงใหญ่
2. สภาพทั่วไปและสภาพการผลิตข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรแบบแปลงใหญ่

1.1 โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่

เกษตรแบบแปลงใหญ่ คือ โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็น หนึ่งในโครงการสำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ ส่งเสริม หรือสนับสนุนให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มและบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อพัฒนาเกษตรกรให้มี พลังอำนาจในการต่อรองมากขึ้น เป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ นำไปสู่ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เข้มแข็ง ซึ่งกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ การให้เกษตรกรตัวจริง มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุกขั้นตอน ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยมีกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก หน่วยงานรับผิดชอบรอง ได้แก่ กรม ปศุสัตว์ กรมประมง กรมชลประทาน กรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรม พัฒนาที่ดิน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมหม่อนไหม สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร (วิริยะ คล้ายแดง. 2561) เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2559 (1 ตุลาคม 2558)

จากคู่มือโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ของสำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร (สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร. 2561) สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1.1. หลักการและเหตุผล

ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาของกระทรวง (Road map) โดยมีโครงการที่สำคัญ คือ การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ด้านสินค้าพืช ปศุสัตว์ และสินค้าประมง ประกอบกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (พลเอก รัตรชัย สาริกัลยะ) ได้มอบนโยบาย เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2558 เน้นให้ความสำคัญในเรื่อง การลดต้นทุนการผลิต โดยการรวมแปลงเป็นแปลงใหญ่ก่อให้เกิดกิจกรรมลดต้นทุนการผลิตตามที่กำหนด และสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการแข่งขันให้กับสินค้าเกษตร ทั้งนี้ การปรับโครงสร้างสินค้าที่สำคัญดังกล่าว จะต้องทำการผลิตในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม โดยมีหลักการคือ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต อาทิ ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ เป็นต้น รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ตรงตามความต้องการของตลาด มีการผลิตร่วมกันเป็นกลุ่ม และมีการเชื่อมโยงกับตลาด เพื่อบริหารจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างอุปทานและอุปสงค์ของสินค้า แก้ปัญหาเรื่องสินค้าล้นตลาดและราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างภาคการเกษตรของไทย โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรขนาดเล็ก และเป็นการผลิตที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ การดำเนินการลักษณะดังกล่าว ทำให้ภาคเกษตรต้องเผชิญกับปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกร เช่น ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต ได้แก่ ค่าพันธุ์พืช ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ค่าใช้จ่ายของเครื่องจักรกลการเกษตร และค่าจ้างแรงงานด้านการเกษตร รวมทั้งปัญหาการขาดอำนาจการต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต (Production Process) การจัดการโซ่อุปทาน (Supply Chain) และปัญหาด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ยังไม่เข้าถึงตัวเกษตรกรได้เท่าที่ควร เพื่อเป็นการลดข้อจำกัดดังกล่าว จะต้องส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มการผลิต และการบริหารจัดการร่วมกัน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีภารกิจในการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรของเกษตรกรให้มีคุณภาพได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตร และเพิ่มรายได้ของเกษตรกร ตลอดจนดูแลคุณภาพชีวิตของเกษตรกร จึงได้จัดทำโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ที่มีการบริหารจัดการร่วมกัน ให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ผลักดันให้เกษตรกรรวมกลุ่มในการผลิตเพื่อร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดี

ราคาถูก อาทิ พันธุ์ ปุ๋ย และการใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร (Motor Pool) เพื่อลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการผลิตสินค้าเกษตร ตลอดจนการจัดการด้านการตลาดโดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

1.1.2 วัตถุประสงค์

1) เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม มีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรวมกันผลิตและรวมกันจำหน่ายโดยมีตลาดรองรับที่แน่นอน

2) เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต มีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น และผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

1.1.3 เงื่อนไขในการเข้าร่วมแปลงใหญ่ มีดังนี้

1) เกษตรกรสมัครใจรวมกลุ่ม เข้าร่วมดำเนินการ โดยเป็นการรวมแปลงผลิตสินค้าชนิดเดียวกัน แปลงไม่จำเป็นต้องอยู่ติดกันเป็นผืนเดียว แต่ควรอยู่ในชุมชนที่ใกล้เคียงกัน

2) ขนาดพื้นที่และจำนวนเกษตรกร จำแนกเป็น 3 ประเภทสินค้า ดังนี้

- ข้าว พืชไร่ ปาล์มน้ำมัน และยางพารา มีพื้นที่รวมกันไม่น้อยกว่า 300 ไร่ และเกษตรกรสมัครใจเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า 30 ราย

- ไม้ผล พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ สมุนไพร หรือพืชอื่น ๆ มีพื้นที่รวมกันไม่น้อยกว่า 300 ไร่ หรือเกษตรกรสมัครใจเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า 30 ราย

- ประมง ปศุสัตว์ ฟาร์มและแมลงเศรษฐกิจ มีพื้นที่รวมกันไม่น้อยกว่า 300 ไร่ หรือเกษตรกรสมัครใจเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า 30 ราย

1.1.4 หลักในการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่

1) มีการผลิตในพื้นที่ที่เหมาะสม ตามข้อมูลแผนที่เกษตร เพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri Map) หรือเป็นพื้นที่ที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาได้

2) มีขนาดการผลิตที่คุ้มค่าต่อการลงทุน (Economy of Scale) สามารถใช้ปัจจัยการผลิต ร่วมกันจากการรวมซื้อรวมขาย การใช้หรือเครื่องมือ/อุปกรณ์/เครื่องจักรกลร่วมกันได้อย่างคุ้มค่า ซึ่งจะส่งผล ให้ต้นทุนการผลิตลดลง

3) มีกระบวนการกลุ่มที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มเกษตรกร วิชากิจชุมชน หรือสหกรณ์เพื่อเพิ่ม ศักยภาพในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และง่ายต่อการเข้าถึงการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้าน องค์ความรู้ แหล่งทุน ให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อไปในอนาคต

4) มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม หรือนวัตกรรม เพื่อพัฒนาการผลิต

- 5) มีช่องทางการตลาดรองรับ และสามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาตลาดให้กว้างขวางและ หลากหลายยิ่งขึ้น
- 6) มีปัจจัยพื้นฐาน เช่น แหล่งน้ำ/ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการผลิต
- 7) มีการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ เช่น ลานตาก โรง คัดแยก ลานเท เป็นต้น เข้ามาใช้ในการพัฒนาการผลิต
- 8) มีการกำหนดมาตรฐานการผลิต และเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบรับรองสินค้าที่สามารถทำได้หรือเป็นที่ต้องการของตลาด
- 9) มีการกำหนดเป้าหมายและแผนปฏิบัติการ รวมทั้งการจัดทำแผนธุรกิจของกลุ่มที่ชัดเจน
- 10) มีผู้จัดการแปลงที่มีศักยภาพและสามารถบริหารจัดการได้

1.1.5 กิจกรรม และวิธีการดำเนินงาน

1) การบริหารจัดการแปลงใหญ่

- **การวิเคราะห์จัดทำแผนและการจัดเก็บข้อมูล** โดยสำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ ดำเนินการประชาสัมพันธ์ชี้แจงเกษตรกรให้เห็นถึงประโยชน์ ความสำคัญ และวิธีการดำเนินงานของโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ รวมถึงทำการวิเคราะห์จัดทำแผนรายแปลงและจัดทำแผนธุรกิจ จัดเวทีวิเคราะห์ เพื่อทบทวนและปรับปรุงแผน และเป้าหมายการพัฒนาของกลุ่ม โดยใช้ข้อมูลแผนการผลิตรายบุคคล (IFPP) ประกอบการวิเคราะห์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 5 ด้าน ได้แก่ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพ การตลาด และการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ยังต้องทำการจัดเก็บข้อมูล โดยจัดทำทะเบียนสมาชิก และบันทึกข้อมูลระบบ bigfarm60.doae.go.th ได้แก่ บัญชีรายชื่อและข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกให้เป็นปัจจุบัน ประเมินผล และจัดเก็บข้อมูลผลการดำเนินงานของกลุ่ม/ สมาชิกในปีที่ผ่านมาในประเด็นต่าง ๆ อาทิ ผลผลิตที่ได้ ต้นทุนการผลิต คุณภาพ มาตรฐานการผลิตตลาด

2) การพัฒนาแปลง ยึดหลักการดำเนินการแบบบูรณาการที่สำคัญ คือ

- ให้มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกหน่วยงานภายในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสอดคล้องกับระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V System)
- สำนักงานเกษตรจังหวัด จัดการให้มีการบูรณาการทีมงานในทุกกลุ่ม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยมีกิจกรรมหลัก ดังนี้
  - (1) **การจัดเวที เพื่อวิเคราะห์ จัดทำแผน และตั้งเป้าหมายการพัฒนาของกลุ่ม** ตามการบริหารจัดการรูปแบบแปลงใหญ่ 5 ด้าน ได้แก่ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐาน GAP การตลาด และการบริหารจัดการ โดยอาจใช้

ข้อมูลแผนการผลิตรายบุคคล (IFPP) ประกอบการวิเคราะห์ รวมไปถึงต้องจัดทำแผนรายแปลง จัดทำแผนธุรกิจ อีกทั้งต้องปรับปรุงข้อมูลพื้นฐานแปลงใหญ่ เพื่อทบทวนและปรับปรุงเป้าหมาย การพัฒนาของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และนำข้อมูลมาบันทึกในระบบ bigfarm60.doae.go.th เพื่อให้ บรรลุเป้าหมาย 5 ด้าน ได้แก่ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพ การตลาด และการบริหารจัดการ

(2) การถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกร (เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิต การบริหารจัดการกลุ่ม การเชื่อมโยงการตลาด)

ก. ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ได้แก่ ส่งเสริมถ่ายทอด ความรู้ให้เกษตรกร ด้านการลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐาน GAP เป็นต้น

ข. ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ได้แก่ ส่งเสริมและ สนับสนุนการรวมกลุ่ม มีการบริหารจัดการร่วมกัน รวมกันผลิต และรวมกันจำหน่าย โดยมีตลาด รองรับที่แน่นอน โดยใช้แนวทางการพัฒนา Smart Group ของกรมส่งเสริมการเกษตร

ค. ด้านการตลาด ได้แก่ ส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ให้ เกษตรกร ด้านการตลาด การเชื่อมโยงการตลาด การเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร (การแปรรูป การเพิ่ม มูลค่า การปรับปรุงคุณภาพผลผลิต) การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผ่านระบบสารสนเทศ เป็นต้น

ง. สนับสนุนปัจจัย/วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ โดยอาจบูรณา การร่วมกับหน่วยงานต่างทั้งภายในและภายนอกกรมส่งเสริมการเกษตร ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา จัดกิจกรรมหรือสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ อาทิ จัดทำแปลงเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพ การผลิต เพื่อเป็นการทดสอบหรือสาธิตเทคโนโลยีในประเด็นที่เกษตรกรต้องการทราบหรือ เทคโนโลยีที่ต้องการชักชวนให้เกษตรกรพัฒนา ภายใต้อาณัติของสมาชิก จัดทำหลักสูตร การจัดทำแผนธุรกิจ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน หรือสินเชื่อต่าง ๆ ได้ หรือสนับสนุนวัสดุในการพัฒนาคุณภาพเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร เป็นการสนับสนุนวัสดุ เพื่อ ประกอบการให้ความรู้ด้านการพัฒนาคุณภาพเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร

1.2 โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (ข้าว) หรือ นาแปลงใหญ่

1.2.1 เหตุผลความจำเป็นที่ต้องดำเนินโครงการ

ประเทศไทยมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศและมี เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวนมาก ซึ่งในฤดูกาลผลิตข้าวนาปี 2562/63 มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ขึ้น ทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 4,490,062 ครัวเรือน มีแปลงทั้งหมด 8,624,641 แปลง มี พื้นที่เพาะปลูกข้าว 61,027,085.47 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร. 2562)

นอกจากนั้น จากเอกสารคู่มือการดำเนินงานโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ ปี 2562 ซึ่งจัดทำโดยสำนักส่งเสริมการผลิตข้าว กรมการข้าว (สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว, 2562) ได้อธิบายว่า ในช่วงที่ผ่านมามีการดำเนินนโยบายด้านข้าวของรัฐบาล เพื่อช่วยเหลือชาวนาในด้านราคาผลผลิตให้มีราคาสูงกว่าราคาตลาด ทำให้ชาวนาไม่ทราบราคาที่แท้จริง ส่งผลให้มีการเพิ่มพื้นที่การผลิตและผลผลิตเพิ่มจำนวนมาก ขณะเดียวกันความใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพข้าวน้อยลง ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันได้ในด้านการตลาดต่างประเทศกับประเทศอื่น ๆ เป็นผลให้การส่งออกลดลงจำนวนมากและส่งผลให้มีปริมาณข้าวคงเหลือในประเทศจำนวนมาก เนื่องจากผลผลิตข้าวของประเทศไทยมีการบริโภคภายในเพียงครึ่งเดียว ส่วนที่เหลือจะต้องส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศและปัจจุบันประเทศผู้ส่งออกข้าวหลายประเทศได้มีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันการส่งออกได้สูงขึ้น โดยมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าประเทศไทย ทำให้สามารถแย่งส่วนแบ่งในตลาดโลกได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนจากนโยบายด้านราคาข้าวเปลือก เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต เพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำลงและรักษาระดับผลผลิตให้มีปริมาณและคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (ข้าว) หรือ นาแปลงใหญ่ จึงเป็นการเน้นส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายย่อยในพื้นที่ ให้มีการวางระบบการผลิตและการบริหารจัดการในแนวทางเดียวกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเกษตรกรจะยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่และทำการผลิตเอง มีการกำหนดเป้าหมายการผลิต มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุกขั้นตอน จนถึงเชื่อมโยงตลาดกับภาคเอกชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือของเกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรในพื้นที่ ที่ดำเนินกิจกรรมที่ติดต่อกันเป็นแปลงใหญ่ ทำให้เกิดขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้น เพิ่มอำนาจการต่อรองของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต มีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีคุณภาพได้มาตรฐาน ส่งผลให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามศักยภาพ ภายใต้การบูรณาการทุกภาคส่วน

1.2.2 เงื่อนไขในการเข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่

รัฐบาลโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อทำการผลิตในระบบเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การยกระดับมาตรฐาน และบริหารจัดการผลผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทาน ในเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกข้าว โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีโอกาสเข้ามาสู่การส่งเสริมในระบบเกษตรแบบแปลงใหญ่ให้มากขึ้น จึงได้ปรับหลักเกณฑ์เงื่อนไขในการเข้าร่วมโครงการดังนี้

1) เกษตรกรมีการรวมตัวกัน 30 คน ขึ้นไป และมีพื้นที่รวมกัน 300 ไร่ ขึ้นไป ไม่จำเป็นต้องเป็นแปลงติดกันเป็นผืนเดียว แต่ควรมีพื้นที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงกัน

2) เกษตรกรต้องสมัครใจเข้าร่วมโครงการ และควรมีกระบวนการรวมกลุ่ม แต่หากยังไม่เป็นกลุ่ม ต้องเป็นกลุ่มที่สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มต่อไป

1.2.3 วัตถุประสงค์

1) เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มทำการผลิต มีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรวมกันผลิต และรวมกันจำหน่ายโดยมีตลาดรองรับที่แน่นอน

2) เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต และมีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น รวมทั้งผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

1.2.4 เป้าหมายการดำเนินการ

1) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต)

2) พัฒนากลุ่มแปลงใหญ่ ให้มีการวางแผนการผลิต มีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต มีการจัดการคุณภาพ และการตลาดครบวงจร

1.2.5 วิธีการดำเนินการ/กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ข้าว

1) จัดทำทะเบียนสมาชิก และบันทึกข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกและขอบเขตแปลง

2) จัดเวทีชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจของสมาชิกในชุมชน และร่วมกันกำหนดกฎระเบียบของกลุ่ม เลือกตั้งคณะกรรมการ การจัดทำแผนและแนวทางการพัฒนาของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (การลดต้นทุนและการเพิ่มผลผลิต) การพัฒนาคุณภาพ การตลาด และการบริหารจัดการ โดยกำหนดเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว และเพิ่มคุณภาพผลผลิตข้าว ตั้งแต่การเตรียมดิน การปรับปรุงบำรุงดิน การเลือกเมล็ดพันธุ์คุณภาพ การปลูก การดูแลรักษา จนถึงเก็บเกี่ยว รวมทั้งเชื่อมโยงและบริหารจัดการเรื่องการตลาด

3) การพัฒนาด้านการผลิต

- สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ให้กับกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้บริการแก่สมาชิกและเกษตรกรในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง โดยสนับสนุนจำนวน 3 ปี ดังนี้ ปีที่ 1 และปีที่ 2 สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 20% ของพื้นที่ ส่วนปีที่ 3 สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวน 10% ของพื้นที่ รวมทั้งให้การสนับสนุนกระสอบสำหรับบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ โดยมีเงื่อนไขให้สมาชิกผู้จัดทำแปลงยืม และมีการส่งคืนหลังการเก็บเกี่ยว ในรูปเมล็ดพันธุ์ หรือเงินสด ทั้งนี้ ควรให้

ส่งคืนในอัตราใกล้เคียงกับราคามะล็ดพันธุ์ เพื่อรวบรวมเป็นกองทุนหมุนเวียนของกลุ่มในการบริหารจัดการของกลุ่มในปีต่อ ๆ ไป

- สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ให้กับกลุ่มผู้ผลิตข้าวคุณภาพดี เพื่อส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ดีในการเพาะปลูก 30% ของพื้นที่ที่เหลือจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยภาครัฐสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวในปีแรกแก่สมาชิกทุกคน สัดส่วนประมาณ 30% ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนปีต่อไปให้ใช้บริการเมล็ดพันธุ์จากกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวภายในกลุ่ม เพื่อให้ชาวนาได้เรียนรู้ประโยชน์ของการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไปใช้ในการเพาะปลูก แล้วยินดีใช้บริการเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ที่มีการผลิตภายในกลุ่มในฤดูต่อไป รวมทั้งได้นำความรู้ ในการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต ไปทดลองปฏิบัติในแปลงนาของตนเองด้วย เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดีเป็นเทคโนโลยีเริ่มต้นในการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญมากนัก เพราะมีความเชื่อว่าสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ของตนเองไว้ใช้ได้

- ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มเครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อวางแผนบริหารจัดการการใช้เครื่องจักรกลในนาแปลงใหญ่

- ส่งเสริมการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพในชุมชนทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งมุ่งเน้นให้เกษตรกรนำเอาเศษวัสดุเหลือใช้จากในไร่นา/ครัวเรือน นำกลับมาใช้ประโยชน์เป็นวัตถุดิบผลิตปุ๋ย สามารถดำเนินการตามรูปแบบของธนาคารปุ๋ยอินทรีย์หรือกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่ม โดยมีคณะกรรมการบริหารงานมีการกำหนดระเบียบ วิธีการกู้ยืม ฝาก ถอน การส่งใช้คืน และดอกเบี้ยของธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการและการให้บริการ

- ส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ในการบริหารจัดการศัตรูข้าว เช่น การผลิตสารชีวภัณฑ์ในการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวทดแทนการใช้สารเคมี การจัดระบบนิเวศในนาข้าว รวมทั้งทำหน้าที่สำรวจและเตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าวและให้คำแนะนำในการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าวในชุมชน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์บริหารจัดการศัตรูข้าวชุมชน (ศจช.)

4) การถ่ายทอดความรู้ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

- จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร เพื่อจัดกระบวนการให้ความรู้แก่เกษตรกรแบบมีส่วนร่วม และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

- จัดทำแปลงเรียนรู้และสาธิต โดยเน้นพื้นที่ที่ติดถนนสายหลักของชุมชน เพื่อให้สามารถเดินทางมาศึกษาดูงานได้สะดวก และเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน เพื่อสาธิตและถ่ายทอดความรู้ด้านการลดต้นทุนการผลิตข้าวแบบประณีต และทดสอบชุดเทคโนโลยีการลดต้นทุนการผลิตข้าวที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ได้แก่ กระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี การ

ปฏิบัติดูแลรักษาที่ถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่ วิชาปลูก การใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน การป้องกันกำจัดศัตรูข้าวแบบผสมผสาน การจัดการน้ำแบบประหยัด และการเก็บเกี่ยวในช่วงเวลาที่เหมาะสม เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อลดต้นทุนและให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพดี โดยมีการบันทึกต้นทุนการผลิตผลผลิตและรายได้สุทธิ และมีการจัดทำป้ายแปลงเพื่อประชาสัมพันธ์

- จัดงานรณรงค์ส่งเสริมการทำนาแปลงใหญ่ เพื่อรณรงค์และถ่ายทอดให้เกษตรกรได้ทราบถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการลดต้นทุนการผลิต การผลิตข้าวคุณภาพ การบริหารจัดการการผลิตในชุมชน และการจัดการด้านการตลาด และประชาสัมพันธ์ไปยังชุมชนใกล้เคียงและชาวนาอื่น ๆ ในวงกว้าง โดยคัดเลือกชุมชนที่มีความพร้อมและมีผลการดำเนินงานดีเป็นจุดจัดงาน บุคคลเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชาวนาในแต่ละพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- จัดทำสื่อเรียนรู้และเผยแพร่ด้านการผลิตข้าว และคู่มือปฏิบัติงานโครงการฯ จัดทำสื่อและชุดองค์ความรู้ ในการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพข้าว เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ วิดีโอ สปอตวิทยุ แผ่นพับ แผ่นปลิวโปสเตอร์ บทความ ข่าว หนังสือพิมพ์ รวมทั้งการเผยแพร่ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หอกระจายข่าวในชุมชน โทรศัพท์ เว็บไซต์ และสถานีวิทยุชุมชน รวมทั้งจัดทำคู่มือสื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์โครงการเฝ้าระวังเพื่อเตือนภัยและป้องกันศัตรูข้าว เป็นต้น

5) การพัฒนาด้านการตลาด โดยจัดประชุมผู้ประกอบการในแต่ละจังหวัด ได้แก่ โรงสี สหกรณ์การเกษตร ร้านค้า ร้านอาหาร และโรงพยาบาล เป็นต้น เพื่อสำรวจความต้องการซื้อข้าวในแต่ละพื้นที่ เพื่อหาความต้องการของชนิดพันธุ์ และคุณภาพข้าวที่ผู้ประกอบการต้องการ และจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเพื่อสร้างข้อตกลงด้านการตลาดของนาแปลงใหญ่

6) การบริหารจัดการโครงการ โดยทำการพัฒนาสมรรถนะการทำงานของเจ้าหน้าที่และเกษตรกร ได้แก่ การจัดสัมมนาชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน โครงการให้กับเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนถูกต้อง และจัดระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ กำหนดบทบาทหน้าที่ ขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน และข้อเสนอแนะต่าง ๆ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและเพิ่มศักยภาพให้กับเจ้าหน้าที่และเกษตรกร

ดังนั้น จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรแบบแปลงใหญ่ และโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (ข้าว) หรือ นาแปลงใหญ่ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การดำเนินการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ ควรมีหลักการดังนี้

1) มีการคัดเลือกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ เพื่อให้มีการผลิตในพื้นที่ที่เหมาะสมตามโซนนิ่ง (By Agri Map) หรือเป็นพื้นที่ที่มีปัจจัยพื้นฐานที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก หรือเป็น

พื้นที่ที่สามารถปรับปรุงและพัฒนา เช่น มีชุดดินที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำ/ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการผลิต เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ เป็นต้น

2) ทำเลที่ตั้งของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน หรืออยู่ในชุมชนที่ใกล้เคียงกัน เพื่อให้มีขนาดการผลิตที่คุ้มค่าต่อการลงทุน (Economy of Scale) และเพื่อให้เกษตรกรสามารถรวมกลุ่มกันบริหารจัดการได้ง่ายและเป็นระบบ รวมถึงง่ายต่อการเข้าถึงการส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งด้าน องค์ความรู้ แหล่งทุน ให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อไปในอนาคต

3) มีผู้จัดการแปลงที่มีศักยภาพ สามารถบริหารจัดการ รวมถึงวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มได้

4) มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานรายบุคคล (IFPP) ของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ เพื่อให้ง่ายต่อการจัดทำแผนและวางเป้าหมายของกลุ่ม

5) มีการกำหนดเป้าหมาย และแผนปฏิบัติงาน รวมถึงการจัดทำแผนการผลิต/แผนธุรกิจของกลุ่มที่ชัดเจน

6) มีการซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกัน หรือมีการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตในรูปแบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง หรืออาจส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลง เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ปอเทือง สารชีวภัณฑ์ เครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น

7) มีกิจกรรมและมีการดำเนินการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) เช่น การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร/เทคโนโลยี/นวัตกรรมที่เหมาะสม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ เพื่อพัฒนาการผลิต อาทิ การใช้โกดังเก็บเมล็ดพันธุ์/ปุ๋ย/สารเคมี/ข้าวเปลือก การใช้ลานตากในการลดความชื้น เป็นต้น

8) มีกิจกรรมและมีการดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าว เช่น การผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP หรือมาตรฐานอินทรีย์ เป็นต้น

9) มีการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพไว้ใช้ภายในกลุ่ม

10) มีการนำความรู้ และข้อเสนอแนะที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ ไปปฏิบัติตาม

11) มีการจำหน่ายผลผลิตร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม หรือมีการใช้หลักการตลาดนำการผลิต เช่น มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า หรือมีการเพิ่มมูลค่า เช่น การแปรรูป เป็นต้น

12) มีการประเมินผลการดำเนินงาน

2. สภาพทั่วไปและสภาพการผลิตข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

2.1 สภาพทั่วไปของอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

2.1.1 ที่ตั้ง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

อำเภอแม่จัน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงราย บนทางหลวงสาย 110 ห่างจากตัวจังหวัด ระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร ติดต่อกับชายแดนประเทศพม่า ประมาณ 8 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อ	อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อ	อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และอำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่

2.1.2 การแบ่งเขตการปกครอง

แบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 เป็น 11 ตำบล 139 หมู่บ้าน

- มีเทศบาลตำบล 8 แห่ง

1. เทศบาลตำบลแม่จัน
2. เทศบาลตำบลจันจว้า
3. เทศบาลตำบลแม่คำ
4. เทศบาลตำบลสันทราย
5. เทศบาลตำบลป่าซาง
6. เทศบาลตำบลสายน้ำคำ
7. เทศบาลตำบลท่าข้าวเปลือก
8. เทศบาลตำบลแม่ไร่

- มีองค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่ง

1. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่จัน
2. องค์การบริหารส่วนตำบลป่าตึง
3. องค์การบริหารส่วนตำบลศรีคำ
4. องค์การบริหารส่วนตำบลจอมสวรรค์

5. องค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย

2.1.3 แหล่งน้ำธรรมชาติ

1) แม่น้ำจัน พื้นที่กว้าง 15 เมตร ยาวประมาณ 53 กิโลเมตร ไหลผ่าน ตำบลป่าตึง ตำบลแม่จัน ตำบลป่าซาง ตำบลสันทราย ตำบลจันจว้าใต้ ตำบลจันจว้า ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้ทั้งฤดูฝนและฤดูแล้ง

2) แม่น้ำคำ พื้นที่กว้าง 12 เมตร ยาวประมาณ 34 กิโลเมตร ไหลผ่านตำบลแม่คำ ตำบลป่าซาง ตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้ทั้งฤดูฝนและฤดูแล้ง

3) แม่น้ำกก พื้นที่กว้าง 50 เมตร ยาวประมาณ 27 กิโลเมตร ไหลผ่านตำบลท่าข้าวเปลือก ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้ทั้งฤดูฝนและฤดูแล้ง

2.1.4 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ได้แก่

1) ฝ่ายกล้วยคำ เป็นฝายกั้นน้ำคำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศรีคำ เขตพื้นที่รับน้ำ 25,000 ไร่

2) ฝ่ายผาม้า ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลแม่คำ พื้นที่รับน้ำ 30,000 ไร่

3) อ่างเก็บน้ำแม่ปิ่น ตั้งอยู่หมู่ 11 ตำบลป่าซาง พื้นที่รับน้ำ 2,000 ไร่

4) ฝ่ายโป่งน้ำร้อน ตั้งอยู่หมู่ 11 ตำบลป่าตึง พื้นที่รับน้ำ 20,000 ไร่

2.1.5 ภูมิอากาศ

1) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 26 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 39 องศาเซลเซียส

2) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม มีฝนตกชุกเกือบตลอดช่วงฤดู และช่วงที่ฝนตกมากที่สุด คือ เดือนกรกฎาคมถึงต้นเดือนสิงหาคม

3) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิประมาณ 10 องศาเซลเซียส ต่ำสุดประมาณ 4 องศาเซลเซียส

2.1.6 ภัยธรรมชาติ

อำเภอแม่จัน มักประสบปัญหาภัยธรรมชาติด้านอุทกภัย เนื่องจากพื้นที่การเกษตรบางส่วนเป็นที่ลุ่ม แต่ทำความเสียหายไม่รุนแรงมากนัก นอกจากนี้ บางปียังประสบปัญหาภัยแล้งอีกด้วย

2.1.7 ปัญหาและสภาพปัญหาของชุมชน

1) ปัญหาด้านพื้นที่และทรัพยากร ได้แก่ ดินเสื่อมโทรม ขาดแหล่งน้ำ การเกษตร ภัยธรรมชาติ พื้นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์

2) **ปัญหาด้านการผลิตสินค้าและการตลาด** ได้แก่ ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ โรคและแมลงศัตรูพืชระบาด คุณภาพผลผลิตยังไม่ได้รับมาตรฐาน ต้นทุนการผลิตสูง ขาดเทคโนโลยีการผลิต การเก็บเกี่ยวที่ทันสมัย ไม่สามารถกำหนดราคาขายเองได้ มีการใช้สารเคมีไม่ถูกต้อง

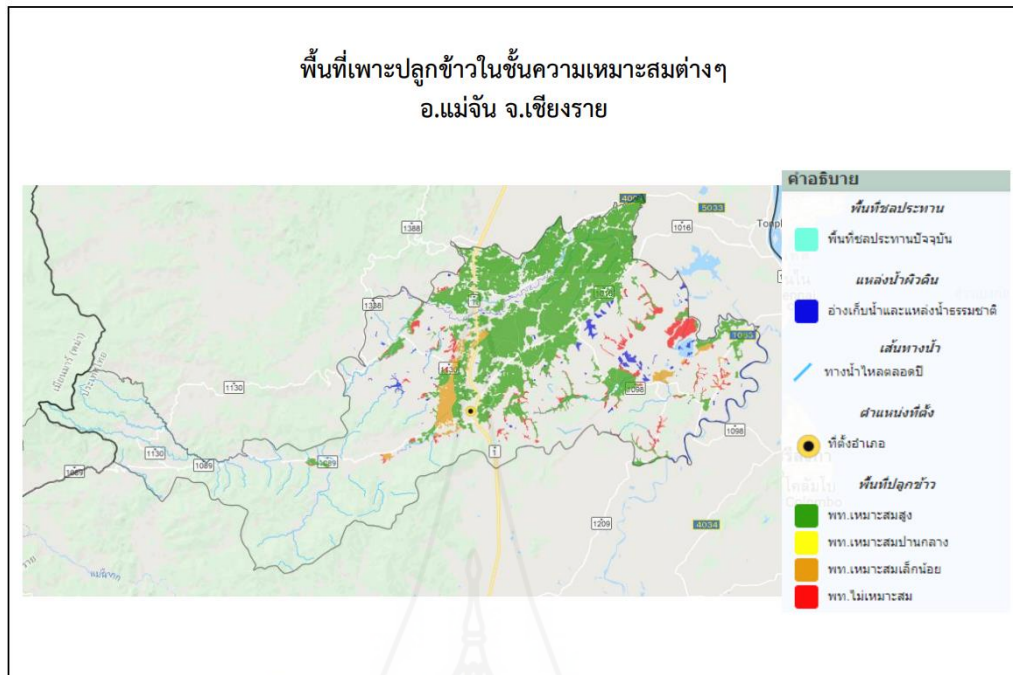
3) **ปัญหาด้านเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร** ได้แก่ องค์กรความรู้และความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่ม การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง งบประมาณสนับสนุน ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ

4) **ปัญหาด้านการแปรรูปผลผลิตและผลิตภัณฑ์** ได้แก่ สินค้าเกษตรที่แปรรูปไม่ตรงกับความต้องการของตลาด องค์กรความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ งบประมาณสนับสนุน

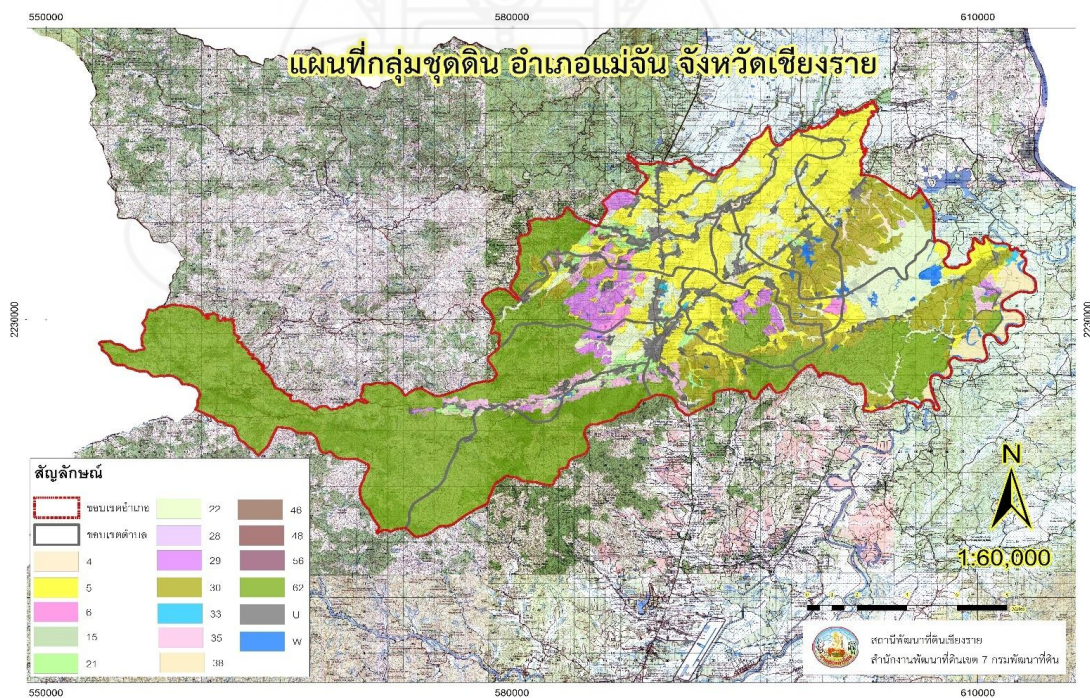
2.2 สภาพการผลิตข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

2.2.1 ข้อมูลการปลูกข้าว

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของอำเภอแม่จัน เนื่องจากมีพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสูง (S1) ต่อการปลูกข้าว ถึง 83,201 ไร่ (ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย. 2561) เมื่อดูจากแผนที่แสดงกลุ่มชุดดิน ของอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย (ภาพที่ 2.1) พบว่าเป็นกลุ่มชุดดินที่ 5 (ภาพที่ 2.2) ลักษณะเด่นเป็นกลุ่มดินเหนียวลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำน้ำ ข้าวที่ปลูกโดยมากให้ผลผลิตค่อนข้างสูง (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน. 2562) ปี 2562 มีการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2562/63 ผ่านระบบทะเบียนเกษตรกรและแอปพลิเคชัน DOAE Farmbook จำนวนทั้งสิ้น 8,579 ครัวเรือน มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 89,900 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร. 2562)

ภาพที่ 2.1 แผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map) แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าวในชั้นความเหมาะสมต่าง ๆ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
ที่มา : ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย. 2561

ภาพที่ 2.2 แผนที่แสดงกลุ่มชุดดิน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน. 2562

2.2.2 ข้อมูลสภาพการผลิตข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่ปลูกข้าวด้วยวิธีปักดำ อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ 5-10 กก./ไร่ มีส่วนน้อยที่ปลูกด้วยวิธีหว่านน้ำตม ซึ่งจะมีอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ 15 - 20 กก./ไร่ พันธุ์ข้าวที่นิยมส่วนใหญ่ ได้แก่ พันธุ์ กข.6, สันป่าตอง 1, กข.15, ขาวดอกมะลิ 105 ปุ๋ยที่เกษตรกรใช้ร้อยละ 80 เป็นปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 20 ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ร่วมกับหมักชีวภาพ การป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 70 อีกร้อยละ 30 ใช้สารสกัดจากสมุนไพรควบคู่กับการใช้สารเคมี ศัตรูพืชที่สำคัญ ได้แก่ เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล หอยเชอรี่ ปูนา บั่วหนอนกอ และโรคที่เกิดจากเชื้อรา ข้าวนาปีมีผลผลิตเฉลี่ย 800 กิโลกรัม /ไร่ ส่วนข้าวนาปรังมีผลผลิตเฉลี่ย 900 กิโลกรัม/ไร่ แหล่งรับซื้อส่วนใหญ่ คือ ตลาดรับซื้อผลผลิตในตำบลโรงสีในอำเภอแม่จัน (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน. 2562)

2.2.3 วิธีการผลิตข้าวตามคำแนะนำของกรมการข้าว

โดยทั่วไปแล้ว วิธีการปลูกข้าวมีหลายรูปแบบ อาทิ การทำนาดำ การทำนาหว่าน การทำนาหยอด การทำนาขั้นบันได การทำนาที่สูง แต่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่ปลูกข้าวด้วยวิธีปักดำ และบางส่วนปลูกด้วยวิธีหว่านน้ำตม (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน. 2562) ดังนั้น วิธีการผลิตข้าวตามคำแนะนำของกรมการข้าว ซึ่งแนะนำคล้ายกันทั้งนาดำและนาหว่าน (สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว 2562) สามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.3.1 การเตรียมดิน

1) การเตรียมดินมี 2 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การไถตะ และไถแปร : การไถตะ คือ การไถพลิกหน้าดินครั้งแรกเพื่อกำจัดวัชพืช และตากดินให้แห้ง ส่วนการไถแปร คือ การไถครั้งที่สองโดยไถขวางแนวไถตะ เพื่อย่อยดินและคลุกเคล้าฟาง วัชพืช ฯลฯ ลงไปในดิน

ขั้นที่ 2 การคราดหรือใช้ลูกทาบ : การกำจัดวัชพืช ตลอดจนการทำให้ดินแตกตัว และเป็นเทือกพร้อมที่จะปักดำได้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ทำต่อจากขั้นตอนที่ 1 และขังน้ำไว้ระยะหนึ่ง เพื่อให้มีสภาพดินที่เหมาะสมในการคราด

2) ควรมีการปรับพื้นที่นาให้สม่ำเสมอ จะทำให้ควบคุมน้ำได้สะดวก การงอกของข้าวดี เติบโตสม่ำเสมอ เพราะเมล็ดข้าวมักจะตายถ้าตกลงไปในแอ่งหรือหลุมที่มีน้ำขัง และยังช่วยควบคุมการงอกของเมล็ดวัชพืช

2.2.3.2 การเตรียมเมล็ดพันธุ์

1) เมล็ดพันธุ์ต้องมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งเจือปน มีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง (ไม่ต่ำกว่า 80 เปอร์เซ็นต์) ปราศจากการทำลายของโรคและแมลง

2) การคัดเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้ได้เมล็ดที่แข็งแรง มีน้ำหนักเมล็ดดี ที่เรียกว่าข้าวเต็มเมล็ด จะได้ต้นข้าวที่เจริญเติบโตแข็งแรง

3) การแช่และหุ้มเมล็ดพันธุ์ นำเมล็ดข้าวที่ได้เตรียมไว้บรรจุในภาชนะ เช่น ตะกร้าไม้ไผ่สาน กระสอบป่าน หรือถุงผ้า ไปแช่ในน้ำสะอาด นานประมาณ 12-24 ชั่วโมง จากนั้นนำเมล็ดพันธุ์ขึ้นมาวางบนพื้นที่น้ำไม่ขัง และมีการถ่ายเทอากาศดี นำกระสอบป่านชุบน้ำจนชุ่มมาหุ้มเมล็ดพันธุ์โดยรอบ รดน้ำทุกเช้าและเย็น เพื่อรักษาความชุ่มชื้น หุ้มเมล็ดพันธุ์ไว้ นานประมาณ 30-48 ชั่วโมง เมล็ดข้าวจะงอกขนาด “ค่อมตา” (มียอดและรากเล็กน้อยโดยรากจะยาวกว่ายอด) พร้อมทั้งจะนำไปหว่านได้

2.2.3.3 การใช้ปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน (ดินเหนียวหรือดินร่วนเหนียว)

1) การใส่ปุ๋ยเคมี

การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 1 (นำค่าจะใส่ปุ๋ยหลังจากปักดำไม่เกิน 15 วัน เมื่อต้นข้าวตั้งตัวได้แล้ว/ นาหว่านจะใส่ปุ๋ยประมาณ 20-30 วันหลังข้าวงอก)

- ข้าวไวต่อช่วงแสง : ใส่ปุ๋ยแอมโมเนียมฟอสเฟต สูตรต่าง ๆ เช่น 16-20-0, 18-22-0, 20-20-0, 18-46-0 อัตรา 20-25 กิโลกรัมต่อไร่

- ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสง : ใส่ปุ๋ยแอมโมเนียมฟอสเฟต สูตรต่าง ๆ เช่น 16-20-0, 18-22-0, 20-20-0, 18-46-0 อัตรา 30-35 กิโลกรัมต่อไร่

การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 2 (ใส่ระยะกำเนิดช่อดอก หรือ 30 วัน ก่อนข้าวออกดอก)

- ข้าวไวต่อช่วงแสง : ใส่ปุ๋ยยูเรีย (46-0-0) อัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่ หรือปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต (21-0-0) อัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่

- ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสง : ใส่ปุ๋ยยูเรีย (46-0-0) อัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่ หรือปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต (21-0-0) อัตรา 40 กิโลกรัมต่อไร่

2) การใส่ปุ๋ยอินทรีย์

- ควรไถกลบตอซังข้าวภายหลังการเก็บเกี่ยว

- ก่อนการไถตะ ควรใส่วัสดุอินทรีย์เพื่อบำรุงดิน เช่น มูลสัตว์ ปุ๋ยหมัก เป็นต้น อัตราที่แนะนำคือ 600 กิโลกรัม น้ำหนักแห้งต่อไร่ โดยใส่ในแปลงนาเมื่อไถตะ ก็จะเป็นการไถกลบวัสดุอินทรีย์ไปด้วย

- ควรปลูกพืชตระกูลถั่วก่อนฤดูการทำนาเพื่อบำรุงดิน เช่น โสน ถั่วเขียว ปอเทือง ถั่วพรี ถั่วพุ่ม เป็นต้น โดยเมื่อดินมีความชื้นเพียงพอ ให้หว่านเมล็ดพืชตระกูลถั่วในอัตรา 5-10 กิโลกรัมต่อไร่ แล้วไถกลบก่อนปักดำ 15-20 วัน ควรกำหนดการปลูกพืชตระกูลถั่วให้พร้อมที่จะไถกลบได้ในระยะออกดอก หรือหว่านเมล็ดพืชตระกูลถั่ว พร้อมกับหว่านข้าวในอัตราประมาณ 5-10 กิโลกรัมต่อไร่ เพื่อเป็นปุ๋ยพืชสด

3) การผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง จะทำให้ตัดปัญหาเรื่องปุ๋ยปลอม/ปุ๋ยไม่ได้มาตรฐาน, ใช้ปุ๋ยราคายุติธรรม ลงทุนถูกกว่า ถ้าชำนาญสามารถปรับสูตรได้ มีปุ๋ยใช้ทันเวลา

4) การใช้ปุ๋ยเคมีในนาข้าวตามค่าวิเคราะห์ดิน เพื่อให้เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยได้อย่างถูกต้องตามความต้องการของข้าว เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่และลดต้นทุนการผลิต โดยทำการเก็บตัวอย่างดิน เพื่อนำไปวิเคราะห์ และประเมินปริมาณธาตุอาหารพืชที่สำคัญ ธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม ธาตุอาหารรอง ได้แก่ แคลเซียม แมกนีเซียม และกำมะถัน หรือธาตุอาหารเสริม ได้แก่ เหล็ก แมงกานีส ทองแดง สังกะสี โบรอน โมลิบดีนัม ฯลฯ เพื่อใช้เป็นคำแนะนำในการใช้ปุ๋ยให้ถูกต้อง อย่างไรก็ตามการเก็บตัวอย่างดินมาวิเคราะห์ จะต้องเป็นตัวแทนที่แท้จริงของดินในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้น ผู้ที่เก็บตัวอย่างดินมาวิเคราะห์ ต้องทราบถึง วิธีการเก็บ และการเตรียมตัวอย่างดินที่ถูกต้องด้วย

2.2.3.4 การจัดการวัชพืช โรค และแมลงศัตรูข้าว

สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว (2562) ได้จัดทำคู่มือจัดการด้านการผลิต กิจกรรมหลักที่ 7 การป้องกันและกำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูข้าว ได้กล่าวถึง ปัญหาโรค และแมลงศัตรูข้าวที่เกิดขึ้นในแต่ละรอบการเพาะปลูกข้าวว่า อาจทำให้ผลผลิตข้าวลดลงถึงร้อยละ 20 ศัตรูข้าวที่สำคัญ ได้แก่ โรคข้าวต่าง ๆ แมลงศัตรูข้าว สัตว์ศัตรูข้าว เช่น หอยเชอรี่ และหนู เป็นต้น ศัตรูข้าวทั้งหมดนี้สามารถเข้าทำลายต้นข้าวได้ในระยะต่าง ๆ การใช้ปัจจัยการผลิตที่มากเกินไป ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ หรือปุ๋ยเคมี ก็สามารถเป็นสาเหตุให้เกิดโรค และแมลงเข้าทำลายได้ ทั้งความชื้นและอุณหภูมิในอากาศที่สูงมากก็จะเกิดโรคได้เช่นกัน

วิธีป้องกันและกำจัดศัตรูข้าวมีหลายวิธี อาทิ การใช้วิธีเขตกรรม การใช้วิธีกล การใช้วิธีฟิสิกส์ การใช้สารเคมี และวิธีการอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งแต่ละวิธีไม่อาจประกัน

ได้ว่าจะได้ผลทั้งหมด ดังนั้น จึงควรผสมผสานทุกวิธีร่วมกัน หรือเรียกว่า การควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน (Integrated Pest Management หรือ IPM) คือ การควบคุมศัตรูพืชโดยใช้หลาย ๆ วิธีร่วมกันอย่างเหมาะสมในการควบคุมปริมาณศัตรูพืชให้อยู่ในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย เพื่อให้การควบคุมศัตรูพืชมีประสิทธิภาพสูงสุด ประหยัดและปลอดภัยที่สุด (กลุ่มพัฒนาระบบและถ่ายทอดเทคโนโลยี. 2561) เกษตรกรจึงต้องทำความเข้าใจ และรู้จักการใช้แต่ละวิธีให้ถูกต้องเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ เริ่มตั้งแต่การจัดการตามขั้นตอนการปลูกข้าวที่กรมการข้าวแนะนำ ตั้งแต่การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การใช้ปุ๋ยที่ถูกต้องและเหมาะสม ร่วมกับวิธีอื่น ๆ ที่เกษตรกรสามารถทำการป้องกันกำจัดได้ด้วยตนเอง ได้แก่

1) การสำรวจหมั่นตรวจดูแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อติดตามสถานการณ์โรคและแมลงศัตรูข้าว ถ้าพบเห็นว่าเกิดโรค แมลง ให้รีบเก็บทำลาย หรือหาวิธีป้องกันกำจัดทันที ไม่ให้เกิดการระบาดออกไปในพื้นที่อื่น

2) การควบคุมระดับน้ำในนาข้าว ควรมึระดับน้ำในน้าน้อยที่สุด เพียงแค่คลุมผิวดิน เพื่อป้องกันวัชพืชและประคองต้นข้าวไว้ไม่ให้ล้ม การควบคุมระดับน้ำหลังปักดำก็เป็นสิ่งจำเป็น เพราะระดับน้ำลึกจะทำให้ต้นข้าวแตกกออ่อน ซึ่งจะทำให้ผลผลิตต่ำ ควรควบคุมให้อยู่ในระดับลึกประมาณ 1 ฝ่ามือ (10 เซนติเมตร)

3) การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าวอย่างถูกต้องและปลอดภัย

4) การอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติเพื่อกำจัดศัตรูข้าว เช่น อนุรักษ์นกปากห่างให้กำจัดหอยเชอร์รี่ เป็นต้น

5) การใช้สารสกัดจากธรรมชาติ หรือสารชีวภัณฑ์ในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าว เช่น สารสกัดสะเดา ไตรโคเดอร์มา บีวเวอเรีย เป็นต้น

2.2.3.5 การเก็บเกี่ยว (กรมวิชาการเกษตร. 2547)

1) การเก็บเกี่ยว

- กำหนดวันเก็บเกี่ยวในระยะพลับพลึง เมื่อข้าวเริ่มออกดอก หมั่นเดินสำรวจแปลงนาในตอนเช้า ถ้าข้าวทั้งแปลงออกดอก ประมาณ 75-80% ถือเป็นวันออกดอก นับจากวันออกดอกไปอีก 28-30 วัน เป็นวันกำหนดวันเก็บเกี่ยวข้าวที่เหมาะสม ความชื้นประมาณ 22-25% สังเกตเห็นว่ารวงข้าวโน้มลง เมล็ดที่โคนรวงยังคงมีสีเขียวบ้าง 3-5 เมล็ด โดยเฉพาะใบธงยังคงมีสีเขียวอยู่ หรือเรียกว่า ระยะพลับพลึง

- การนวดข้าว ทำได้หลายวิธี เช่น ใช้คนนวด เครื่องนวด หรือเครื่องเกี่ยวนวด ซึ่งทุกวิธีต้องระมัดระวังการสูญเสียปริมาณข้าวจากการร่วงหล่น เมล็ดเกิดการแตกร้าวหรือแตกหัก ปัจจุบันจากปัญหาการขาดแคลนแรงงานช่วงเก็บเกี่ยวข้าว ชาวนาจึงหันมาใช้รถเกี่ยวนวดกันมากขึ้น ทำให้การสูญเสียจากการตากข้าวไว้ในนาลดลงไป ซึ่งสอดคล้องกับหลักวิชาการแต่เกษตรกรจะต้องระมัดระวังการปนของข้าวพันธุ์อื่น จึงควรทำความสะอาดเครื่องก่อนใช้งาน

2) การลดความชื้นเมล็ด หลังเก็บเกี่ยวและนวดข้าวจะได้ข้าวเปลือก ซึ่งยังคงมีความชื้นในเมล็ดสูง เมล็ดเป็นสิ่งที่มีชีวิต มีการหายใจ การลดความชื้นจึงมีความสำคัญต่ออายุการเก็บรักษา อัตราการเสื่อมคุณภาพ การเข้าทำลายของแมลงศัตรูในโรงเก็บ เชื้อรา ดังนั้นหลังจากเก็บเกี่ยวและนวดจะต้องรีบตาก หรือลดความชื้นเมล็ดให้แห้งโดยเร็วที่สุด เพื่อลดอัตราการหายใจของเมล็ด ลดการเกิดเชื้อรา ซึ่งเป็นสาเหตุให้เมล็ดเสื่อมคุณภาพเร็วยิ่งขึ้น โดยลดความชื้นข้าวเปลือกให้เหลือ 12-14%

- การตากในลานหลังนวดข้าวเสร็จแล้ว เป็นวิธีลดความชื้นโดยใช้แสงแดด ที่แนะนำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติ เพราะจะช่วยลดความเสียหายของข้าวได้ดีกว่าการตากข้าวไว้ในนาเหมือนที่เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติในอดีต แต่ปัจจุบันอาจเจอปัญหาเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ใช้รถเกี่ยวข้าว มักจะขายข้าวสด (ชื้น) ให้พ่อค้าทันที ทำให้หน้าที่การตากข้าว/ลดความชื้นเป็นของพ่อค้า หรือโรงสี มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยที่ยังไม่ขาย แต่จะนำไปตากลดความชื้นบนลานตากก่อน เพราะจะได้ราคาที่สูงขึ้น

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การผลิตข้าวตามคำแนะนำของกรมการข้าว เกษตรกรควรมีขั้นตอนการผลิตตั้งแต่การเตรียมดิน การปรับปรุงดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การใส่ปุ๋ย การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ และมีแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง จากขั้นตอนในการผลิตข้าวดังกล่าว จึงนำมากำหนดตัวแปรสภาพการผลิตข้าวในงานวิจัยครั้งนี้

2.2.3 ข้อมูลนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน ได้เริ่มโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ตั้งแต่ ปี 2559 จนถึงปี 2562 มีแปลงใหญ่ที่ได้รับการรับรองแปลงจากคณะกรรมการอำนวยการขับเคลื่อนงานนโยบายสำคัญและแก้ไขปัญหาภาคเกษตรระดับจังหวัดเชียงราย Chief of Operation : CoO ทั้งสิ้น 7 แปลง เป็นแปลงใหญ่ที่ผลิตข้าว หรือนาแปลงใหญ่ทั้งหมด แบ่งเป็น

นาแปลงใหญ่ ที่จัดตั้งในปี 2560 จำนวน 4 แปลง

1) นาแปลงใหญ่ “ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านปากวัว – ดอนชัย ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะจัน จ.เชียงราย” มีสมาชิกจำนวน 30 ราย พื้นที่ที่เข้าร่วมทั้งหมด 550 ไร่

2) นาแปลงใหญ่ “กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวคุณภาพบ้านสันหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย” มีสมาชิกจำนวน 136 ราย พื้นที่ที่เข้าร่วมทั้งหมด 1,554 ไร่

3) นาแปลงใหญ่ “วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตพันธุ์พืช ตำบลจอมสวรรค์ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย” มีสมาชิกจำนวน 73 ราย พื้นที่ที่เข้าร่วมทั้งหมด 712 ไร่

4) นาแปลงใหญ่ “ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลจันจว้า อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย” มีสมาชิกจำนวน 67 ราย พื้นที่ที่เข้าร่วมทั้งหมด 1001.25 ไร่

นาแปลงใหญ่ ที่จัดตั้งในปี 2561 จำนวน 3 แปลง

1) นาแปลงใหญ่ “ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองแวน อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย” มีสมาชิกจำนวน 58 ราย พื้นที่ที่เข้าร่วมทั้งหมด 555.25 ไร่

2) นาแปลงใหญ่ “วิสาหกิจชุมชนเกษตรพัฒนาบ้านป่ายาง หมู่ 2 ตำบลศรีคำ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย” มีสมาชิกจำนวน 50 ราย พื้นที่ที่เข้าร่วมทั้งหมด 437.25 ไร่

3) นาแปลงใหญ่ “สหกรณ์การเกษตรแม่จัน จำกัด จังหวัดเชียงราย” มีสมาชิกจำนวน 42 ราย พื้นที่ที่เข้าร่วมทั้งหมด 368 ไร่

ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ จึงต้องการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ จังหวัดเชียงราย ทั้ง 7 แปลง สมาชิกรวมกันทั้งสิ้น 456 ราย พื้นที่รวมกันทั้งหมด 5,177.75 ไร่

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

3.1 ความหมายของการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Agricultural Extension และร่วมกับคำว่า Education รวมกันเป็นความหมายในภาษาอังกฤษที่ว่า Agricultural Extension Education ซึ่งมาจากพื้นฐานของการนำวิทยาการหรือวิชาการจากสถาบันทางการศึกษา ไปสู่เกษตรกร เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ ให้สามารถดำเนินการผลิตให้ได้ผลผลิตอย่างสูงสุด เป็นไปตามเป้าหมาย จากประมวลสาระชุดวิชา การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ได้อธิบายนิยามของการส่งเสริมการเกษตรของทำนอง สิงคาลวณิช ซึ่งเป็นอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรคนแรกว่าเป็นการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ บริการความรู้ และประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับการเกษตรไปสู่เกษตรกร ตลอดจนให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ให้เกษตรกรนำไปพิจารณา และปฏิบัติ ยังผลให้เกิดการเพิ่ม

ประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มรายได้ อีกทั้งยังสรุปความหมายของการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรว่าหมายถึง กระบวนการพัฒนาความรู้ของเกษตรกร จากการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อมุ่งพัฒนาผลผลิตที่เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดการพัฒนารายได้ เศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตครอบครัวเกษตรกรอยู่พอดี กินพอดี และมีความสุข อันเป็นผลต่อการพัฒนาชุมชนชนบทให้มีความมั่นคงมั่งคั่งในที่สุด (พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ 2560 , น.16-17) นอกจากนี้ ยังมีผู้รู้ นักวิชาการ รวมไปถึงหน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร อาทิ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2556,น.5) ได้ให้ความหมายการส่งเสริมการเกษตร หมายถึงการนำความรู้ วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ไปแนะนำ เผยแพร่ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร แล้วติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือในการปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

จิรวุฒิ มงคล (2557,น.14) ได้ให้ความหมายการส่งเสริมการเกษตร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดและนำความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปสู่เกษตรกร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ความรู้ ทักษะ เกิดการพัฒนา มีการปฏิบัติและทัศนคติในเชิงบวก แล้วติดตามให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติ โดยเน้นการพึ่งพาตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสุดท้าย คือ การเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิต เกษตรกรมีความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2542) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาการเกษตรว่า เป็นกระบวนการในการให้การศึกษานอกโรงเรียน รวมไปถึงบริการแก่บุคคลเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรและครอบครัว โดยบุคคลเป้าหมายสามารถเรียนรู้ โดยกระทำด้วยตนเอง เพื่อให้บรรลุผลของการกินคืออยู่ดีของชุมชนโดยรวม ทั้งนี้ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาประชาชนในชุมชน

จากความหมายของการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่พัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ด้านการเกษตร ด้วยการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาถ่ายทอดหรือเผยแพร่ รวมไปถึงการบริการ การให้คำปรึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร ครอบครัวเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร ที่เป็นเป้าหมาย เพื่อให้เกษตรกรสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและรายได้ ทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

3.2 วิธีการส่งเสริมการเกษตร

วิธีการส่งเสริมการเกษตร (Extension teaching methods) หมายถึง กระบวนการนำความรู้ วิธีการ และเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกร เป็นลักษณะของการถ่ายทอด หรืออาจเรียกว่าเป็นวิธีการสอน การสาธิต หรือการฝึกอบรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรเกิดความสนใจ และนำความรู้ที่ได้รับ ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ (พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. 2560, น.4-41) ทั้งนี้ วิธีการส่งเสริมการเกษตรมีหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือ วิธีการส่งเสริมโดยอิงบุคคลเป้าหมายเป็นเกณฑ์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคล (Individual Method) เป็นการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกรโดยตรงเป็นรายบุคคล ทำให้ผู้รับความรู้มีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักวิชาการผู้ถ่ายทอดโดยตรง ทำให้เกิดความสนใจ เชื่อมั่น และเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งเป็น โอกาสที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะรับทราบข้อมูล ปัญหา และภูมิปัญญาของเกษตรกรกลับมาพิจารณาในกระบวนการส่งเสริมได้ วิธีการแบบนี้มีหลายวิธี และเทคนิคที่นิยมใช้กันมาก ได้แก่

- การเยี่ยมไร่นาและบ้านของเกษตรกร (Farmer and Home Visits) เป็นวิธีการที่เจ้าหน้าที่จะไปพบปะรับฟังปัญหา และถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรถึงฟาร์มหรือไร่นา ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของเกษตรกร โดยวิธีการนี้ พบว่า มีประสิทธิภาพมาก แต่มีข้อจำกัด คือ ต้องใช้เวลามาก อีกทั้งอาจเกิดความไม่พอใจในเกษตรกรที่ไม่มีโอกาสไปเยี่ยม

- การติดต่อที่สำนักงาน (Office calls) คือ การที่เกษตรกรผู้รับการส่งเสริมมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่สำนักงาน เพราะเกษตรกรมีความสนใจ และเชื่อว่าเจ้าหน้าที่จะให้ข่าวสารหรือความรู้ได้ เป็นวิธีที่เกษตรกรมีปัญหาหรือความต้องการเร่งด่วนที่จะให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมช่วยเหลือ ดังนั้น สำนักงานจึงควรตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกร

- การติดต่อทางโทรศัพท์ (Telephone calls) เป็นวิธีที่สามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้เกษตรกรได้รวดเร็ว ลดเวลาและระยะทางในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่

- การติดต่อกันทางจดหมายส่วนตัว (Personal letter) เป็นวิธีการที่ผู้รับการส่งเสริมหรือผู้สนใจอาจเขียนจดหมายถึงเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เมื่อเกิดปัญหาและต้องการคำตอบ บางครั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็สามารถเขียนถึงผู้รับการส่งเสริมเพื่อแจ้งข่าวสาร ติดตามผลการส่งเสริม

- การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ (Informal contract) เป็นการพบปะกับเกษตรกรโดยบังเอิญ ทำให้สามารถพูดคุยซักถามปัญหา และช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการ รวมไปถึงการแจ้งข่าวสารให้เกษตรกรทราบ

2) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มบุคคล (Group Method) เป็นการส่งเสริมแก่กลุ่มบุคคล จะให้ผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้รับการส่งเสริมด้วยกระบวนการสร้างพลังของ

กลุ่ม จากชั้นสนใจ (Interest) ไปสู่ขั้นทดลองทำดู (Trial) หากผลเป็นที่พอใจของสมาชิกส่วนใหญ่แล้ว ก็อาจเกิดการยอมรับ (Adoption) หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงการกระทำของกลุ่มได้ อาทิ

- **การประชุมกลุ่ม (Group meeting)** เป็นวิธีส่งเสริมที่ช่วยในการถ่ายทอด ข่าวสาร ความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ต่าง ๆ ระหว่างทุกคนที่ร่วมประชุม ทำให้ผู้เข้าประชุมมีโอกาสร่วมปรึกษาหารือกัน ปรับตัวเองให้เข้ากับกลุ่ม ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนมาก นำไปสู่การใช้ความคิดร่วมกัน และปฏิบัติร่วมกัน (group thinking, group feeling, group action) เป็นวิธีที่ช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่าย เมื่อเทียบกับวิธีการส่งเสริมวิธีอื่น

- **การฝึกอบรม (Training)** เป็นวิธีที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะดำเนินการฝึกอบรม ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนกระทั่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ (Learning) หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้น ๆ

- **การสาธิต (Demonstration)** แบ่งเป็น 2 วิธี คือ

การสาธิตวิธี (Method Demonstration) เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิธีปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนเป็นลำดับไป เพื่อให้ผู้เรียนรู้มีความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้

การสาธิตผล (Result Demonstration) เป็นวิธีสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักส่งเสริมและตัวผู้รับการส่งเสริม โดยเป็นการแสดงเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า การปฏิบัติที่ได้ปรับปรุงหรือที่ได้มีการวิจัยค้นคว้ามาแล้วนั้น จะสามารถนำไปปฏิบัติหรือปรับใช้ได้ในแต่ละท้องถิ่น

- **การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip of Study Tour)** เป็นวิธีที่ทำให้ผู้ร่วมศึกษาดูงานมีโอกาสได้เห็นผลงานของผู้อื่น ซึ่งได้ทำสำเร็จแล้ว เป็นการเพิ่มความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้รับการส่งเสริม อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมศึกษาดูงานให้ยอมรับสิ่งใหม่มากขึ้น

3) **การส่งเสริมแบบมวลชน (Mass Method)** เป็นวิธีที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปสู่บุคคลเป้าหมายได้คราวละมาก ๆ อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดจำนวน และไม่จำเพาะเจาะจงว่าเป็นบุคคลใด เราสามารถแยกวิธีการส่งเสริมมวลชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ได้ดังนี้

- **สิ่งพิมพ์ (Publications)** เป็นเอกสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ (Printed Matter) ควรเขียนให้อ่านและเข้าใจได้ง่าย เหมาะสมกับระดับการศึกษาของผู้ได้รับการส่งเสริม ได้แก่ แผ่นพับหรือใบปลิว (Leaflets), เอกสารเผยแพร่แบบเล่ม (Pamphlets), โบรชัวร์ (Brochure)

หรือบู๊ตเล็ต (Booklet), หนังสือเวียน จดหมายเวียน (Circular Letters), หนังสือพิมพ์ (Newspaper), บทความในหนังสือพิมพ์, วารสารทางวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น

- **ภาพโฆษณาหรือโปสเตอร์ (Posters)** มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เห็นแล้วควรทราบทันที เข้าใจง่าย ไม่คลุมเครือ อาจเป็นแผ่นกระดาษมีภาพประกอบสีสันสวยงาม มีข้อความเท่าที่จำเป็น สั้น ๆ ง่าย ๆ กะทัดรัด ตัวโตเห็นชัดเจน ปัจจุบันอาจเป็นป้ายไว้นิต เพื่อความคงทน สีสันสวยงาม

- **วิทยุ (Radio)** เป็นสื่อมวลชนที่ให้ข่าวได้เร็วที่สุด สามารถส่งและแพร่กระจายข่าวได้ไกล กว้างขวาง เข้าถึงเป้าหมายทุกระดับ ได้แก่ จัดทำข่าวที่ให้ความรู้ทางด้านเกษตร ในปัจจุบันมักจัดทำรายการให้ความรู้ทางด้านเกษตรกับเปิดเพลงลูกทุ่ง ซึ่งได้รับความนิยมอย่างสูงจากบุคคลเป้าหมาย ข้อควรระวังในการใช้สื่อประเภทนี้คือ หากมีการสัมภาษณ์สดและถ่ายทอดความรู้ ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง เพราะหากให้ความรู้ที่ไม่ถูกต้องแก่บุคคลเป้าหมาย อาจทำให้บุคคลเป้าหมายจดจำสิ่งที่ผิดๆ ไปปฏิบัติได้ จะทำให้เกิดผลเสียหายในการส่งเสริมการเกษตรเป็นอย่างมาก

- **โทรทัศน์ (Television)** คล้ายกับวิทยุกระจายเสียง แต่มีทั้งภาพและเสียง กระตุ้นให้เกิดความสนใจ และความรู้สึกรื่นเริง ทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น

- **ภาพยนตร์ (Motion pictures)** เป็นสื่อที่ดี ใช้กระตุ้นความสนใจของผู้ชม ใช้กันแพร่หลายในอดีต ส่วนปัจจุบันมักนิยมใช้เทปโทรทัศน์หรือวีดิทัศน์ (Video Tape) เนื่องจากการผลิตภาพยนตร์ต้องใช้ต้นทุนสูง

- **การจัดนิทรรศการ (Exhibition of Exposition)** เป็นการจัดแสดงแนวความคิด หรือแสดงสิ่งของ มีความมุ่งหมายที่จะสร้างความสนใจ ให้ความรู้ ความเข้าใจ อาจเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของหน่วยงานหรือโฆษณาขายสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้อุปกรณ์เพื่อการถ่ายทอด/เผยแพร่งาน/จัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ ต่อคนหมู่มาก อาจจะเป็นของจริง หรือของจำลอง เช่น วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สัตว์ พืช ฯลฯ ข้อดี คือ สามารถอยู่ได้นาน กลุ่มเป้าหมายสามารถหมุนเวียนดูได้ไม่จำกัดเวลา และจำนวนคน

- **การประกวด (Contest)** เป็นกิจกรรมที่สร้างความสนใจและความตื่นตัวให้กับผู้ร่วมงานตลอดทั้งผู้ชมด้วย ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น การประกวดพืช/สัตว์ หรือการประกวดแข่งขันอื่น ๆ เป็นวิธีการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน

- **การรณรงค์ (Campaigns)** มีจุดประสงค์ เพื่อดึงความสนใจของเกษตรกรมาแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นปัญหาที่กระทบต่อคนหมู่มาก โดยปกติจะมี

การวางแผนการรณรงค์และการสั่งการจากระดับชาติ ระดับภาค หรือจังหวัด ซึ่งจะเป็นการประสานการใช้วิธีการส่งเสริมหลายๆ อย่างรวมกัน ตามแผนและกำหนดที่วางไว้

- **เทคโนโลยีสารสนเทศ** การนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานการผลิตสื่อในภาคการส่งเสริมการเกษตรให้เป็นที่แพร่หลายบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยการเผยแพร่สื่อในรูปแบบตัวอักษร ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับนักส่งเสริมการเกษตร ในการที่จะเผยแพร่ความรู้ให้กับเกษตรกรได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (ชนกฤติ ชมพูนุช และคณะ. 2554, น.82) จึงถือว่าเป็นวิธีการส่งเสริมแบบมวลชนอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งกำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ได้แก่ อินเทอร์เน็ต ไลน์ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ฯลฯ มีข้อดี ก็คือ ส่งข่าวสารไปได้ทุกแห่งค่าใช้จ่ายต่ำ ข้อเสีย ก็คือ ไม่สามารถทราบได้ว่าเกษตรกรเข้าใจความรู้ที่ส่งไปหรือไม่ (จิรวุฒิ มงคล. 2557, น.17) ทั้งนี้ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ มีความสำคัญต่องานส่งเสริมการเกษตรอย่างมาก อาทิ การใช้อินเทอร์เน็ตหาข้อมูลทางการเกษตร, การสาธิตวิธีการทำการเกษตรแบบต่าง ๆ โดยใช้คลิป์วิดีโอ, การสื่อสารข้อมูลและตอบข้อซักถามผ่านเครือข่ายการสื่อสาร (สุนันท์ สีสังข์ และสรายุทธ ยะภกร. 2553) นอกจากนี้ เทคโนโลยีการสื่อสารยังมีความสำคัญ อีกหลายด้าน อาทิ การถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรไปยังเกษตรกรที่อยู่ห่างไกล เช่น การแจ้งข่าวสาร ความรู้ ไปยังเกษตรกร ผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น, การบริหารและจัดการภายในหน่วยงานส่งเสริมการเกษตร เช่น การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ความนิยมการสื่อสาร เป็นต้น, การเปิดโอกาสให้เกษตรกรในด้านต่าง ๆ เช่น การติดต่อจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรในตลาดโลก เป็นต้น อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้นักส่งเสริมการเกษตร สามารถใช้สื่อประสมในโครงการส่งเสริมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณรงค์ สมพงษ์. 2553, น.7-12)

3.3 หลักในการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (ดิเรก กุทธิ์หรัย : 2542) มีดังนี้

- 1) ต้องทำความเข้าใจว่า ข่าวสารความรู้ชนิดใดที่ควรจะถ่ายทอดวิธีการหรือสื่อกลางอะไรจึงจะทำให้เกิดผลสูงสุด และถึงบุคคลเป้าหมายมากที่สุด
- 2) การใช้วิธีส่งเสริมการเกษตรมากกว่า 2 วิธี ผสมผสานกันจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพได้มากกว่าวิธีการหนึ่งวิธีการใดได้
- 3) การใช้วิธีการที่บุคคลเป้าหมายสามารถได้ยินได้เห็นและมีโอกาสสัมผัสได้จะมีผลดีกว่าการได้ยินได้เห็น และสัมผัสเพียงอย่างเดียว
- 4) การกำหนดงบประมาณในการดำเนินการ
- 5) ระยะเวลาในการดำเนินการ

6) ขนาดของกลุ่มบุคคลเป้าหมายและความหนาแน่นของกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการส่งเสริม

3.4 การสื่อสาร การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ ในการส่งเสริมการเกษตร

การสื่อสาร การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ ว่าเป็นบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบสำคัญของนักส่งเสริมการเกษตร โดยนักส่งเสริมการเกษตร ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจในกระบวนการสื่อสาร การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ เพื่อสามารถบริหารจัดการงานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ การบริหารจัดการข้อมูลและการบริหารจัดการองค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กฤษกุล เทพจิตรรา. 2558)

3.4.1 การสื่อสาร (Communication)

การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนหรือการส่งข้อมูลระหว่างบุคคล เพื่อให้เข้าใจกัน โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ สัญญาณ หรือพฤติกรรมที่จะสามารถให้ผู้ส่งและผู้รับเข้าใจกัน โดยกระบวนการสื่อสารที่เรียกว่า SMCR Model ถูกพัฒนาโดยเดวิด เค. เบอร์โล (Daid K Berlo 1960 อ้างถึงใน เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ, 2560) ซึ่งประกอบด้วย

1) ผู้ส่ง (source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

2) ข้อมูลข่าวสาร (message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหาและสัญลักษณ์

3) ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูล โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

4) ผู้รับ (receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัส” (decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารได้ความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

3.4.2 การเผยแพร่ (Diffusion)

การเผยแพร่ (กฤษกุล เทพจิตรรา. 2558) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้องค์ความรู้/นวัตกรรมได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้โดยบุคคลเป้าหมาย ฉะนั้น กระบวนการเผยแพร่ จึงมีองค์ประกอบที่ต้องพิจารณาเพราะมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการเผยแพร่ คือ

- 1) ตัวองค์ความรู้/นวัตกรรมเอง ซึ่งหมายถึงสารสนเทศหรือข้อมูลที่นำไปใช้ ต้องเป็นสิ่งที่สร้างความรู้เป็นของใหม่สำหรับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย
- 2) ช่องทางในการสื่อสารขององค์ความรู้/นวัตกรรมนั้น ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมและช่องทางในการสื่อสารที่ใช้มาก คือ การใช้สื่อสารมวลชน แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลแบบปากต่อปากยังเป็นที่ยอมรับและใช้ได้คืออยู่
- 3) เงื่อนไขด้านเวลา ในแต่ละขั้นตอนของการเผยแพร่และการยอมรับ อาจมีช่วงของเวลาในแต่ละขั้นแตกต่างกัน จำเป็นต้องมีการศึกษาและคาดการณ์ไว้สำหรับการเผยแพร่ให้เหมาะสมฤดูกาลเทศ
- 4) ธรรมชาติของระบบสังคมหรือชุมชนหรือบุคคลเป้าหมายที่จะนำองค์ความรู้/นวัตกรรมไปเผยแพร่เป็นระบบสังคมที่มีธรรมชาติ วัฒนธรรมของคนในสังคมที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีไปใช้ ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในสังคมโดยรวม และกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกันสามารถยอมรับนวัตกรรมได้แตกต่างกัน การเมือง การปกครอง มีอำนาจต่อการยอมรับนวัตกรรมเป็นอย่างมาก ดังนั้น อิทธิพลของระบบสังคมจะช่วยให้เข้าใจและหาวิธีการที่เหมาะสมในการเผยแพร่วัตกรรมได้
- 5) การยอมรับ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในการยอมรับ หรือ ปฏิเสธ นวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยมีพื้นฐานทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา เป็นองค์ความรู้สำคัญในการอธิบายกระบวนการในการยอมรับหรือไม่ยอมรับ

3.4.3 การประชาสัมพันธ์ (Public Relation)

การประชาสัมพันธ์ (กฤษณกุล เทพจิตตรา, 2558) หมายถึง เป็นการติดต่อสื่อสารจากองค์กรไปสู่สาธารณชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรับฟังความคิดเห็นและประชมติจากสาธารณชนที่มีต่อองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเชื่อถือ ภาพลักษณ์ ความรู้ และแก้ไขข้อผิดพลาดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

1) ลักษณะของการประชาสัมพันธ์

(1) เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) เป็นการสื่อสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ เกี่ยวกับข่าวสารขององค์กรที่ต้องการสื่อสารให้สาธารณชนรับทราบและเข้าใจ อีกทั้งยังเป็นการสื่อสารย้อนกลับจากผู้รับ คือ สาธารณชน มายังองค์กร

(2) เป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ทั้งนี้การประชาสัมพันธ์ต้องตั้งอยู่บนหลักความจริงเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ

(3) เป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยคาดหวังผล ต่อเนื่องในระยะยาวเพื่อให้สาธารณชนมีความศรัทธาและมีความไว้วางใจต่อองค์กรเพื่อให้ องค์กรสามารถดำเนินกิจการอยู่ในระยะยาวได้

(4) เป็นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยจะมีการวางแผน ควบคุม และ ประเมินผลของการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินการประชาสัมพันธ์เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.5 ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสื่อสารให้ประสบผลสำเร็จ (คุณทล เทพจิตรรา. 2558) ได้แก่

1) ทักษะในการสื่อสาร (*communication skills*) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่ง และผู้รับควรจะสามารถในการส่งและการรับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งสาร ต้องมีความสามารถในการส่งรหัส เช่น มีการพูดที่ชัดเจน ฟังง่าย มีการแสดงสีหน้า หรือท่าทางที่เข้ากับการพูด หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน เข้าใจได้ ง่าย เป็นต้น ส่วนผู้รับต้องมีความสามารถในการถอดรหัส เช่น มีทักษะการฟังที่ดี ฟังภาษาที่ผู้ส่งพูด มาตรฐานรู้เรื่อง หรือสามารถอ่านข้อความที่ส่งมานั้น ได้ เป็นต้น

2) ทศนคติ (*attitudes*) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้า ผู้ส่งและผู้รับมีทัศนคติที่ดีต่อกัน จะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้ เพราะทัศนคดีย่อมเกี่ยวโยงไปถึง การยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกัน ก็จะพูดกันด้วยความ ไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง หรือถ้าผู้ฟังมีความนิยมในตัวผู้พูด ก็มักจะมีความเห็นคล้อยได้ง่าย เป็นต้น

3) ระดับความรู้ (*knowledge levels*) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียม กัน ก็มักจะทำให้การสื่อสารนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ถ้าหากความรู้ของผู้ส่งและผู้รับมีระดับที่ แตกต่างกัน จะต้องมีการปรับปรุงความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่ง เช่น ไม่ใช่คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศ หรือถ้อยคำยาว ๆ สำนวนสลับซับซ้อน เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ตัวอย่าง นักส่งเสริมการเกษตรที่พบปะเกษตรกรในพื้นที่ ถ้าพูดแต่ศัพท์ทางวิชาการ โดยไม่อธิบาย ด้วยถ้อยคำภาษาง่าย ๆ หรือไม่ใช่ภาษาท้องถิ่นก็จะทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดได้

4) ระบบสังคมและวัฒนธรรม (*socio - culture systems*) ระบบสังคมและ วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น เป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ ศาสนา ฯลฯ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสาร ของบุคคลต่างท้องถิ่น จะต้องมีการศึกษาในส่วนนี้ด้วย

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การถ่ายทอด/เผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ เป็น บทบาทสำคัญของนักส่งเสริมการเกษตร ซึ่งนักส่งเสริมการเกษตร ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจ

ในกระบวนการสื่อสาร การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการงาน ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ได้ ซึ่งการที่จะทำให้งานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ประสบผลสำเร็จนั้น มีปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ได้แก่ นักส่งเสริม ช่องทางการส่งเสริม วิธีการส่งเสริม เกษตรกร เป็นต้น โดยนักส่งเสริมควรเลือกช่องทางและวิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรมีความต้องการ รวมถึงเหมาะสมกับสภาพของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้การส่งเสริมการเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรมากที่สุด อย่างไรก็ตาม อาจไม่มีช่องทาง/วิธีที่ดีที่สุด และบางครั้งอาจต้องใช้หลายช่องทาง/หลายวิธีผสมผสานกัน จากศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมการเกษตร ในงานวิจัยครั้งนี้ จึงนำมากำหนดตัวแปรช่องทางการส่งเสริมการเกษตรผ่านสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และวิธีการส่งเสริมด้วยการบรรยาย สาธิต ฝึกปฏิบัติและทัศนศึกษา

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

อำไพ สว่างศรี (2552) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเกิดความรู้สึกและความต้องการว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจ มีกิจกรรมร่วมกัน สามารถจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตนเอง รวมถึงสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสามารถขยายเครือข่ายในเขตพื้นที่ต่าง ๆ

ชินรัตน์ สมสืบ (2556) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในกระบวนการดำเนิน โครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การใช้ประโยชน์ และการประเมินผล

ชนกร กลิ่นนาค (2559) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้โครงการ หรือกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และสามารถลดการร้องเรียนได้อีกด้วย

สมบัติ นามบุรี (2562) สรุปการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม โดยการร่วมคิด ร่วม

ตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

Cohen & Uphoff (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

United Nations (1981) อธิบายว่า การมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

Putti (1987) การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้าง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร

ดังนั้น จึงอาจสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่ประชาชน หรือสมาชิกในชุมชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ เพื่อให้โครงการหรือกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างถูกต้อง

4.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การบริหารงานภาครัฐในปัจจุบันให้สำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาด้วย โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกิจกรรมโครงการนั้น ๆ โดยวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้การแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ลดการใช้ทรัพยากรแบบสิ้นเปลือง และลดการร้องเรียนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากกระบวนการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมนั้น จะเริ่มตั้งแต่กระบวนการในการร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมติดตามตรวจสอบ และร่วมประเมินผล ทำให้ผู้ที่บริหารโครงการ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้ทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงในกิจกรรมหรือโครงการตั้งแต่เริ่มแรก การดำเนินกิจกรรมโครงการ ก็จะเป็นไปในทิศทางที่ตอบสนองต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างดี โดยการมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความสมัครใจของประชาชนที่จะเข้าร่วมด้วย และต้องเลือกทำในสิ่งที่เขาคิดว่าสำคัญกับตัวเอง ดังนั้น ความสำคัญของการมีส่วนร่วม (ชินรัตน์ สมสืบ, 2547 อ้างถึงในชนกร กลิ่นนาค, 2559) สามารถสรุปได้ดังนี้

4.2.1. ความสำคัญต่อประชาชน เป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นหลังจากที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐ กิจกรรม หรือ โครงการต่าง ๆ ได้แก่

1) เกิดการเรียนรู้ของประชาชน เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนได้มีการศึกษา ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ดำเนินการทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น รวมทั้งเข้าใจในกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่และสถานการณ์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจมีความซับซ้อน หากประชาชนไม่ได้เข้าร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ก็ยากที่ประชาชนจะเข้าใจ

2) เกิดการพัฒนาของประชาชน เมื่อประชาชนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผลที่ตามมาคือ ประชาชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อให้สามารถปรับสภาพให้เข้ากับสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และยังสามารถสร้างความรู้สึกที่ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งเข้าในในตนเองมากขึ้น และจะทำให้เกิดการวางแผนในชีวิตตนเองได้

3) ศูนย์กลางในการพัฒนา คือ ประชาชน เป็นกระบวนการที่เน้นให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ประชาชนนั่นเอง โดยเป้าหมายของโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ก็คือ ผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ดังนั้น ศูนย์กลางในการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้ที่รับผลประโยชน์ ซึ่งก็คือ ประชาชน

4) สามารถปรับปรุงเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ได้เมื่ออำนาจในการตัดสินใจในขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ไม่ได้ตกอยู่ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการร่วมกันตัดสินใจจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียแล้วนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือกระบวนการการปรึกษาหารือที่ทำให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนจากทุกฝ่าย การตัดสินใจในสิ่งที่จะทำก็จะทำให้เกิดผลที่มาจากการทำงานร่วมกันและตอบสนองได้อย่างชัดเจน ทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่และฝ่ายของผู้รับผลประโยชน์

4.2.2 ความสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารงานของภาครัฐ การบริหารงานภาครัฐบางคนอาจมองว่า ถ้าให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อาจทำให้งานล่าช้า หรือมองว่าประชาชนไม่มีความเข้าใจในสิ่งที่ทำ แต่หากขาดการมีส่วนร่วมแล้ว สิ่งที่จะตามมาอาจใช้เวลาล่าช้ามากกว่าได้ อาจเกิดจากการร้องเรียนจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงาน เพราะเจ้าหน้าที่ขาดข้อมูลที่ครบถ้วน เป็นต้น ดังนั้น ความสำคัญจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานภาครัฐสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ประหยัดค่าใช้จ่ายและงานก็มีความสำเร็จมาก ในกระบวนการทำงานของภาครัฐแบบมีส่วนร่วม นั้น จะทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ได้อย่างครบถ้วน การดำเนินงานก็จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ลดความขัดแย้ง ลดการร้องเรียนจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้ ทำให้เกิด

ความประหยัด ทั้งเวลา และค่าใช้จ่าย เพราะสิ่งที่ได้กำหนดขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่เป็นข้อตกลงที่เกิดขึ้น จากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป้าหมายการดำเนินงานก็เป็นไปอย่างชัดเจน ทำให้ทราบเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

2) เจ้าหน้าที่กับประชาชนมี ความใกล้ชิดกัน สร้างความห่วงใยต่อกัน การดำเนินงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่และประชาชน จะสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันเกิดขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจความจำเป็นความต้องการของประชาชน ประชาชนก็เข้าใจในขอบเขตการทำงานของเจ้าหน้าที่ ทำให้การทำงานจะเป็นไปตามความห่วงใยต่อกัน เมื่อประชาชนเข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่แล้วนั้น การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ก็จะง่ายและขอความร่วมมือจากประชาชนได้ง่ายด้วย

3) เป็นการพัฒนาที่ดำเนินการจากล่างขึ้นบน การดำเนินงานด้วยการมีส่วนร่วม จากประชาชน จะทำให้การกำหนดทิศทางของภาครัฐเป็นไปตามระบบล่างขึ้นบน คือ การเน้น ปัญหาของพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้น การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ของภาครัฐก็จะถูกกำหนดจากข้อมูลที่ได้จากพื้นที่เป็นหลักต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และสามารถที่จะทำให้การแก้ไขปัญหา

4) เกิดกระบวนการสร้างเครือข่ายสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน หากการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่ภาครัฐได้ร่วมกับประชาชนดำเนินการและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ชัดเจนแล้ว สิ่งที่มาคือความเป็นเครือข่าย และการทำงานในภายภาคหน้าของภาครัฐก็จะสามารถนำเครือข่ายเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ โดยการทำงานแบบบูรณาการได้โดยงานอีกด้วย

4.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. 1981 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี 2562) ได้อธิบายขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

4.4 การมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร

การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรในปีงบประมาณ 2562 ให้ความสำคัญกับการทำงานแบบมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการทำงานทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่เกษตรกร หน่วยงานราชการ และภาคเอกชน โดยให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมดำเนินการในภารกิจที่มีความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะการปฏิบัติงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทำให้เกิดเรียนรู้ร่วมกัน ลดปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ลดความซ้ำซ้อน เกิดการระดมทรัพยากร ส่งผลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์สูงสุด ดังนั้น การทำงานส่งเสริมการเกษตร จึงยึดหลัก “Smart & Strong Together” ในลักษณะร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับประโยชน์ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2561)

4.5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่

ลักษณะการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย อาจสรุปได้ว่า เริ่มจากการที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ได้รับข่าวสารการประชาสัมพันธ์โครงการนาแปลงใหญ่ จากสำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน เมื่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเห็นถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการฯ จึงเกิดการรวมตัวกันระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยในชุมชนเดียวกัน รวมตัวกันเป็นกลุ่มนาแปลงใหญ่ จากนั้นเมื่อกลุ่มนาแปลงใหญ่ ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการอำนวยการขับเคลื่อนงานนโยบายสำคัญและแก้ไขปัญหาภาคเกษตรระดับจังหวัดเชียงราย (Chief of Operation : CoO) แล้ว จึงมีการนัดสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ ประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างเกษตรกรผู้เป็นสมาชิก กำหนดระเบียบ/กฎเกณฑ์กลุ่ม และแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่ม โดยมีเกษตรกรอำเภอแม่จัน เป็นผู้จัดการแปลงใหญ่ (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน, 2562)

ทั้งนี้ ระเบียบ/กฎเกณฑ์กลุ่ม โดยทั่วไปสามารถสรุปได้ดังนี้

1) สมาชิก

- เป็นบุคคลธรรมดา สัญชาติไทย บรรลุนิติภาวะ และไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
- เป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีกิจการหรือภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่ที่กลุ่มเกษตรกรนี้ดำเนินกิจกรรมอยู่
- เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรอื่นในขณะเดียวกันได้ และในครอบครัวหนึ่งให้เป็นสมาชิกได้หนึ่งคน
- ผู้ที่ประสงค์สมัครเข้าเป็นสมาชิก ต้องยื่นใบสมัครตามแบบที่กำหนดไว้ เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคุณสมบัติเรียบร้อยแล้ว ก็ให้แจ้งผู้สมัครนั้นชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้า และค่าหุ้น จึงถือว่าได้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม
- สมาชิกต้องปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบ และมติที่ประชุม
- สมาชิกมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมทุกครั้งในกลุ่มนัดหมาย เพื่อเสนอความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน, ส่งเสริมสนับสนุนกิจการของกลุ่ม ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง และเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2) คณะกรรมการ

- มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก
- คณะกรรมการอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี เมื่อครบกำหนดแล้ว หากยังอยู่ในระหว่างการดำเนินการเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ ให้คณะกรรมการชุดเดิมรักษาการไปก่อน จนกว่าจะเลือกตั้งจะแล้วเสร็จ
- อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ เป็นผู้ดำเนินกิจการทั้งปวง และเป็นผู้แทนของกลุ่ม ดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก ได้แก่ การรับสมาชิก, การเรียกประชุม, การส่งเสริมให้สมาชิกรวมกันซื้อสิ่งของ/ปัจจัยต่าง ๆ, การส่งเสริมให้สมาชิกรวมกันขายผลิตผล, ดำเนินการบริหารหรือจัดการเครื่องมือ/อุปกรณ์/ เครื่องจักรกล การเกษตรแก่สมาชิก, ให้ความร่วมมือ และประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการส่งเสริมและพัฒนากิจการกลุ่ม ตลอดจนการรับคำแนะนำช่วยเหลือทางวิชาการ และการศึกษาฝึกอบรม ทั้งด้านการเกษตรและด้านต่าง ๆ, การจัดทำบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน บัญชีรายรับรายจ่าย เป็นต้น

3) การประชุม (อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง)

- กำหนดหัวข้อหลักที่ต้องดำเนินการจัดการประชุม 4 หัวข้อ ได้แก่ ประชุมวางแผนต้นฤดูการผลิต เพื่อจัดทำปัจจัยการผลิต, ประชุมเพื่อติดตามการดำเนินงาน, ประชุมเพื่อสรุปการดำเนินงาน, ประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่พบ หรือวาระอื่นๆ ตามแต่สถานการณ์ เป็นต้น
- การลงคะแนนเสียงและการวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุม ให้สมาชิกคนหนึ่งแม้จะถือหุ้นเท่าใดก็ตาม มีสิทธิ์หนึ่งเสียงในการลงคะแนน

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการทุกภาคส่วน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ เกษตรกร หน่วยงานราชการ และภาคเอกชน จึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จของงานส่งเสริมการเกษตร โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เพื่อให้งานส่งเสริมการเกษตรเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และสามารถตอบสนองต่อความต้องการ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกรได้ จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ได้ 4 ขั้นตอน ซึ่งนำมาใช้กำหนดตัวแปรการมีส่วนร่วมในงานวิจัย ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการร่วมกำหนดความต้องการหรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง เป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น จนถึงการวางแผนการปฏิบัติ ได้แก่ การคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม การกำหนดข้อตกลงกลุ่ม การวางแผน/กำหนดเป้าหมายกลุ่ม การแก้ไขปัญหาของกลุ่ม การบริหารจัดการปัจจัยการผลิตให้แก่สมาชิก เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เป็นการให้ความสำคัญกับการดำเนินงานโครงการ ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมกลุ่ม การระดมหุ้น การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เป็นการให้ความสำคัญกับการได้รับผลประโยชน์ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ได้แก่ การได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์จากกิจกรรมของกลุ่ม การได้รับปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม การได้รับประโยชน์อื่น ๆ การซื้อ/จัดหาปัจจัยต่าง ๆ การขาย/ราคาผลผลิต เป็นต้น

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการให้ความสำคัญกับความชอบ ความคาดหวัง ได้แก่ การรับรู้ผลการดำเนินการของกลุ่ม การติดตามการดำเนินการของกลุ่ม การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม/คณะกรรมการกลุ่ม เป็นต้น

5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

5.1 ความหมายของความต้องการ

ทองคา พิลากรณ์ (2554, น.8) อธิบายว่า ความต้องการ หมายถึง การที่มนุษย์เกิดภาวะขาดสมดุล เมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้น ก็เกิดแรงขับภายในร่างกาย จึงทำให้มีความอยากได้ ประสงค์ได้ ในสิ่งที่ได้รับการกระตุ้นนั้น และเมื่อได้รับการตอบสนองจนกระทั่งเกิดความพึงพอใจหรืออยู่ในภาวะสมดุล แต่ถ้ามีสิ่งเร้าใหม่มากระตุ้น ก็จะเกิดความอยากได้สิ่งใหม่ขึ้นมาอีกโดยไม่มีสิ้นสุด

วรรณธิดา เบนญกุล (2556,น.46) กล่าวว่า ความต้องการ หมายถึง ความประสงค์ ความอยากได้ สิ่งจำเป็นที่ต้องได้รับเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์ที่ทำให้ชีวิตมีความสุข

จิรวุฒิ มงคล (2557,น.12) กล่าวว่า ความต้องการ หมายถึง การที่มนุษย์เกิด ภาวะการขาดสมดุล เมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นก็เกิดแรงขับภายในร่างกาย จึงทำให้มีความอยากได้ ประสงค์จะได้ในสิ่งที่ได้รับการกระตุ้นนั้น และเลือกสิ่งที่สำคัญที่สุดเป็นความต้องการที่ต้อง กระทำก่อน เมื่อได้รับการตอบสนองจนเกิดความพอใจหรืออยู่ในภาวะสมดุล แต่ถ้ามีสิ่งเร้ามา กระตุ้น ก็จะเกิดความอยากได้ในสิ่งใหม่ขึ้นมาอีกโดยไม่มีที่สิ้นสุด

5.2 ทฤษฎีความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร (เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. 2561,น.2-26) มีดังนี้

5.2.1 ทฤษฎีความต้องการของอับบราฮัม เอช.มาสโลว์ ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้น ของความต้องการของมนุษย์ (hierarchy of human needs) โดยเชื่อว่ามนุษย์จะถูกกระตุ้นโดยความ ต้องการแต่ละขั้นจนเกิดความพอใจ ซึ่งสามารถลำดับได้ดังนี้

- 1) ความต้องการทางกายภาพ (physiological needs) หมายถึง ความต้องการ พื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น
- 2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) เป็นความต้องการที่จะมี ชีวิตที่มั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต
- 3) ความต้องการทางสังคม (social needs) เป็นความต้องการความรักและการ เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม โดยมนุษย์เข้าไปอยู่ในกลุ่มใดก็ต้องการให้ตนเป็นที่รักและยอมรับในกลุ่มที่ ตนอยู่
- 4) ความต้องการการยกย่อง (esteem needs) เป็นความต้องการที่ต้องการให้ คนอื่นยอมรับยกย่อง เชิดชูและเคารพนับถือจากสังคม ซึ่งความต้องการในขั้นนี้จะก่อให้เกิดความ ภาคภูมิใจในตนเอง
- 5) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (self-actualization needs) เป็นความ ต้องการระดับสูงสุด โดยเป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จขั้นสูงสุดที่ตนเองสามารถทำได้ ซึ่งโดยทั่วไปจะมีน้อยคนที่สามารถกระทำได้

5.2.2 ทฤษฎีสองปัจจัยของเฟรดเดอริก เออวิง เฮิร์ซเบิร์ก เฟรดเดอริก เออวิง เฮิร์ซเบิร์ก (Frederick Irving Herzberg) ได้พัฒนาทฤษฎีการจูงใจที่นิยมแพร่หลายอีกทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎี 2 ปัจจัย ดังนี้

1) สิ่งที่น่าพอใจหรือปัจจัยจูงใจ (motivation factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงานเป็นเรื่องของการกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานดีขึ้น เช่น การได้รับคำชมเชย การได้รับความเคารพนับถือจากคนอื่น ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นต้น

2) สิ่งที่ไม่พอใจ หรือปัจจัยอนามัย (hygiene factors) ปัจจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมการทำงาน เป็นปัจจัยที่ใช้บำรุงรักษาจิตใจของผู้ปฏิบัติงาน ที่จะให้มีกำลังใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน สภาพแวดล้อมการทำงาน การบังคับบัญชา นโยบาย และการบริหาร เป็นต้น

5.2.3 ทฤษฎีความต้องการของแมคคลีแลนด์ เดวิด แมคคลีแลนด์ (David McClelland) ได้เสนอทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้ (learned needs theory) โดยมีแนวคิดที่มนุษย์มีการเรียนรู้ความต้องการจากสังคมที่เกี่ยวข้อง จนมีความต้องการที่ถูกก่อตัวและพัฒนาตลอดช่วงชีวิตของตน แมคคลีแลนด์ ได้กำหนดความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความต้องการความสำเร็จ (need for achievement) ความต้องการผูกพัน (need for affiliation) และ ความต้องการอำนาจ (need for power) ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 ทฤษฎีความต้องการของแมคคลีแลนด์

1) ความต้องการความสำเร็จ (need for achievement) เป็นความต้องการที่จะทำงานได้ดีขึ้น มีประสิทธิภาพ มีมาตรฐาน มีผลงานและบรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนา ลักษณะพฤติกรรมจะออกมาเป็นการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่ทำทลายความสามารถ มุ่งความสำเร็จมากกว่ารางวัลหรือผลตอบแทนและต้องการ ความก้าวหน้า เป็นการรับผิดชอบของตนเองมากกว่าการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น

2) ความต้องการความผูกพัน (need for affiliation) เป็นความต้องการที่มนุษย์ต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์หรือมิตรภาพระหว่าง

บุคคลนี้ไว้อย่างใกล้ชิด โดยจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกที่อยากให้บุคคลอื่นชื่นชอบชื่นชมตนเอง ชอบมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมงานเลี้ยง งานพบปะสังสรรค์ต่าง ๆ

3) ความต้องการอำนาจ (need for power) เป็นความต้องการที่มนุษย์ต้องการควบคุม มีอิทธิพล รับผิดชอบหรือครอบงำเหนือผู้อื่น โดยอำนาจในที่นี้สามารถแบ่งได้เป็นอำนาจส่วนบุคคล ซึ่งมักเป็นประโยชน์ กับอำนาจสถาบันซึ่งมักเป็นอำนาจเพื่อมุ่งประโยชน์ส่วนรวม โดยจะมีพฤติกรรมที่ชอบแสวงหาโอกาสในการควบคุมผู้อื่น ชอบการแข่งขัน ชอบการเผชิญหน้าหรือโต้แย้งกับผู้อื่น

5.2.4 ทฤษฎีความต้องการของอัลเดอร์เฟอร์ เคลย์ตัน อัลเดอร์เฟอร์ (Clayton P. Alderfer) เป็นผู้จัดกลุ่มความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งรู้จักกันดีในทฤษฎีที่เรียกว่า ทฤษฎี ERG (ERG theory) ได้แก่ ความต้องการดำรงชีวิต (existence needs) ความต้องการความสัมพันธ์ (relatedness needs) และความต้องการก้าวหน้า (growth needs)

1) ความต้องการดำรงชีวิต (Existence Need : E) เป็นความต้องการทางร่างกายและความปลอดภัยในชีวิต เพื่อตอบสนองให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ต่อไป เปรียบได้กับความ ต้องการระดับ “ ความต้องการทางร่างกาย และความต้องการความปลอดภัย ” ของมาสโลว์

2) ความต้องการความสัมพันธ์ (Relatedness Needs: R) เป็นความต้องการของบุคคลที่จะมีมิตรสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งในที่ทำงานและสภาพแวดล้อมอื่นๆ ตรงกับ “ ความต้องการทางสังคม ” ตามแนวคิดของมาสโลว์

3) ความต้องการความก้าวหน้า (Growth Need; G) เป็นความต้องการสูงสุด คือเป็นความต้องการภายในเพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อความเจริญเติบโต การใช้ความสามารถของตัวเอง ได้เต็มที่ แสวงหาโอกาสในการเอาชนะความท้าทายใหม่ๆ โดยเปรียบได้กับ “ ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงและความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ” ตามแนวคิดของมาสโลว์

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า ความต้องการ หมายถึง คือ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งต้องการพัฒนาหรือเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานของตน โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องเป็นตัวกระตุ้น โดยงานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการมาใช้ในการกำหนดตัวแปรความต้องการด้านความรู้ ด้านช่องทาง วิธีการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ และความต้องการสนับสนุนและการบริการ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร

ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย (2561) ได้รวบรวมข้อมูลการผลิตและการตลาดข้าวเชียงราย พบว่า ปี 2560 จังหวัดเชียงราย มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าว 1,381,701.47 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน 12.86 ไร่/ครัวเรือน มีผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ คือ 571 กิโลกรัม/ไร่ ซึ่งข้าวเจ้า พันธุ์ขาวมะลิ 105 มีผลผลิต 619 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 มีผลผลิต 593 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนสูตรปุ๋ยเคมีที่ใช้ในฤดูนาปีของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ สูตร 15-15-15 สูตร 16-20-0 สูตร 46-0-0 เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบ ปัญหาสำคัญด้านการเกษตรอีกหลายด้าน อาทิ ปัญหาด้านทุน ที่พบว่าเกษตรกรมีพฤติกรรมการเพาะปลูกที่เปลี่ยนแปลง มีการใช้เครื่องจักรกล สารเคมี ปุ๋ยเคมี เพิ่มขึ้นส่งผลให้มีต้นทุนในการผลิตที่เพิ่มขึ้น ปัญหาด้านแรงงาน ที่พบว่า ปัญหาขาดแคลนแรงงาน ส่วนหนึ่งมาจากการที่เกษตรกรมีอายุมากขึ้น ซึ่งเกษตรกรที่มีอายุอยู่ระหว่าง 40-57 ปี คิดเป็นร้อยละ 67.9 และอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 11.6 ทั้งนี้ แนวโน้มอีก 10 ปีข้างหน้าชาวนาจะมีอายุเฉลี่ยเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ลูกหลานชานาปฎิเสธที่จะสืบทอดอาชีพการทำนา เนื่องจากยากลำบาก และเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม แทนการทำเกษตร ปัญหาด้านเทคโนโลยีการผลิต พบว่าเกษตรกรขาดความรู้การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อีกทั้งการใช้สารเคมี/สารพิษในการทำเกษตร ทำให้พื้นที่เกษตรมีสารปนเปื้อน และผลิตผลทางการเกษตรมีสารปนเปื้อนส่งผลต่อสุขภาพของผู้บริโภค ปัญหาด้านการตลาด พบว่า เกษตรกรยังขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง จึงขาดการต่อรองด้านราคาผลผลิตกับพ่อค้า ปัญหาด้านภัยพิบัติและโรคระบาด พบว่า ที่ส่งผลให้ผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน และมีการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงในอัตราสูง ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะปัญหาการขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ยังอยู่นอกเขตชลประทาน ซึ่งอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำเกษตร ซึ่งต้องประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรทั้งในฤดูแล้งและหลังฤดูแล้ง รวมทั้งการบริหารการจัดการน้ำในบางพื้นที่ ยังไม่สามารถบริหารจัดการน้ำได้เต็มศักยภาพ ปัญหาด้านที่ดินทำกิน เนื่องจากพื้นที่ทำกินของประชาชนบางส่วนยังอยู่ในเขตป่าสงวน ทำให้ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ได้ ส่งผลต่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของประชาชน ปัญหาด้านองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาของสมาชิกในครัวเรือนขาดทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ ปัญหาประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงในอัตราสูง เป็นต้น

นิคม ใจโอบอ้อม (2562) ทำการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตข้าวนาปี ปีเพาะปลูก 2559/60 ระหว่างอำเภอที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญของจังหวัดเชียงราย พบว่า ต้นทุนการผลิต

ข้าวนาปี 2559/60 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีต้นทุน 3,579.53 บาท ต่อไร่ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีต้นทุน 3,752.83 บาท ต่อไร่ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีต้นทุน 3,838.93 บาทต่อไร่

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการผลิตข้าว

ทวีรัตน์ สงค์คุ้ม (2556, น.93) ได้ศึกษาการจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าวของตำบลเขาคีรีส อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าว ประกอบด้วย 1) การจัดการพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรส่วนมากใช้พันธุ์ข้าว ขาวดอกมะลิ 105 ในการทำนาปี ใช้พันธุ์ข้าว กข 29 ในการทำนาปรัง เลือกใช้พันธุ์ข้าวที่มีปริมาณผลผลิตต่อไร่สูง ใช้แหล่งพันธุ์ข้าว ปลูกโดยการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกในแปลงไว้ใช้ทำพันธุ์เอง มีการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนเพาะปลูก มีการแช่และหุ้มเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนเพาะปลูก 2) การเตรียมดิน เกษตรกรส่วนมากมีการจัดการตอซังข้าวในนาโดยการเผา ตอซังข้าว เตรียมพื้นที่โดยการไถตะ 1 ครั้ง ไถแปร 1 ครั้ง คราดหรือใช้ลูกทาบ 1 ครั้ง และทำเทือก 3) การปลูกเกษตรกรหนึ่งในสามทำนาปี ในช่วงเดือนสิงหาคม ปลูกข้าว โดยวิธีการหว่านน้ำตม อัตราเมล็ดพันธุ์ที่ใช้เฉลี่ย 24.93 กิโลกรัม/ไร่ และทำนาปรังในช่วงเดือน มกราคม ปลูกข้าวโดยวิธีการหว่านน้ำตม อัตราเมล็ดพันธุ์ที่ใช้เฉลี่ย 25.93 กิโลกรัม/ไร่ 4) การใส่ปุ๋ยในนาข้าว เกษตรกรมีการวิเคราะห์ดินก่อนใส่ปุ๋ยบางครั้ง ชนิดปุ๋ยที่ใช้คือ ปุ๋ยเคมีอย่างเดียว ส่วนใหญ่มีการใส่ปุ๋ยเคมีจำนวน 2 ครั้งในการทำนา คือ การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 1 เมื่อข้าวมีอายุเฉลี่ย 24.74 วัน สูตรปุ๋ยเคมีครั้งที่ 1 ใช้สูตร 46-0-0 อัตราปุ๋ยเคมีครั้งที่ 1 เฉลี่ย 23.84 กิโลกรัม/ไร่ การใส่ปุ๋ยเคมีครั้งที่ 2 เมื่อข้าวมีอายุเฉลี่ย 49.85 วัน สูตรปุ๋ยเคมีครั้งที่ 2 ใช้สูตร 46-0-0 ผสมสูตร 16-20-0 อัตราปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 2 เฉลี่ย 24.77 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนเกษตรกรที่มีการใส่ปุ๋ยเคมี 3 ครั้งในการทำนา การใส่ปุ๋ยเคมีครั้งที่ 3 เมื่อข้าวมีอายุเฉลี่ย 66.10 วัน สูตรปุ๋ยเคมีครั้งที่ 3 ใช้สูตร 15-15-15 อัตราปุ๋ยเคมีครั้งที่ 3 เฉลี่ย 33.26 กิโลกรัม/ไร่ 5) การจัดการน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้แหล่งน้ำชลประทานในการทำนามีปริมาณน้ำเพียงพอ สำหรับการทำนาตลอดฤดูกาลเพาะปลูก มีการควบคุมระดับน้ำในนาตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว 6) การป้องกันกำจัดวัชพืชและข้าววัชพืช เกษตรกรส่วนมากมีการสำรวจ ประเมินการระบาดของวัชพืชและข้าววัชพืชก่อนดำเนินการป้องกันกำจัด ใช้สารป้องกันกำจัดวัชพืชตามชนิดของวัชพืชที่พบระบาด วิธีการป้องกันกำจัดวัชพืช ใช้ยาคุมหญ้าฉีดพ่นวัชพืชหลังจากปลูกข้าว วิธีการป้องกันกำจัดข้าววัชพืชใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐาน ไม่มีข้าววัชพืชปลอมปน 7) การป้องกันกำจัดโรคข้าว เกษตรกรส่วนมากมีการสำรวจ ประเมินการระบาดของโรคข้าวมากกว่า 1 ครั้ง/สัปดาห์ มีวิธีป้องกันกำจัดโรคข้าวโดยใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคข้าว 8) การป้องกันกำจัดแมลงศัตรูข้าว เกษตรกรส่วนมากมีการสำรวจประเมินการระบาดของแมลงศัตรูข้าวมากกว่า 1 ครั้ง/สัปดาห์ มีวิธีการป้องกันกำจัดโรคข้าวโดยใช้สารเคมี

ป้องกันกำจัดแมลงศัตรูข้าวชนิดอื่น 9) การเก็บเกี่ยว เกษตรกรส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวข้าวในระยะ พลับพลึง มีการระบายน้ำออกจากแปลงก่อนถึงวันเก็บเกี่ยวข้าว 7-15 วัน ใช้เครื่องเกี่ยวนาในการ เก็บเกี่ยวข้าว 10) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เครื่องจักรในการนวด ข้าวไม่ได้ ลดความชื้นเมล็ดข้าว ผลผลิตข้าวที่ได้นำไปจำหน่าย เก็บไว้สำหรับทำเมล็ดพันธุ์ และเก็บไว้ สำหรับบริโภคการจำหน่ายผลผลิตข้าวเกษตรกรนำไปเข้าโครงการรับจำนำข้าวเปลือกกบทาง รัฐบาล และ 11) ระบบการปลูกข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกข้าวปี ละ 2 ครั้ง มีรูปแบบ ระบบการ ปลูกข้าว เป็นนาปี-นาปรัง ครั้งที่ 1-พืชหลังนา/พืชปุ๋ยสด เกษตรกรมีการปลูกพืชหลังนา/ พืชปุ๋ยสด ในเดือนเมษายน เป้าหมายของการปลูกพืชหลังนา/พืชปุ๋ยสดเพื่อใช้เป็นพืชปุ๋ยสด

6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร

ชนัดท์ ศรีวิเศษ (2558. บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าว ในรูปแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ (1) เกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการผลิตข้าวในรูปแบบนาแปลงใหญ่ จำนวน 56 ราย ทำการศึกษาจากเกษตรกรทั้งหมด เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ (2) เจ้าหน้าที่ที่ เกี่ยวข้อง จำนวน 7 ราย ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงเพื่อเข้าร่วมทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ การจำแนกชนิดข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีระดับความรู้มากที่สุดในประเด็น การส่งเสริมการเกษตรรูปแบบแปลงใหญ่ เกษตรกร สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพได้ในต้นทุนที่ต่ำลงและมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นการบูรณา การของทุกภาคส่วนในพื้นที่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และศักยภาพของพื้นที่ แหล่งความรู้ของ เกษตรกรได้รับจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมากที่สุด และความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการผลิต ข้าวในรูปแบบนาแปลงใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ การส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบนาแปลง ใหญ่ มีการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดฤดูเพาะปลูก และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการ ผลิตให้สูงขึ้น การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวในรูปแบบนาแปลงใหญ่ของ เกษตรกรเป็นการจัดการ ในระดับไร่นา แหล่งเงินทุนของเกษตรกรในการผลิตข้าวร้อยละ 75.0 เป็นของตนเอง พันธุ์ข้าวที่ เกษตรกรทั้งหมดใช้ผลิตคือ ปทุมธานี 1 มีการปลูกข้าวโดยวิธีหว่านน้ำตาม ร้อยละ 87.5 อัตราการใช้ เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 17.02 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรมีการคัดแยกผลผลิตจากสิ่งเจือปนโดยการนวดน้ำ หรือใช้ลมเป่าในระบบการเกี่ยวนาของรถเกี่ยวข้าว ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย 808.75 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรร้อยละ 92.9 ผลิตเพื่อจำหน่ายให้โรงสีเอกชน ด้านปัญหาและข้อเสนอแนะ พบว่า เกษตรกร ไม่มีสถานที่เก็บผลผลิตข้าวของตนเอง ช่องทางการตลาดที่รับซื้อข้าวมีน้อยและไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ เกษตรกรควรได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ทุกราย และควรมี

แนวทางในการขยายพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนและ พัฒนากลุ่มให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการผลิตข้าวคุณภาพปลอดภัย

กมลรัตน์ ธีระพงษ์ (2559) ทำการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายเกษตรแปลงใหญ่กับบริบทของภาคเกษตรไทยในปัจจุบัน โดยวัตถุประสงค์ ก็คือ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำการส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อทำการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เกิดขึ้นของการส่งเสริมนโยบาย ซึ่งจากการศึกษาผลการดำเนินการส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ในพื้นที่นำร่อง ในปีพ.ศ. 2559 พบว่า หลังมีการส่งเสริมนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรลดลง และผลผลิตเพิ่มขึ้น และเมื่อวิเคราะห์ SWOT Analysis ของนโยบาย พบว่า จุดแข็งของนโยบาย คือ การที่ภาคเกษตรของประเทศไทยมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนภาคเกษตรอย่างชัดเจน ทำให้การดำเนินนโยบายสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ จุดอ่อนของนโยบายอยู่ที่การที่ผู้ปฏิบัติงานยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในเรื่องของการดำเนินนโยบาย รวมไปถึงการก้าวข้ามไม่ทันเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปได้ช้า โอกาสของนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ คือ การที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างกว้างขวาง ซึ่งส่งผลให้การส่งเสริมการเกษตรเป็นไปได้ดียิ่งขึ้น และอุปสรรคที่สำคัญของนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ ได้แก่ ความเสี่ยงในด้านของการเมือง และความผันผวนของสภาพอากาศและเศรษฐกิจโลก ซึ่งทั้งสามด้านนั้นส่งผลโดยตรงต่อภาคเกษตรของไทย เมื่อพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับนโยบายเกษตรแปลงใหญ่รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ แล้วนั้น นำไปสู่ข้อเสนอแนะในการดำเนินนโยบายเกษตรแปลงใหญ่ กล่าวคือ เพื่อให้การส่งเสริมนโยบายเกษตรแปลงใหญ่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาใน 3 ส่วน ได้แก่ 1) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินนโยบายและมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรได้อย่างถูกต้อง 2) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในระบบการทำงาน 3) ส่งเสริมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร และเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและพัฒนาศักยภาพในการผลิตของภาคเกษตร

ภรภัทร บัวพันธ์ นิพนธ์ โชะเสง และณัฐพงษ์ บุญเหลือ (2559) ทำวิจัย เรื่อง การนำนโยบายโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ประเภทนาข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปีงบประมาณ 2559 ไปปฏิบัติ การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการและการดำเนินงาน รวมทั้งศึกษาแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงาน การนำนโยบายโครงการระบบ

ส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ประเภทนาข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปีงบประมาณ 2559 ไปปฏิบัติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) แบบการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนคณะทำงาน 10 คน การสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการดำเนินงานแปลงใหญ่ 2 กลุ่ม และข้อมูลเชิงสำรวจกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 205 กลุ่มตัวอย่าง โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ประเภทนาข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปีงบประมาณ 2559 คัดเลือกให้อำเภอลองเขื่อนและอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เป็นพื้นที่นำร่องในการดำเนินงาน โดยมีเกษตรอำเภอเป็นผู้จัดการแปลง การวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม พบว่า ภาพรวมการดำเนินงาน สามารถลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังมีปัญหาด้านราคาการรับซื้อผลผลิต ทั้งที่ภาครัฐได้จัดให้มีการเจรจาจับคู่ธุรกิจ และการทำ MOU ในการซื้อขายผลผลิตข้าวนาแปลงใหญ่ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณจากการสำรวจความคิดเห็นกับสมาชิกเกษตรกรในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด คือ การลดต้นทุนการผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.46) การเพิ่มผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.46) การบริหารจัดการชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.27) และการบริหารจัดการโครงการ (ค่าเฉลี่ย 4.22) ส่วนการจัดการด้านการตลาดกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.92) จากผลการสำรวจดังกล่าว เกษตรกรเห็นด้วยในการจัดทำโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มีเพียงด้านการตลาดที่ยังต้องปรับปรุงการดำเนินงาน ปัญหาด้านการตลาด คือ เกษตรกรเข้าใจว่าเมื่อเข้าร่วมโครงการจะสามารถขายผลผลิตได้มากกว่าเกษตรกรทั่วไป ในขณะที่โรงสีเข้าใจว่าภาครัฐจะเป็นผู้อุดหนุนราคาซื้อ แนวทางปรับปรุงการดำเนินงาน ควรปรับปรุงเรื่องการสื่อสารและหาจุดเชื่อมระหว่างโรงสีและเกษตรกรในเรื่องราคาที่เกษตรกรต้องการ รวมทั้งชนิดพันธุ์ข้าวคุณภาพและมาตรฐานข้าวตามความต้องการของโรงสี เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนการผลิตในปีถัดไป

นริศรา จำรูญวงษ์ และคณะ (2560) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการนาแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว จังหวัดชัยนาท โดยทำการศึกษาวิธีการบริหารจัดการนาแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว ในพื้นที่นาชลประทาน เขตจัดรูปที่ดิน ตำบลแพรงศิริราช อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท พื้นที่ 1,000 ไร่ เพื่อออกแบบกระบวนการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ให้มีประสิทธิภาพ ต้นทุนการผลิตต่ำ ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการ วิธีการดำเนินงานเริ่มจากการประชุมชี้แจงเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ การจัดทำเวทีชุมชน เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการนาแปลงใหญ่ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สังคม วิถีชีวิตการทำงานภาคกลาง การเลือกผู้จัดการนาแปลงใหญ่และรองผู้จัดการ 2 คน ตามการแบ่งพื้นที่การผลิตเป็น 2 แปลง ๆ ละ 500 ไร่ ตามระบบการส่งน้ำฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของคลองชลประทาน เริ่ม

งานผลิตในฤดูฝน ปี 2559 และฤดูแล้ง ปี 2560 ทำการเก็บข้อมูลต้นทุนการผลิตของเกษตรกรก่อน และหลังการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการ เก็บตัวอย่างดินเพื่อวิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดิน นาและกำหนดสูตรปุ๋ย เพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้กับต้นข้าว ประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการเพาะปลูก กำหนดวันปลูกที่สอดคล้องกับการปล่อยน้ำชลประทาน ตามลำดับพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานก่อน-หลัง ให้แล้วเสร็จในช่วง 10 – 15 วัน วิธีการปลูกข้าวแยกตามประเภทความต้องการจำหน่ายผลผลิต เป็นข้าวเปลือกใช้เครื่องโรยข้าว เป็นเมล็ดพันธุ์ใช้รดน้ำนา จัดการน้ำในแปลงนาแบบเปียกสลับแห้ง ดูแลรักษาแปลงนาตามระบบการเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับข้าว (Good Agriculture Practices, GAP : ข้าว) ลดการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกินความจำเป็น กำหนดวันเก็บเกี่ยว และร่วมกันจัดการ ผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลหลังการจำหน่ายผลผลิต พบว่า ต้นทุนการทำนาแบบ แปลงใหญ่ โดยเฉลี่ยต่ำกว่าต้นทุนการทำนาก่อนเข้าร่วมโครงการฯ โดยการเปรียบเทียบต้นทุนการ ผลิตข้าว ปี 2558 และ ปี 2559 ต้นทุนลดลง 500 – 700 บาท ต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 10 -12 โดย ต้นทุนการทำนาหยอดและนาหว่าน น้ำตมค่อนข้างใกล้เคียงกัน แต่การทำนาหยอดมีต้นทุนรวมต่อ ไร่ถูกที่สุด ในขณะที่นาคามีต้นทุนสูงกว่า ประมาณ 600 บาทต่อไร่ แต่เมื่อดูที่ผลผลิตข้าวจากนาค่า จะสูงกว่านาหยอดและนาหว่าน และราคาผลผลิตข้าวจากนาค่า จำหน่ายได้เป็นเมล็ดพันธุ์ ราคาสูง กว่าจำหน่ายผลผลิตเป็นข้าวเปลือกจากนาหยอดและ นาหว่านเป็นจำนวนเงินที่แตกต่างเฉลี่ย 3.44 บาท/กิโลกรัม ทำให้เกษตรกรที่ทำนาค่าได้ผลตอบแทนสุทธิที่สูงกว่า

ชนนิภา ทองรอด สัจจา บรรจงศิริ และบำเพ็ญ เขียวหวาน (2561) ได้วิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านทับยา จังหวัดสิงห์บุรี โดยศึกษาจากประชากร ทั้งหมดของสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านทับยา จำนวน 53 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบ ผสม ทำการรวบรวมข้อมูล ด้วยแบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสัมมนาระดมสมอง ผล การศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.50 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 59.56 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาตอนต้น สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 2.59 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 1.79 คน พื้นที่ เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลง ใหญ่เฉลี่ย 22.69 ไร่/คน ผลผลิตข้าวเฉลี่ย 794.5 กิโลกรัม ต้นทุนการผลิตข้าวเฉลี่ย 4,143 บาท รายได้จากการผลิตปี 2559/60 เฉลี่ย 130,347.96 บาท ในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม มีการจัดทำแผนการผลิตรายแปลง มีการจัดโครงสร้างองค์กรของ กลุ่ม มีการกำหนดกฎระเบียบของกลุ่ม มีการเรียนรู้ การตลาด นอกจากผลิตข้าวแล้ว กลุ่มมีการแปร รูปข้าวเป็นข้าวตู มีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ข้าวที่ผลิตมีการจำหน่ายหลายช่องทาง ได้แก่ การขายใน ตลาดประชารัฐ บริษัทเอกชน ตลาดออนไลน์ และโรงพยาบาลอินทร์บุรี และมีการจัดการ เงินกองทุน ส่วนการจัดการห่วงโซ่อุปทาน ต้นน้ำมีการวางแผนการผลิต มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต และแปรรูปข้าวแบบครบวงจร กลางน้ำ มีการแปรรูปผลผลิตจำหน่าย ปลายน้ำมีการทำข้อตกลงใน

การส่งข้าว ให้กับโรงสีตั้งเข็ยงสะ และบริษัทอริย์มาร์เก็ตติ้ง ปัญหาที่พบคือ การปลูกข้าวพันธุ์ที่ตลาดไม่ต้องการ ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมให้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 เพิ่มมากขึ้น สมาชิกขาดความรู้ทางด้านตลาด ข้อเสนอแนะ ภาครัฐควรจัดอบรม เพิ่มความรู้ทางการตลาดให้มากขึ้น แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มต้องมีการพัฒนาด้านการผลิต ด้านการตลาด และการบริหารจัดการกลุ่ม

พงศ์ศิริภพ ทองศิริวิสุรเกต (2562) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ช่วงอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาระหว่าง 21 - 30 ปี มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง นอกจากนี้ เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของ โครงการส่งเสริมระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ในจังหวัดกาญจนบุรีมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องหลักเกณฑ์ในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ สำหรับปัจจัยในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ เกษตรกรให้ความสำคัญทางปัจจัยด้านการตลาดมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องการจัดหาสถานที่และตลาดในการจัดจำหน่าย รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการลดต้นทุนและการเพิ่มผลผลิตในการส่งเสริมเครื่องจักรกลการเกษตร เช่น ชุดเครื่องปลูก ปัจจัยด้านกระบวนการบริหารจัดการทางจัดให้มีการฝึกอบรมและสัมมนา การสนับสนุนเอกสารวิชาการและคู่มือ และปัจจัยด้านการสนับสนุนของโครงการฯ ในเรื่องความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรและการจัดทำแปลงตัวอย่างเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านกระบวนการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านการสนับสนุนโครงการส่งผลต่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ในจังหวัดกาญจนบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้โครงการที่ไม่ชัดเจน มีเงื่อนไขในการสมัครเข้าร่วมโครงการที่ยุ้งยาก และมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

ธนกร กลิ่นนาค (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนาแปลงใหญ่ กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่ จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารโครงการนาแปลงใหญ่ จังหวัดชัยนาท แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่ากลุ่มนาแปลงใหญ่ บ้านทับใต้ มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด และ ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมทำให้โครงการนาแปลงใหญ่ จังหวัดชัยนาทประสบความสำเร็จมากกว่า ร้อยละ 80 (2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของ เกษตรกรนาแปลงใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ปัจจัยด้านธรรมาภิบาล ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยภาวะผู้นำ (3) เสนอแนวทางการพัฒนา

กลุ่มนาแปลงใหญ่จังหวัดชัยนาท ในการบริหารงานของ คณะกรรมการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม จากสมาชิก โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านธรรมาภิบาล คณะกรรมการต้องดำเนินงานด้วยความโปร่งใส สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วม เป็นหลัก 2) ด้านปัจจัยส่วนบุคคลคณะกรรมการต้องทราบถึงความพร้อม ความต้องการ ของสมาชิก เพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นไปตามความต้องการและความพร้อมของสมาชิกในด้านต่าง ๆ เช่น เวลาว่างจากงานหลัก ความต้องการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ 3) ด้านภาวะผู้นำ คณะกรรมการต้องมีการประชุมหารือกับสมาชิก และเน้นการทำงานตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก มีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตาม และสามารถกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น และรวมความคิดเห็นให้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและข้อเสนอแนะ

อดุลย์ วงศ์สระภู (2552, น.88) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาการผลิตข้าวนาปี ของเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ปัญหาของเกษตรกรที่สำคัญ ได้แก่ ขาดน้ำ เมล็ดพันธุ์ ปัจจัยการผลิต ความรู้ สภาพดินไม่เหมาะสม เกษตรกรเสนอแนวทางการพัฒนา คือ เกษตรกรต้องพัฒนาตนเองให้มีความขยัน อดทน ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการไม่เผาฟางข้าวมีการปรับปรุงบำรุงดินและถ่ายทอดความรู้ในการผลิตข้าวที่ถูกต้อง เหมาะสม และเสนอให้รัฐบาลประกันราคาข้าวให้สูงและกำหนดราคาที่เหมาะสม

6.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

จิรัฐ มงคล (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 52.31 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.64 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.01 คน แหล่งข้อมูลข่าวสารด้านการส่งเสริมการเกษตรจากสื่อบุคคล คือ เจ้าหน้าที่รัฐ จากสื่อกลุ่ม คือการอบรม/สาริต จากสื่อมวลชน คือ นิทรรศการ/การจัดงาน และสื่อด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้จากเฟสบุ๊ก ส่วนมากมีที่ดินเป็นของตนเอง มีพื้นที่เข้าร่วมโครงการฯเฉลี่ย 9.75 ไร่ ผลผลิตข้าวเฉลี่ย 532.85 กิโลกรัมต่อไร่ ต้นทุนการผลิตข้าวเฉลี่ย 4,234.03 บาทต่อไร่ รายได้ทั้งหมดจากการขายผลผลิตข้าว (ปีการผลิต 2557/58) เฉลี่ย 42,972.22 บาทต่อครัวเรือน ด้านความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร พบว่า ปัญหาที่เกษตรกรมีในระดับน้อย คือ ปัญหาด้านการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ด้านขั้นตอนการเข้าสู่กระบวนการแปลงใหญ่ และปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านการสนับสนุน นอกจากนั้น ยังพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบแปลง

ใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด และเกษตรกรมีความต้องการในวิธีการส่งเสริม 3 แบบ ได้แก่ แบบรายบุคคลเน้นการเยี่ยมชม แบบรายกลุ่มเน้นการจัดทำแปลงเรียนรู้ แบบมวลชนเน้นการได้รับข้อมูลจากหอกระจายข่าวชุมชน ซึ่งความรู้ที่ต้องการให้มีการส่งเสริมมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต เน้นการแปรรูปสินค้า ด้านการตลาดเน้นช่องทางในการจำหน่ายและการจัดการราคา ด้านความรู้ในกระบวนการเข้าสู่การทำแปลงใหญ่ เน้นผลลัพธ์ที่ได้รับหลังจากเข้าร่วมโครงการ ส่วนด้านการสนับสนุน เน้นการได้รับความช่วยเหลือจากผู้จัดการแปลง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรในการวิจัย หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่
จัน จังหวัดเชียงราย ทั้งหมด 7 แปลง รวมทั้งสิ้นจำนวน 456 ราย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562)

1.2 กลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1.2.1 การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (Yamane
1973:1088 อ้างใน จินดา ขลิบทอง , 2556:18) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 141 คน โดยมีวิธีคำนวณ
ดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนครัวเรือน

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

แทนค่าลงในสูตร

$$n = \frac{456}{1 + 456 (0.07)^2}$$

$$= 140.98$$

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ จึงทำการเก็บตัวอย่าง 141 ราย

1.2.2 การสุ่มตัวอย่าง

สุ่มตัวอย่างจำนวน 141 ราย จากประชากรทั้งหมดจำนวน 456 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยการจับสลากตามสัดส่วนของประชากร ตามตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ที่	ชื่อกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน	จำนวน ประชากร (ราย)	จำนวน กลุ่มตัวอย่าง (ราย)
1	ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านป่ากว่าว - คอนชัย	30	10
2	กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวคุณภาพบ้านสันหลวง	136	42
3	วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตพันธุ์พืช	73	22
4	ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลจันจว้า	67	21
5	ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านหนองแวง	58	18
6	วิสาหกิจชุมชนเกษตรพัฒนาบ้านป่ายาง ม.2	50	15
7	สหกรณ์การเกษตรแม่จัน จำกัด	42	13
รวม		456	141

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การสร้างเครื่องมือการวิจัย

2.1.1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยต่าง ๆ สำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1.2 กำหนดกรอบของเนื้อหาและข้อความให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1.3 จัดทำฉบับร่างของแบบสัมภาษณ์ นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบให้ความคิดเห็น จากนั้นนำเครื่องมือดังกล่าวมาปรับปรุงแก้ไข ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะไว้ จากนั้นจึงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์เชิงสถิติต่อไป

2.2 รายละเอียดของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) โดยแบ่งคำถามออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย แบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของเกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน แรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน ประสบการณ์ในการทำงาน ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดมีคำตอบให้เลือกคำตอบเดียว และคำถามแบบปลายเปิดให้เติมคำในช่องว่าง ส่วนที่สอง เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพสังคมของเกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ ความเป็นผู้นำชุมชน ความเป็นผู้นำของกลุ่ม แหล่งรับข้อมูลข่าวสารและความรู้ ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดมีคำตอบให้เลือกคำตอบเดียว และคำถามแบบกำหนดคำตอบให้เลือกตามระดับของการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 1 หมายถึง ได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้น้อยที่สุด
- 2 หมายถึง ได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้น้อย
- 3 หมายถึง ได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ปานกลาง
- 4 หมายถึง ได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้มาก
- 5 หมายถึง ได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้มากที่สุด

ส่วนที่สาม เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ ลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งเงินทุนและแหล่งสินเชื่อ ต้นทุนการผลิต พันธุ์ข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดมีคำตอบให้เลือกคำตอบเดียว แบบให้เลือกหลายคำตอบ คำถามแบบปลายเปิดให้เติมคำในช่องว่าง

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ การคัดเลือกพื้นที่ ทำเลที่ตั้ง ศักยภาพผู้จัดการแปลง การจัดทำข้อมูล การกำหนดเป้าหมายและวางแผน การบริหารจัดการการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว การพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าว การผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพ การนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ การจำหน่ายผลผลิต การประเมินผล เป็นต้น ส่วนที่สอง เป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของเกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในการผลิตข้าวตามประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์

การใช้ปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน การจัดการ โรคและแมลงศัตรูข้าว การเก็บและการจำหน่าย
ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดมีคำตอบให้เลือกคำตอบเดียว

**ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน
จังหวัดเชียงราย** เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ประกอบด้วย
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ลักษณะคำถามเป็นการกำหนดคำตอบให้เลือกตามระดับการ
มีส่วนร่วม แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 1 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย
- 3 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง
- 4 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก
- 5 หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด

**ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของ
เกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย** แบ่งเป็น 4 ประเด็นปัญหา ได้แก่ ด้านความรู้ของเกษตรกร,
ด้านปัจจัยการผลิต, ด้านการตลาด และด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ ลักษณะคำถามเป็นการ
กำหนดคำตอบให้เลือกตามระดับของความรุนแรงของปัญหา แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 1 หมายถึง มีปัญหาน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง มีปัญหาน้อย
- 3 หมายถึง มีปัญหาปานกลาง
- 4 หมายถึง มีปัญหาหมาก
- 5 หมายถึง มีปัญหาหมากที่สุด

**ตอนที่ 5 ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอ
แม่จัน จังหวัดเชียงราย** เป็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่
แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านช่องทางในการส่งเสริมการเกษตร ด้านวิธีการส่งเสริม ด้าน
การให้บริการและการสนับสนุน ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดมีคำตอบให้เลือกคำตอบเดียว
และมีการกำหนดคำตอบให้เลือกตามระดับของความต้องการการส่งเสริม แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 1 หมายถึง มีความต้องการน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง มีความต้องการน้อย
- 3 หมายถึง มีความต้องการปานกลาง
- 4 หมายถึง มีความต้องการมาก

5 หมายถึง มีความต้องการมากที่สุด

ตอนที่ 6 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นลักษณะการสหกรณ์กลุ่ม โดยสรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 4 ประเด็นคำถาม ได้แก่ ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ด้านข้อมูลข่าวสารความรู้ ด้านช่องทางการส่งเสริม และด้านตัวเกษตรกร

2.3 การทดสอบเครื่องมือ

นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้องในเนื้อหา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาทดสอบความน่าเชื่อถือ (reliability) ของเครื่องมือ โดยนำไปทดสอบกับกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มนาแปลงใหญ่ ผู้ผลิตข้าวตำบลปงน้อย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 ราย แล้วนำมาหาค่าความน่าเชื่อถือ (Cronbach's alpha) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการคำนวณ ได้ค่าเท่ากับ 0.94 จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย แล้วนำไปใช้สัมภาษณ์จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 จัดทำแผนการปฏิบัติงานการออกเก็บรวบรวมข้อมูลเกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 141 ราย

3.2 จัดเตรียมแบบสัมภาษณ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.3 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของสำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เพื่อนัดหมายเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล

3.4 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการออกไปสัมภาษณ์เกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ว่า ถูกต้อง ครบถ้วน พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่และลงรหัสข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ตอนที่ 1 วิเคราะห์สภาพทั่วไปของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยใช้ สถิติต่าง ๆ อาทิ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลความหมายตามเกณฑ์ ดังนี้

4.1.1 เกณฑ์วัดระดับของการได้รับข้อมูลข่าวสาร/ความรู้ มีรายละเอียดดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงคะแนน} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น การแปลความหมายระดับการรับข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80	หมายถึง ได้รับข้อมูลข่าวสารระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60	หมายถึง ได้รับข้อมูลข่าวสารระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40	หมายถึง ได้รับข้อมูลข่าวสารระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20	หมายถึง ได้รับข้อมูลข่าวสารระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00	หมายถึง ได้รับข้อมูลข่าวสารระดับมากที่สุด

4.2 ตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยใช้สถิติต่าง ๆ อาทิ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) และการแปลความหมายจากภาพรวมของการปฏิบัติของเกษตรกรในแต่ละประเด็น โดยกำหนดจากค่าร้อยละของจำนวนเกษตรกรที่ปฏิบัติ ดังนี้

ร้อยละ 00.00-20.00	หมายถึง ระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด
ร้อยละ 20.01-40.00	หมายถึง ระดับการปฏิบัติน้อย
ร้อยละ 40.01-60.00	หมายถึง ระดับการปฏิบัติปานกลาง
ร้อยละ 60.01-80.00	หมายถึง ระดับการปฏิบัติมาก
ร้อยละ 80.01-100.00	หมายถึง ระดับการปฏิบัติมากที่สุด

4.3 ตอนที่ 3 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเปลี่ยนแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยใช้สถิติต่าง ๆ อาทิ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และการแปลความหมายตามเกณฑ์ระดับการมีส่วนร่วม ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80	หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60	หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40	หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20	หมายถึง มีส่วนร่วมมาก
ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00	หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด

4.4 ตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยใช้สถิติต่าง ๆ อาทิ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และการแปลความหมายตามเกณฑ์วัดระดับความรุนแรงของปัญหา ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80	หมายถึง ระดับของปัญหาน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60	หมายถึง ระดับของปัญหาน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40	หมายถึง ระดับของปัญหาปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20	หมายถึง ระดับของปัญหามาก
ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00	หมายถึง ระดับของปัญหามากที่สุด

4.5 ตอนที่ 5 วิเคราะห์ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยใช้สถิติต่าง ๆ อาทิ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และการแปลความหมายตามเกณฑ์วัดระดับความต้องการของเกษตรกร ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80	หมายถึง มีความต้องการน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60	หมายถึง มีมีความต้องการน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40	หมายถึง มีความต้องการปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20	หมายถึง มีความต้องการมาก
ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00	หมายถึง มีความต้องการมากที่สุด

4.6 ตอนที่ 6 วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จากความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ และจากการสนทนากลุ่ม โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ประธานแปลงใหญ่ ตัวแทนเกษตรกร โดยกำหนดประเด็นด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ด้านข้อมูลข่าวสารความรู้ ด้านช่องทางการส่งเสริม และด้านตัว

เกษตรกร พร้อมทั้งข้อเสนอแนะแนวทาง วิเคราะห์ผลโดยการสรุปประเด็นด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้อง
กับความต้องการของกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เกษตรกร กลุ่มตัวอย่าง 141 คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของ เกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 5 ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอ แม่จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 6 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1.1 สภาพทั่วไปของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน และแรงงานเกษตรในครัวเรือน ประสิทธิภาพในการทำงาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกรายละเอียด ดังตารางที่ 4.1 - 4.5

ตารางที่ 4.1 เพศ อายุ และระดับการศึกษาของเกษตรกร

n = 141		
รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	108	76.6
หญิง	33	23.4
อายุ		
น้อยกว่า หรือเท่ากับ 39 ปี	7	5.0
40 - 49 ปี	15	10.7
50 - 59 ปี	56	39.7
60 - 69 ปี	58	41.1
70 ปี หรือมากกว่า	5	3.5
ค่าต่ำสุด = 34	ค่าเฉลี่ย = 56.82	
ค่าสูงสุด = 75	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.293	
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	93	65.9
มัธยมศึกษาตอนต้น	12	8.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	23	16.3
อนุปริญญา / ปวส.	5	3.6
ปริญญาตรีหรือมากกว่า	8	5.7

จากตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นถึงเพศ อายุ และระดับการศึกษาของเกษตรกร ดังนี้
เพศ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 76.6 เป็นเพศชาย และร้อยละ 23.4 เป็นเพศหญิง
อายุ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 41.1 มีอายุระหว่าง 60 - 69 ปี รองลงมา ร้อยละ 39.7 มีอายุระหว่าง 50 - 59 ปี ร้อยละ 10.7 มีอายุระหว่าง 40 - 49 ปี ร้อยละ 5 มีอายุน้อยกว่า หรือเท่ากับ 39 ปี และร้อยละ 3.5 มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ เกษตรกรมีอายุน้อยที่สุด 34 ปี และอายุมากที่สุด 75 ปี มีอายุเฉลี่ย 56.82 ปี โดยมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 8.293

ระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.9 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 16.3 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าปวช. ต่อมา ร้อยละ 8.5

มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 5.7 มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า และร้อยละ 3.6 มีการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่าปวส. ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และแรงงานเกษตรในครัวเรือน

n = 141

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
น้อยกว่า หรือเท่ากับ 2 คน	34	24.1
3 คน	34	24.1
4 คน	43	30.5
5 คน หรือมากกว่า	30	21.3
ค่าต่ำสุด = 1 คน	ค่าเฉลี่ย = 3.50 คน	
ค่าสูงสุด = 7 คน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.223	
แรงงานเกษตรในครัวเรือน		
1 คน	43	30.5
2 คน	77	54.6
3 คน หรือมากกว่า	21	14.9
ค่าต่ำสุด = 1 คน	ค่าเฉลี่ย = 1.88 คน	
ค่าสูงสุด = 5 คน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.751	

จากตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และแรงงานเกษตรการครัวเรือน ดังนี้

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 30.5 มีสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 4 คน ลำดับต่อมา สมาชิกในครัวเรือน น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 คน และ 3 คน อยู่ที่ร้อยละ 24.1 เท่ากัน ลำดับสุดท้าย เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 5 คน ขึ้นไป ร้อยละ 21.3 ทั้งนี้ เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนต่ำที่สุด จำนวน 1 คน และมากที่สุด จำนวน 7 คน มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.50 คน มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.223

แรงงานเกษตรในการครัวเรือน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 54.6 มีแรงงานเกษตรในครัวเรือน จำนวน 2 คน รองลงมา ร้อยละ 30.5 มีแรงงานเกษตรในครัวเรือน จำนวน 1 คน และร้อยละ 14.9 มีแรงงานเกษตรในครัวเรือน จำนวน 3 คนขึ้นไป ทั้งนี้ มีแรงงานเกษตรใน

ครัวเรือนต่ำที่สุด จำนวน 1 คน และมากที่สุด จำนวน 5 คน มีแรงงานเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 1.88 คน มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.751

ตารางที่ 4.3 ประสบการณ์ในการทำงานของเกษตรกร

n = 141		
รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการทำงาน		
น้อยกว่า หรือเท่ากับ 9 ปี	10	7.1
10-19 ปี	16	11.3
20-29 ปี	24	17.0
30-39 ปี	37	26.3
40-49 ปี	45	31.9
50 ปี หรือมากกว่า	9	6.4
ค่าต่ำสุด = 2 ปี	ค่าเฉลี่ย = 30.30 ปี	
ค่าสูงสุด = 60 ปี	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 12.966	

จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ในการทำงานของเกษตรกร ดังนี้

ประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 31.9 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 40-49 ปี รองลงมา ร้อยละ 26.3 มีประสบการณ์ในการทำงาน ระหว่าง 30-39 ปี ร้อยละ 17 มีประสบการณ์ในการทำงาน ระหว่าง 20-29 ปี ร้อยละ 11.3 มีประสบการณ์ในการทำงาน ระหว่าง 10-19 ปี ร้อยละ 7.1 มีประสบการณ์ในการทำงาน น้อยกว่า หรือเท่ากับ 9 ปี และร้อยละ 6.4 มีประสบการณ์ในการทำงาน 50 ปี ขึ้นไป ตามลำดับ ทั้งนี้ เกษตรกร มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยที่สุด จำนวน 2 ปี และมากที่สุด จำนวน 60 ปี มีประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 30.30 ปี มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.966

1.2 สภาพสังคมของเกษตรกร ประกอบด้วย ความเป็นผู้นำชุมชน ความเป็นผู้นำของกลุ่ม และแหล่งรับข้อมูลข่าวสารและความรู้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกรายละเอียด ดังตารางที่ 4.4 – 4.7

ตารางที่ 4.4 ความเป็นผู้นำชุมชน และความเป็นผู้นำของกลุ่ม

n = 141

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ความเป็นผู้นำชุมชน		
ไม่เป็นผู้นำชุมชน	96	68.1
เป็นผู้นำชุมชน	45	31.9
ความเป็นคณะกรรมการกลุ่ม		
เป็นสมาชิกกลุ่ม	64	45.4
เป็นคณะกรรมการกลุ่ม	77	54.6

จากตารางที่ 4.4 แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำชุมชน ความเป็นผู้นำของกลุ่ม ดังนี้
ความเป็นผู้นำชุมชนและความเป็นผู้นำกลุ่ม พบว่า เกษตรกร ส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.1
ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน แต่เป็นคณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ ร้อยละ 54.6

ตารางที่ 4.5 การรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อบุคคล

n = 141

ประเด็น	ระดับการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
แหล่งสื่อบุคคล						3.52	มาก	
เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ	1 (0.7)	6 (4.2)	9 (6.4)	63 (44.7)	62 (44.0)	4.27	มากที่สุด	1
ประธาน/คณะกรรมการกลุ่ม นาแปลงใหญ่	0 (0.0)	0 (0.0)	24 (17.0)	63 (44.7)	54 (38.3)	4.21	มากที่สุด	2
สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่	1 (0.7)	1 (0.7)	59 (41.9)	67 (47.5)	13 (9.2)	3.64	มาก	3
อาสาสมัครเกษตร (อกม.)	21 (15.0)	22 (15.6)	14 (9.9)	47 (33.3)	37 (26.2)	3.40	ปานกลาง	4

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

n = 141

ประเด็น	ระดับการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ผู้นำชุมชน (กำนัน,ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, คณะกรรมการ หมู่บ้าน)	5 (3.5)	27 (19.2)	54 (38.3)	35 (24.8)	20 (14.2)	3.27	ปานกลาง	5
เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานเอกชน	25 (17.7)	79 (56.0)	30 (21.3)	7 (5.0)	0 (0.0)	3.14	ปานกลาง	6
ปราชญ์ชาวบ้าน/เกษตรกร ปราดเปรื่อง (Smart Farmer)	30 (21.3)	25 (17.7)	44 (31.2)	40 (28.4)	2 (1.4)	2.71	ปานกลาง	7

จากตารางที่ 4.5 แสดงให้เห็นถึงการรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตรของเกษตรกร จากแหล่งสื่อบุคคล ดังนี้

แหล่งสื่อบุคคล พบว่า เกษตรกรได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร ในระดับมากที่สุด จากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ (ค่าเฉลี่ย 4.27) และจากประธาน/คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 4.21) ส่วนในระดับมาก ได้รับจากสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 3.64) ส่วนในระดับปานกลาง ได้รับจากอาสาสมัครเกษตร (อกม.) (ค่าเฉลี่ย 3.40) ผู้นำชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.27) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.14) ปราชญ์ชาวบ้าน/เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) (ค่าเฉลี่ย 2.71) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.6 การรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อกลุ่ม

n = 141

ประเด็น	ระดับการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
แหล่งสื่อกลุ่ม						3.57	มาก	
การอบรม	0 (0.0)	3 (2.1)	21 (14.9)	64 (45.4)	53 (37.6)	4.18	มาก	1
การประชุม	0 (0.0)	3 (2.1)	30 (21.3)	57 (40.4)	51 (36.2)	4.10	มาก	2

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

n = 141

ประเด็น	ระดับการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การสาธิต	1 (0.7)	9 (6.4)	44 (31.2)	80 (56.7)	7 (5.0)	3.59	มาก	3
การฝึกปฏิบัติ	1 (0.7)	16 (11.3)	83 (58.9)	38 (27.0)	3 (2.1)	3.18	ปานกลาง	4
ทัศนศึกษา/ดูงาน	15 (10.6)	43 (30.5)	40 (28.4)	43 (30.5)	0 (0.0)	2.79	ปานกลาง	5

จากตารางที่ 4.6 แสดงให้เห็นถึงการรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตรของเกษตรกร จากแหล่งสื่อกลุ่ม ดังนี้

แหล่งสื่อกลุ่ม พบว่า เกษตรกรได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร ในระดับมาก จากการอบรม (ค่าเฉลี่ย 4.18) การประชุม (ค่าเฉลี่ย 4.10) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.59) ส่วนในระดับปานกลาง ได้รับจากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 3.18) และจากการทัศนศึกษา/ดูงาน (ค่าเฉลี่ย 2.79) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 การรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ

n = 141

ประเด็น	ระดับการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
แหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ						2.79	ปานกลาง	
โปรแกรม/แอปฯทางการเกษตร ได้แก่ ฟาร์มมู๊ด	2 (1.4)	22 (15.6)	50 (35.5)	34 (24.1)	33 (23.4)	3.53	มาก	1
อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ต่างๆ	2 (1.4)	19 (13.5)	65 (46.1)	31 (22.0)	24 (17.0)	3.40	ปานกลาง	2
ไลน์ (Line)	18 (12.8)	22 (15.6)	49 (34.7)	14 (9.9)	38 (27.0)	3.30	ปานกลาง	3

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

n = 141

ประเด็น	ระดับการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
เฟซบุ๊ก (Facebook)	14 (9.9)	24 (17.0)	51 (36.2)	38 (27.0)	14 (9.9)	3.10	ปานกลาง	4
สมาร์ทโฟน	19 (13.5)	29 (20.5)	52 (36.9)	12 (8.5)	29 (20.6)	3.02	ปานกลาง	5
โทรทัศน์	10 (7.1)	58 (41.1)	52 (36.9)	20 (14.2)	1 (0.7)	2.60	น้อย	6
ภาพยนตร์/วิดีโอทัศน์/วิดีโอ	16 (11.3)	58 (41.2)	47 (33.4)	16 (11.3)	4 (2.8)	2.53	น้อย	7
นิทรรศการ/การจัดงาน	18 (12.8)	53 (37.5)	52 (36.9)	18 (12.8)	0 (0.0)	2.50	น้อย	8
สื่อสิ่งพิมพ์	9 (6.4)	74 (52.5)	41 (29.1)	17 (12.0)	0 (0.0)	2.47	น้อย	9
วิทยุทั่วไป	32 (22.7)	64 (45.4)	38 (26.9)	6 (4.3)	1 (0.7)	2.15	น้อย	10
หออกระจายข่าว	41 (29.1)	57 (40.4)	32 (22.7)	10 (7.1)	1 (0.7)	2.10	น้อย	11

จากตารางที่ 4.7 แสดงให้เห็นถึงการรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตรของเกษตรกร จากแหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้

แหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า เกษตรกรได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตรในระดับมาก จากโปรแกรม/แอปฯทางการเกษตร ได้แก่ ฟาร์มบุ๊ก (Farmbook) ที่ค่าเฉลี่ย 3.53 เกษตรกรได้รับในระดับปานกลางจากอินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่ค่าเฉลี่ย 3.40, ไลน์ (Line) ที่ค่าเฉลี่ย 3.30, เฟซบุ๊ก (Facebook) ที่ค่าเฉลี่ย 3.10, สมาร์ทโฟน ที่ค่าเฉลี่ย 3.02 เกษตรกรได้รับในระดับน้อยจากโทรทัศน์ ที่ค่าเฉลี่ย 2.60, ภาพยนตร์/วิดีโอทัศน์/วิดีโอ ที่ค่าเฉลี่ย 2.53, นิทรรศการ/การจัดงาน ที่ค่าเฉลี่ย 2.50, สื่อสิ่งพิมพ์ ที่ค่าเฉลี่ย 2.47, วิทยุทั่วไป ที่ค่าเฉลี่ย 2.15 และหออกระจายข่าว ที่ค่าเฉลี่ย 2.10 ตามลำดับ

1.3 สภาพเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งเงินทุนและแหล่งสินเชื่อของเกษตรกร ต้นทุนการผลิต พันธุ์ข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกรายละเอียด ตามตารางที่ 4.8 – 4.11

ตารางที่ 4.8 ลักษณะการถือครองที่ดิน และจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

n = 141		
รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการถือครองที่ดิน		
เป็นที่ดินของตนเองทั้งหมด	81	57.5
เป็นที่ดินของตนเองและเช่า	47	33.3
เป็นที่ดินเช่าทั้งหมด	13	9.2
จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด		
น้อยกว่า หรือเท่ากับ 10 ไร่	62	44.0
11-20 ไร่	55	39.0
21 ไร่ หรือมากกว่า	24	17.0
ค่าต่ำสุด = 1 ไร่	ค่าเฉลี่ย = 14.54	
ค่าสูงสุด = 106 ไร่	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 11.718	
จำนวนพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่		
น้อยกว่า หรือเท่ากับ 10 ไร่	83	58.9
11-20 ไร่	41	29.1
21 ไร่ หรือมากกว่า	17	12.0
ค่าต่ำสุด = 1 ไร่	ค่าเฉลี่ย = 11.79 ไร่	
ค่าสูงสุด = 48 ไร่	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.310	

จากตารางที่ 4.8 แสดงให้เห็นถึงลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด และจำนวนพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ ดังนี้

ลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 57.5 ทำการเกษตรบนที่ของตนเองทั้งหมด รองลงมา ร้อยละ 33.3 ทำการเกษตรบนที่ดินของตนเองและที่ดินของผู้อื่น (เช่า) และร้อยละ 9.2 ทำการเกษตรบนที่ดินของผู้อื่นทั้งหมด

จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด พบว่า เกษตรกรร้อยละ 44.0 มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยกว่า หรือเท่ากับ 10 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 39 มีพื้นที่ทำการเกษตร 11-20 ไร่ และร้อยละ 17 มีพื้นที่ทำการเกษตร 21 ไร่ ขึ้นไป ทั้งนี้ เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยที่สุด จำนวน 1 ไร่ และมากที่สุด จำนวน 106 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 14.54 ไร่ มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 11.718

จำนวนพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.9 มีพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ น้อยกว่า หรือเท่ากับ 10 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 29.1 มีพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ ระหว่าง 11-20 ไร่ และร้อยละ 12.0 มีพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ 21 ไร่ขึ้นไป ทั้งนี้ เกษตรกรมีพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ น้อยที่สุด จำนวน 1 ไร่ และมากที่สุด จำนวน 48 ไร่ มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ เฉลี่ย 11.79 ไร่ มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 8.310

ตารางที่ 4.9 แหล่งเงินทุนและแหล่งสินเชื่อของเกษตรกร

n = 141		
รายการ	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเงินทุน		
เงินทุนของตนเองทั้งหมด (ไม่กู้)	39	27.7
เงินทุนจากแหล่งสินเชื่อ (กู้ยืม)	102	72.3
แหล่งสินเชื่อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	58	41.1
กองทุนหมู่บ้าน	58	41.1
สหกรณ์การเกษตร	25	17.7

จากตารางที่ 4.9 แสดงให้เห็นถึงแหล่งเงินทุนและแหล่งสินเชื่อของเกษตรกร ดังนี้ แหล่งเงินทุนและแหล่งสินเชื่อ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.3 ใช้เงินทุนจากแหล่งสินเชื่อ ซึ่งแหล่งสินเชื่อของเกษตรกร ร้อยละ 41.1 มาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และกองทุนหมู่บ้าน รองลงมา ร้อยละ 17.7 มาจากสหกรณ์การเกษตร

ตารางที่ 4.10 ต้นทุนการผลิตข้าว

n = 141

รายการ	เฉลี่ยบาท/ไร่	ร้อยละ	ต่ำสุด	สูงสุด	SD
ต้นทุนการผลิตข้าว	3574.09				
ต้นทุนด้านการปลูก	905.99	25.4	100	1300	415.813
ต้นทุนด้านการเตรียมดิน	773.32	21.6	500	1000	86.483
ต้นทุนด้านการเก็บเกี่ยว	696.96	19.5	500	1200	158.886
ต้นทุนด้านปุ๋ย	490.44	13.7	200	1100	199.317
ต้นทุนด้านการดูแล (สูบน้ำเข้านา)	244.10	6.8	0	1,000	296.186
ต้นทุนด้านเมล็ดพันธุ์	229.46	6.4	100	479	86.043
ต้นทุนด้านป้องกันกำจัดวัชพืช	146.25	4.1	0	386	86.760
ต้นทุนด้านป้องกันกำจัดโรค/แมลง	87.57	2.5	0	300	73.878

จากตารางที่ 4.10 แสดงให้เห็นถึง ต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกร ดังนี้

ต้นทุนการผลิตข้าว พบว่า เกษตรกร มีต้นทุนการผลิตข้าวต่ำเฉลี่ย 3,574.09 บาท/ไร่ โดย ร้อยละ 25.4 เป็นต้นทุนด้านการปลูก รองลงมา ร้อยละ 21.6 เป็นต้นทุนด้านการเตรียมดิน ร้อยละ 19.5 เป็นต้นทุนด้านการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 13.7 เป็นต้นทุนด้านปุ๋ย ร้อยละ 6.8 เป็นต้นทุนด้านการดูแล (สูบน้ำเข้านา) ร้อยละ 6.4 เป็นต้นทุนด้านเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 4.1 เป็นต้นทุนด้านป้องกันกำจัดวัชพืช ร้อยละ 2.1 เป็นต้นทุนด้านป้องกันกำจัดโรค/แมลง ตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 พันธุ์ข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (นาปี 2562)

n = 141

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่
พันธุ์ข้าวเหนียว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
กข. 6	94	66.7	735.3
สันป่าตอง 1	34	24.1	869.1
แม่โจ้ 2	3	2.1	866.7
กข. 10	2	1.4	825.0
ซีพี 888	2	1.4	800.0

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

n = 141

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่
พันธุ์ข้าวเหนียว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
เขียววู	1	0.7	380.0
พันธุ์ข้าวเจ้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
ขาวดอกมะลิ 105	26	18.4	626.9
กข.15	22	15.6	702.3
หอมแม่จัน	2	1.4	800.0
ปทุมธานี 1	2	1.4	500.0

จากตารางที่ 4.11 แสดงให้เห็นถึงพันธุ์ข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ดังนี้

พันธุ์ข้าวและผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.7 ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์ กข. 6 มีผลผลิตเฉลี่ย 735.3 กิโลกรัม/ไร่ รองลงมา ร้อยละ 24.1 ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์ สันป่าตอง 1 มีผลผลิตเฉลี่ย 869.1 กิโลกรัม/ไร่ ร้อยละ 18.4 ปลูกข้าวเจ้า พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 มีผลผลิตเฉลี่ย 626.9 กิโลกรัม/ไร่ ร้อยละ 15.6 ปลูกข้าวเจ้า พันธุ์กข. 15 มีผลผลิตเฉลี่ย 702.3 กิโลกรัม/ไร่ ร้อยละ 2.1 ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์แม่โจ้ 2 มีผลผลิตเฉลี่ย 866.7 กิโลกรัม/ไร่ ร้อยละ 1.4 ปลูกข้าวพันธุ์อื่น ๆ เช่น ข้าวเหนียว พันธุ์ กข.10 ผลผลิตเฉลี่ย 825.0 กิโลกรัม/ไร่ และซีพี 888 ผลผลิตเฉลี่ย 800.0 กิโลกรัม/ไร่ ข้าวเจ้า พันธุ์หอมแม่จัน ผลผลิตเฉลี่ย 800 กิโลกรัม/ไร่ และปทุมธานี ผลผลิตเฉลี่ย 500 กิโลกรัม/ไร่ นอกจากนี้ ยังมีเกษตรกร ร้อยละ 0.7 ปลูกข้าวเหนียวเขียววู ผลผลิตเฉลี่ย 380 กิโลกรัม/ไร่

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร

2.1 สภาพการผลิตข้าว ประเด็นการปฏิบัติของเกษตรกรด้านการผลิตตามแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของเกษตรกรตามขั้นตอนและการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกรายละเอียด ดังตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 การปฏิบัติของเกษตรกรตามขั้นตอนและการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่

n = 141

ประเด็น	ปฏิบัติ		
	จำนวน	ร้อยละ	ความหมาย
มีการคัดเลือกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ แปลงใหญ่ โดยเป็นพื้นที่ที่มี พิกัดเหมาะสมตาม โชนนึ่ง และเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์	141	100	มากที่สุด
ผู้จัดการแปลงมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม	137	97.2	มากที่สุด
นำความรู้/ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากหน่วยงานราชการและเอกชนไป ปฏิบัติตาม	136	96.5	มากที่สุด
มีกิจกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว (ลดต้นทุนและเพิ่ม ผลผลิต)	135	95.7	มากที่สุด
มีกิจกรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP	135	95.7	มากที่สุด
มีการประเมินผลการดำเนินงานก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการฯ	135	95.7	มากที่สุด
มีการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพไว้ใช้ภายในกลุ่ม	128	90.8	มากที่สุด
มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานรายบุคคล (IFPP)	127	90.1	มากที่สุด
มีการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตในรูปแบบกลุ่ม	126	89.4	มากที่สุด
พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ มีที่ตั้งใกล้กัน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหาร จัดการ	123	87.2	มากที่สุด
มีการประชุม/วางแผน/กำหนดเป้าหมายในการผลิตที่ชัดเจน ในแต่ละ รอบการผลิต	115	81.6	มากที่สุด
นำผลผลิต (ข้าวเปลือก) มาจำหน่ายร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม	111	78.7	มาก
มีการจัดซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม	103	73.1	มาก
มีการตลาดนำการผลิต เช่น ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า	66	46.8	ปานกลาง
มีการแปรรูป/เพิ่มมูลค่าข้าว	59	41.8	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.12 แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติของเกษตรกรตามขั้นตอนและการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ ดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการคัดเลือกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ แปลงใหญ่ โดยเป็นพื้นที่ที่มีพิกัดเหมาะสมตาม โชนนึ่ง และเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ (ร้อยละ 100) ผู้จัดการแปลงมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม (ร้อยละ 97.2) มีการนำความรู้/ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากหน่วยงานราชการและเอกชนไปปฏิบัติตาม (ร้อยละ 96.5) มีการทำกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) (ร้อยละ 95.7) และมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP

(ร้อยละ 95.7) รวมถึงมีการประเมินผลการดำเนินงานก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการฯ (ร้อยละ 95.7) มีการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพไว้ใช้ภายในกลุ่ม (ร้อยละ 90.8) มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานรายบุคคล (IFPP) (ร้อยละ 90.1) มีการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตในรูปแบบกลุ่ม (ร้อยละ 89.4) มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ มีที่ตั้งใกล้กัน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ (ร้อยละ 87.2) มีการประชุม/วางแผน/กำหนดเป้าหมายในการผลิตที่ชัดเจน ในแต่ละรอบการผลิต ร้อยละ 81.6 ส่วนประเด็นที่มีการปฏิบัติมาก อาทิ ร้อยละ 78.7 นำผลผลิต (ข้าวเปลือก) มาจำหน่ายร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม ร้อยละ 73.1 มีการจัดซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม ส่วนประเด็นที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง อาทิ ร้อยละ 46.8 มีการตลาดนำการผลิต เช่น ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ร้อยละ 41.8 มีการแปรรูป/เพิ่มมูลค่าข้าว ตามลำดับ

2.2 สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของเกษตรกรในการผลิตข้าวตามประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การใช้ปุ๋ย การจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว การเก็บและการจำหน่ายของเกษตรกร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกรายละเอียด ดังตารางที่ 4.13 – 4.16

ตารางที่ 4.13 การเตรียมดินและการเตรียมเมล็ดพันธุ์

ประเด็น	ปฏิบัติ		
	จำนวน	ร้อยละ	ความหมาย
n=141			
การเตรียมดิน			
ไถดะ ไถแปร และคราด 1 ครั้ง	141	100.0	มากที่สุด
มีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ	115	81.6	มากที่สุด
การเตรียมเมล็ดพันธุ์			
มีการแช่ข้าวก่อนปลูก	141	100.0	มากที่สุด
มีการคัดเมล็ดพันธุ์ลีบหรือเมล็ดที่ไม่ได้คุณภาพออก	126	89.4	มากที่สุด
เมล็ดพันธุ์ที่นำมาจากศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	103	73.1	มาก
เมล็ดพันธุ์ที่นำมาจากแปลงเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มนาแปลงใหญ่ (ใจแดง)	83	58.9	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.13 แสดงให้เห็นถึง การปฏิบัติตนของเกษตรกร ด้านการเตรียมดินและการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ดังนี้

การเตรียมดิน พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด คือ เกษตรกรทุกราย (ร้อยละ 100) มีการไถดะ ไถแปร และคราด 1 ครั้ง รองลงมา มีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ (ร้อยละ 81.6)

การเตรียมเมล็ดพันธุ์ พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด คือ เกษตรกรทุกราย (ร้อยละ 100) มีการแช่ข้าวก่อนปลูก รองลงมาคือ ร้อยละ 89.4 มีการคัดเมล็ดพันธุ์ ลิบหรือเมล็ดที่ไม่ได้คุณภาพออก ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมาก คือ ร้อยละ 73.1 ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มาจากศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติปานกลาง คือ ร้อยละ 58.9 ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มาจากแปลงเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มนาแปลงใหญ่ (ไข่มวง)

ตารางที่ 4.14 การใช้ปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน

ประเด็น	ปฏิบัติ		
	จำนวน	ร้อยละ	ความหมาย
n= 141			
การใช้ปุ๋ยอินทรีย์/การปรับปรุงบำรุงดิน			
มีการไถกลบตอซังข้าวหลังการเก็บเกี่ยว	136	96.5	มากที่สุด
ไม่เผาตอซังข้าว	107	75.9	มาก
มีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่ว/ปอเทือง	100	70.9	มาก
มีการใช้ปุ๋ยคอก/ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมักร่วมกับปุ๋ยเคมี	77	54.6	ปานกลาง
การใช้ปุ๋ยเคมี			
มีการใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 1 (หลังปักดำ 15-20 วัน)	141	100	มากที่สุด
ใส่ปุ๋ย สูตร 16-20-0	121	85.8	มากที่สุด
ใส่ปุ๋ย สูตร 18-22-0	10	7.1	น้อยที่สุด
ใส่ปุ๋ย สูตร 20-20-0	5	3.5	น้อยที่สุด
ใส่ปุ๋ย สูตร 46-0-0	3	2.1	น้อยที่สุด
ใส่ปุ๋ย สูตร 30-3-0	2	1.4	น้อยที่สุด
มีการใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 2 (ก่อนข้าวตั้งท้อง)	123	87.2	มากที่สุด
ใส่ปุ๋ย สูตร 46-0-0	114	80.9	มาก
ใส่ปุ๋ย สูตร 21-0-0	9	6.4	น้อยที่สุด
มีการตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน	66	46.8	ปานกลาง
มีการใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน	49	34.8	น้อย
มีการผสมปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ไว้ใช้เอง	43	30.5	น้อย

จากตารางที่ 4.14 แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตนของเกษตรกร ด้านการใช้ปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน ดังนี้

การใช้ปุ๋ยอินทรีย์/การปรับปรุงบำรุงดิน พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรปฏิบัติในระดับมากที่สุด ก็คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 96.6 มีการไถกลบตอซังข้าวหลังการเก็บเกี่ยว ส่วนประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ ร้อยละ 75.9 ไม่เผาตอซังข้าว ร้อยละ 70.9 มีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่ว/ปอเทือง ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติปานกลาง ได้แก่ ร้อยละ 54.6 มีการใช้ปุ๋ยคอก/ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมักร่วมกับปุ๋ยเคมี

การใช้ปุ๋ยเคมี พบว่า

การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 1 พบว่า เกษตรกรทุกรายมีการใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 1 ส่วนใหญ่ใส่ปุ๋ยสูตร 16-20-0 (ร้อยละ 85.8) รองลงมา ใส่ปุ๋ยสูตร 18-22-0 (ร้อยละ 7.1) ใส่ปุ๋ยสูตร 20-20-0 (ร้อยละ 3.5) ใส่ปุ๋ยสูตร 46-0-0 (ร้อยละ 2.1) และใส่ปุ๋ยสูตร 30-3-0 (ร้อยละ 1.4) ตามลำดับ

การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 2 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.2 มีการใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 2 ส่วนใหญ่ ใส่ปุ๋ยสูตร 46-0-0 (ร้อยละ 80.9) และร้อยละ 6.4 ใส่ปุ๋ย สูตร 21-0-0 ตามลำดับ

การตรวจและใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน พบว่า การตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง (ร้อยละ 46.8) และการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับน้อย (ร้อยละ 34.8)

การผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง พบว่า การผสมปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ไว้ใช้เองนั้น เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับน้อย (ร้อยละ 30.5)

ตารางที่ 4.15 การจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว

n= 141

ประเด็น	ปฏิบัติ		
	จำนวน	ร้อยละ	ความหมาย
การจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว			
มีการอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติ เพื่อควบคุมศัตรูข้าว	139	98.6	มากที่สุด
มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าวอย่างถูกต้อง	137	97.2	มากที่สุด
และปลอดภัย			
มีการสำรวจแปลงอย่างสม่ำเสมอ และติดตามสถานการณ์โรค	132	93.6	มากที่สุด
และแมลงศัตรูข้าว			
มีการควบคุมระดับน้ำในแปลงนา 5-10 เซนติเมตร	119	84.4	มากที่สุด
มีการใช้สารสกัดจากธรรมชาติ หรือสารชีวภัณฑ์ในการป้องกัน	106	75.2	มาก
กำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าว			

จากตารางที่ 4.15 แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตนของเกษตรกร ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว ดังนี้

การจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ ร้อยละ 98.6 มีการอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติ เพื่อควบคุมศัตรูข้าว รองลงมา ร้อยละ 97.2 มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าวอย่างถูกต้องและปลอดภัย ร้อยละ 93.6 มีการสำรวจแปลงอย่างสม่ำเสมอ และติดตามสถานการณ์โรคและแมลงศัตรูข้าว ร้อยละ 84.4 มีการควบคุมระดับน้ำในแปลงนา 5-10 เซนติเมตร ตามลำดับ ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมาก คือ ร้อยละ 75.2 มีการใช้สารชีวภัณฑ์ในการป้องกันกำจัดโรค/แมลงศัตรูข้าว

ตารางที่ 4.16 การเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย

ประเด็น	ปฏิบัติ		
	จำนวน	ร้อยละ	ความหมาย
n= 141			
การเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย			
มีการเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง	140	99.3	มากที่สุด
มีการตากข้าวบนลานตาก เพื่อลดความชื้น	101	71.6	มาก
จำหน่ายผลผลิต (ข้าวเปลือก) ที่ผ่านการลดความชื้นแล้ว	101	71.6	มาก

จากตารางที่ 4.16 แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตนของเกษตรกร ด้านการเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย ดังนี้

การเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ร้อยละ 99.3 มีการเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมาก ได้แก่ มีการตากข้าวบนลานตากเพื่อลดความชื้น และมีจำหน่ายผลผลิต (ข้าวเปลือก) ที่ผ่านการลดความชื้นแล้ว ร้อยละ 71.6

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกรายละเอียด ดังตารางที่ 4.17 - 4.20

ตารางที่ 4.17 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเกษตรกร

ประเด็น	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ						3.78	มาก	
เลือกคณะกรรมการ	0 (0.0)	4 (2.8)	37 (26.3)	64 (45.4)	36 (25.5)	3.94	มาก	1
กำหนดข้อตกลงกลุ่ม	0 (0.0)	10 (7.1)	38 (27.0)	66 (46.8)	27 (19.1)	3.78	มาก	2
วางแผน/กำหนดเป้าหมายการผลิตกลุ่ม	0 (0.0)	8 (5.7)	48 (34.0)	55 (39.0)	30 (21.3)	3.76	มาก	3
แก้ไขปัญหาในกลุ่ม	0 (0.0)	7 (4.9)	52 (36.9)	53 (37.6)	29 (20.6)	3.74	มาก	4
บริหารจัดการการผลิตให้สมาชิกในกลุ่ม	2 (1.4)	8 (5.7)	56 (39.7)	43 (30.5)	32 (22.7)	3.67	มาก	5

จากตารางที่ 4.17 แสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเกษตรกรในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า ภาพรวมเกษตรกร มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมระดับมาก อาทิ การเลือกคณะกรรมการ (ค่าเฉลี่ย 3.94) การกำหนดข้อตกลงกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.78) การวางแผน/กำหนดเป้าหมายการผลิตของกลุ่ม

(ค่าเฉลี่ย 3.76) การแก้ไขปัญหาในกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.74) และการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตให้สมาชิกในกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.67) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.18 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของเกษตรกร

n = 141

ประเด็น	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ						3.84	มาก	
เข้าร่วมการประชุมของกลุ่มทุกครั้ง	1 (0.7)	0 (0.0)	17 (12.0)	83 (58.9)	40 (28.4)	4.14	มาก	1
เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม	1 (0.7)	0 (0.0)	19 (13.5)	89 (63.1)	32 (22.7)	4.07	มาก	2
เข้าร่วมการระดมทุน เพื่อดำเนินกิจการของกลุ่ม	6 (4.3)	21 (14.9)	58 (41.1)	34 (24.1)	22 (15.6)	3.32	ปานกลาง	3

จากตารางที่ 4.18 แสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของเกษตรกรในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ พบว่า ภาพรวมเกษตรกร มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมระดับมาก อาทิ การเข้าร่วมการประชุมของกลุ่มทุกครั้ง (ค่าเฉลี่ย 4.14) การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.07) และประเด็นที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ การเข้าร่วมการระดมทุน เพื่อดำเนินกิจการของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.32) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.19 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เกษตรกร

n = 141

ประเด็น	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์						3.96	มาก	
ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม	0 (0.0)	1 (0.7)	14 (9.9)	88 (62.4)	38 (27.0)	4.16	มาก	1
ได้รับปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม	1 (0.7)	3 (2.1)	21 (14.9)	95 (67.4)	21 (14.9)	3.94	มาก	2
ได้รับประโยชน์อื่น ๆ จาก การเข้าร่วมกลุ่ม เช่น การจัดหา/ จัดซื้อปัจจัยการผลิต, การขาย/ ราคาผลผลิต ฯลฯ	1 (0.7)	5 (3.5)	38 (27.0)	78 (55.3)	19 (13.5)	3.77	มาก	3

จากตารางที่ 4.19 แสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของเกษตรกร
ในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า ภาพรวมเกษตรกร มีส่วนร่วมในการ
รับผลประโยชน์ในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมระดับมาก อาทิ ได้รับความรู้ที่เป็น
ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.16) ได้รับปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย
3.94) และได้รับประโยชน์อื่น ๆ จากการเข้าร่วมกลุ่ม เช่น การจัดหา/จัดซื้อปัจจัยการผลิต, การขาย/
ราคาผลผลิต ฯลฯ (ค่าเฉลี่ย 3.77) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.20 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

n = 141

ประเด็น	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล						4.01	มาก	
ทราบผลการดำเนินการของกลุ่ม	1 (0.7)	1 (0.7)	25 (17.8)	79 (56.0)	35 (24.8)	4.04	มาก	1
ติดตามการดำเนินการของกลุ่ม	2 (1.4)	1 (0.7)	25 (17.8)	77 (54.6)	36 (25.5)	4.02	มาก	2
ประเมิน/แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกลุ่ม/ คณะกรรมการกลุ่ม	1 (0.7)	0 (0.0)	38 (27.0)	67 (47.5)	35 (24.8)	3.96	มาก	3

จากตารางที่ 4.20 แสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของเกษตรกรในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ภาพรวมเกษตรกร มีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมระดับมาก อาทิ การทราบผลการดำเนินการของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.04) การติดตามการดำเนินการของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.02) และการร่วมประเมิน/แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกลุ่ม/การดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.96) ตามลำดับ

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

4.1 ปัญหาในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย

แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านการตลาด และด้านการ
ส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกรายละเอียด ดังตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 ปัญหาด้านความรู้ในการผลิตข้าวของเกษตรกร

n = 141

ประเด็น	ระดับความรุนแรงของปัญหา					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ด้านความรู้						3.06	ปานกลาง	
ขาดความรู้ด้านการจัดการ โรคและแมลงศัตรูพืช	0 (0.0)	29 (20.6)	64 (45.4)	26 (18.4)	22 (15.6)	3.29	ปานกลาง	1
ขาดความรู้ด้านการตลาด และการบริหารจัดการกลุ่ม	0 (0.0)	40 (28.3)	54 (38.3)	19 (13.5)	28 (19.9)	3.25	ปานกลาง	2
ขาดความรู้ด้านการผลิต ข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP	2 (1.4)	41 (29.0)	46 (32.6)	38 (27.0)	14 (10.0)	3.15	ปานกลาง	3
ขาดความรู้ด้านการเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิต (ลด ต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)	2 (1.4)	53 (37.6)	44 (31.2)	14 (9.9)	28 (19.9)	3.09	ปานกลาง	4
ขาดความรู้ด้านการจัดการ ดินและปุ๋ย	2 (1.4)	50 (35.5)	53 (37.6)	21 (14.9)	15 (10.6)	2.98	ปานกลาง	5
ขาดความรู้ด้านการเตรียม เมล็ดพันธุ์	9 (6.4)	48 (34.0)	48 (34.0)	29 (20.6)	7 (5.0)	2.84	ปานกลาง	6
ขาดความรู้ด้านการจัดการ หลังการเก็บเกี่ยว	9 (6.4)	49 (34.7)	44 (31.2)	35 (24.9)	4 (2.8)	2.83	ปานกลาง	7

จากตารางที่ 4.21 แสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านความรู้ในการผลิตข้าวของเกษตรกร ดังนี้

ปัญหาด้านความรู้ พบว่า ภาพรวมของเกษตรกร มีปัญหาด้านความรู้ในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหาในระดับปานกลาง ได้แก่ ขาดความรู้ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย3.29) ขาดความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย3.25) ขาดความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP (ค่าเฉลี่ย3.15) ขาดความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) (ค่าเฉลี่ย3.09) ขาดความรู้ด้านการจัดการดินและปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย2.98) ขาดความรู้ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย2.84) ขาดความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย2.83) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.22 ปัญหาด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกร

n = 141

ประเด็น	ระดับความรุนแรงของปัญหา					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ด้านปัจจัยการผลิต						4.14	มาก	
แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก	0 (0.0)	1 (1.4)	9 (6.4)	27 (19.1)	104 (73.1)	4.66	มากที่สุด	1
ปุ๋ยเคมี/สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง มีราคาแพง	0 (0.0)	1 (0.7)	5 (3.5)	53 (37.6)	82 (58.2)	4.53	มากที่สุด	2
ค่าจ้างเครื่องจักรกลเกษตร มีราคาแพง	0 (0.0)	2 (1.4)	15 (10.6)	44 (31.2)	80 (56.8)	4.43	มากที่สุด	3
ค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตร (คน) มีราคาแพง	0 (0.0)	0 (0.0)	19 (13.5)	57 (40.4)	65 (46.1)	4.33	มากที่สุด	4
ขาดแรงงานภาคเกษตร (คน) ในพื้นที่	2 (1.4)	4 (2.8)	34 (24.1)	52 (36.9)	49 (34.8)	4.01	มาก	5
ขาดเงินทุนในการทำเกษตร	1 (0.7)	6 (4.3)	28 (19.9)	64 (45.4)	42 (29.7)	3.99	มาก	6
ขาดเครื่องจักรกลเกษตรในพื้นที่	1 (0.7)	14 (9.9)	24 (17.0)	52 (36.9)	50 (35.5)	3.96	มาก	7
ขาดเมล็ดพันธุ์ที่ดี	1 (0.7)	13 (9.2)	22 (15.6)	64 (45.4)	41 (29.1)	3.93	มาก	8
ปัจจัยการผลิตที่ได้รับสนับสนุนมีความล่าช้าไม่ทันต่อฤดูกาลผลิต	0 (0.0)	13 (9.2)	69 (49.0)	44 (31.2)	15 (10.6)	3.43	มาก	9

จากตารางที่ 4.22 แสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกร ดังนี้

ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต พบว่า ภาพรวมของเกษตรกร มีปัญหาด้านปัจจัยการผลิตในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหามากที่สุด ได้แก่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก (ค่าเฉลี่ย 4.66) ปุ๋ยเคมี/สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงมีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย 4.53) ค่าจ้างเครื่องจักรกลเกษตรมีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย 4.43) ค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตร (คน) มีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย 4.33) ส่วนประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหามาก ได้แก่ ขาดแรงงานภาคเกษตร (คน) ในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 4.01) ขาดเงินทุนในการทำเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.99) ขาดเครื่องจักรกลเกษตรในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 3.96) ขาดเมล็ดพันธุ์ที่ดี (ค่าเฉลี่ย 3.93) ปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีความล่าช้าไม่ทันต่อฤดูกาลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.43) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.23 ปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกร

n = 141

ประเด็น	ระดับความรุนแรงของปัญหา					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ด้านการตลาด						3.96	มาก	
ราคาผลผลิตตกต่ำ	0 (0.0)	0 (0.0)	7 (5.0)	72 (51.1)	62 (43.9)	4.39	มาก	1
ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต	0 (0.0)	0 (0.0)	41 (29.1)	62 (44.0)	38 (26.9)	3.98	มาก	2

จากตารางที่ 4.23 แสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกร ดังนี้

ปัญหาด้านการตลาด พบว่า ภาพรวมของเกษตรกร มีปัญหาด้านการตลาดในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหามาก ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ (ค่าเฉลี่ย 4.39) ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.98) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.24 ปัญหาด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่

n = 141

ประเด็น	ระดับความรุนแรงของปัญหา					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่						3.04	ปานกลาง	
ขาดแคลนเรียนรู้/แปลง	2	24	38	58	19	3.48	มาก	1
ต้นแบบในการศึกษาดูงาน	(1.4)	(17.0)	(27.0)	(41.1)	(13.5)			
การส่งเสริมขาดความต่อเนื่อง	0	25	81	33	2	3.09	ปานกลาง	2
	(0.0)	(17.7)	(57.5)	(23.4)	(1.4)			
ขาดสื่อที่ใช้ในการส่งเสริม/ให้	0	33	71	34	3	3.05	ปานกลาง	3
ความรู้	(0.0)	(23.4)	(50.5)	(24.0)	(2.1)			
มีการจัดอบรมบ่อยเกินไป	9	38	56	28	10	2.94	ปานกลาง	4
	(6.4)	(27.0)	(39.7)	(19.9)	(7.0)			
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ให้ข้อมูล	9	30	74	23	5	2.89	ปานกลาง	5
ไม่ชัดเจน/ไม่ทั่วถึง	(6.4)	(21.3)	(52.5)	(16.3)	(3.5)			
ข้อมูล/ความรู้ที่ส่งเสริม ไม่	1	53	64	23	0	2.77	ปานกลาง	6
ตรงกับความต้องการ	(0.7)	(37.6)	(45.4)	(16.3)	(0.0)			

จากตารางที่ 4.24 แสดงให้เห็นถึงด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ ดังนี้

ปัญหาด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ พบว่า ภาพรวมของเกษตรกร มีปัญหาด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหามาก ได้แก่ ขาดแคลนเรียนรู้/แปลงต้นแบบในการศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 3.48) ส่วนประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหาระดับปานกลาง ได้แก่ การส่งเสริมขาดความต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย 3.09) ขาดสื่อที่ใช้ในการส่งเสริม/ให้ความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.05) มีการจัดอบรมบ่อยเกินไป (ค่าเฉลี่ย 2.94) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้ข้อมูลไม่ชัดเจน/ไม่ทั่วถึง (ค่าเฉลี่ย 2.89) ข้อมูล/ความรู้ที่ส่งเสริม ไม่ตรงกับความต้องการ (ค่าเฉลี่ย 2.77) ตามลำดับ

4.2 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

เกษตรกรได้เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบนาแปลงใหญ่ โดยสรุปดังนี้

- 1) ควรแก้ปัญหาด้านแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมวางแผนการบริหารจัดการน้ำตลอดฤดูกาลผลิต รวมไปถึงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ของเกษตรกร เช่น สระน้ำ บ่อบาดาล เป็นต้น และแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เช่น ระบบชลประทาน เป็นต้น
- 2) ควรมีการสนับสนุนเครื่องจักร หรือนวัตกรรมทางการเกษตรใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิต ทั้งการลดต้นทุนและพัฒนาคุณภาพการผลิต เช่น เครื่องปลูกข้าว เครื่องอัดฟาง เครื่องอบไล่ความชื้น ฯลฯ
- 3) ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยและให้คำปรึกษาต่าง ๆ เช่น การวางแผนและบริหารกลุ่ม บริหารปัจจัยการผลิต การหาตลาดรับซื้อที่แน่นอน การจับคู่เกษตรกรกับคู่ค้า การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า การสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการตลาด อาทิ โรงสี ผู้ซื้อพ่อค้า เกษตรกร เป็นต้น
- 4) ต้องการไปศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 5) เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ควรเข้ามาสนับสนุน เข้มเขี่ย และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกัน
- 6) ต้องการให้สำนักงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในพื้นที่ เป็นหน่วยงานกลาง ช่วยติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานหรือเครือข่ายต่าง ๆ

ตอนที่ 5 ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านช่องทางการส่งเสริม ด้านวิธีการส่งเสริม ด้านการให้บริการและการสนับสนุน โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกรายละเอียด ดังตารางที่

ตารางที่ 4.25 ระดับความต้องการด้านความรู้ของเกษตรกร

n = 141

ประเด็น	ระดับความรู้ที่ต้องการ					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การจัดการโรคและแมลง ศัตรูพืช	0 (0.0)	0 (0.0)	8 (5.7)	61 (43.3)	72 (51.0)	4.45	มากที่สุด	1
การจัดการดินและปุ๋ย	0 (0.0)	0 (0.0)	6 (4.3)	67 (47.5)	68 (48.2)	4.44	มากที่สุด	2
การเตรียมเมล็ดพันธุ์	0 (0.0)	0 (0.0)	10 (7.0)	67 (47.5)	64 (45.5)	4.38	มากที่สุด	3
การเพิ่มประสิทธิภาพการ ผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)	0 (0.0)	2 (1.4)	6 (4.3)	70 (49.6)	63 (44.7)	4.38	มากที่สุด	4
การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว	0 (0.0)	0 (0.0)	12 (8.5)	70 (49.6)	59 (41.9)	4.33	มากที่สุด	5
การตลาดและการบริหาร จัดการกลุ่ม	0 (0.0)	1 (0.7)	7 (5.0)	85 (60.3)	48 (34)	4.28	มากที่สุด	6
การผลิตข้าวคุณภาพ ตาม มาตรฐาน GAP	0 (0.7)	1 (0.0)	12 (12.0)	79 (58.9)	49 (28.4)	4.25	มากที่สุด	7

จากตารางที่ 4.25 แสดงให้เห็นถึงระดับความต้องการด้านความรู้ของเกษตรกร ดังนี้
ระดับความต้องการด้านความรู้ พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ ในระดับมากที่สุด ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 4.45) ด้านการจัดการดินและปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย 4.44) ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 4.38) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) (ค่าเฉลี่ย 4.38) ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย 4.33) ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.28) ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP (ค่าเฉลี่ย 4.25) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.26 ระดับความต้องการความรู้ผ่านช่องทางในการส่งเสริมการเกษตร

n = 141

ความรู้ที่ต้องการในการส่งเสริม	ระดับความต้องการช่องทางในการส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย/ความหมาย)								
	สื่อบุคคล			สื่อสิ่งพิมพ์			สื่ออิเล็กทรอนิกส์		
	ราชการ	เอกชน	แผ่นพับ	คู่มือ	โปสเตอร์	วิทยุ	โทรทัศน์	วิดีโอ	อินเทอร์เน็ต
การจัดการดินและปุ๋ย	3.71	3.06	2.99	3.76	3.00	2.26	3.04	3.03	3.65
	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
การเตรียมเมล็ดพันธุ์	3.72	3.05	3.18	3.75	2.99	2.27	2.99	3.05	3.66
	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช	3.76	3.09	3.21	3.79	3.03	2.28	3.02	3.04	3.68
	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว	3.64	3.01	3.09	3.69	2.94	2.29	2.99	3.00	3.60
	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
การตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม	3.60	3.02	3.06	3.65	3.04	2.28	2.99	3.06	3.56
	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
การผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐานGAP	3.54	3.06	3.12	3.67	3.09	2.30	3.00	3.03	3.57
	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)	3.76	3.06	3.13	3.74	3.06	2.26	3.03	2.99	3.57
	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
ค่าเฉลี่ย	3.68	3.05	3.11	3.72	3.02	2.28	3.01	3.03	3.61
ความหมาย	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก

ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 4.26 พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริม ดังนี้

ความรู้ด้านการจัดการดินและปุ๋ย พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมในระดับมาก จากทางคู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.76) เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.71) และอินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.65) ต้องการระดับปานกลางจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.06) โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.04) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 3.03) ไปสเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 3.00) แผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 2.99) ต้องการระดับน้อยจากวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.26) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมในระดับมากจากทางคู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.75) เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.72) และอินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.66) ต้องการระดับปานกลางจากแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 3.18) เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.05) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 3.05) ไปสเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 2.99) และ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.99) ต้องการระดับน้อยจากวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.27) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมในระดับมากจากทางคู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.79) เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.76) และอินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.68) ต้องการระดับปานกลางจากแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 3.21) เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.09) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 3.04) ไปสเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 3.03) และ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.02) ต้องการระดับน้อยจากวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.28) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมในระดับมากจากทางคู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.69) เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.64) และอินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.60) ต้องการระดับปานกลาง จากแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 3.09) เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.01) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 3.00) โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.99) และ ไปสเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 2.94) ต้องการระดับน้อยจากวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.29) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมในระดับมากจากทางคู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.65) ราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.60) และอินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.56) ต้องการระดับปานกลางจากแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 3.06) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 3.06) ไปสเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 3.04) เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.02) และ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.99) ต้องการระดับน้อยจากวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.28) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมในระดับมากจากทางคู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.67) อินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.57) และเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.54) ต้องการระดับปานกลางจากแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 3.12) ไปสเตอร์

(ค่าเฉลี่ย 3.09) เจ้าหน้าที่เอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.06) วิดีโอ (ค่าเฉลี่ย 3.03) และโทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.00) ต้องการระดับน้อยจากวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.30) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทาง การส่งเสริมในระดับมากจากเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.76) คู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.74) และ อินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.57) ต้องการระดับปานกลางจากแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 3.13) โปสเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 3.06) เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.06) โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.03) และวิดีโอ (ค่าเฉลี่ย 2.99) ต้องการ ระดับน้อยจากวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.26) ตามลำดับ

ภาพรวมสรุปได้ว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านช่องทาง การส่งเสริมการเกษตรใน ระดับมากจากสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.72) จากสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.68) และจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.61) ต้องการความรู้ผ่าน ช่องทางการส่งเสริมการเกษตรในระดับปานกลางจากสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 3.11) โปสเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 3.02) จากสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน (ค่าเฉลี่ย 3.05) จากสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิดีโอ (ค่าเฉลี่ย 3.03) โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.01) และต้องการความรู้ผ่านช่องทาง การส่งเสริมการเกษตรในระดับน้อย จากแหล่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.28)

ตารางที่ 4.27 ระดับความต้องการด้านความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

n = 141

ความรู้ที่ต้องการในวิธีการส่งเสริม	ระดับความต้องการวิธีการส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย / ความหมาย)			
	การบรรยาย	การสาธิต	การฝึกปฏิบัติ	การทัศนศึกษา
การจัดการดินและปุ๋ย	3.30	3.83	4.08	3.61
	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก
การเตรียมเมล็ดพันธุ์	3.27	3.84	4.07	3.61
	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก
การจัดการ โรคและแมลงศัตรูพืช	3.35	3.84	4.09	3.60
	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก
การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว	3.28	3.77	3.99	3.50
	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก
การตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม	3.24	3.71	4.05	3.65
	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก
การผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP	3.23	3.72	4.01	3.61
	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก

ตารางที่ 4.27 (ต่อ)

n = 141

ความรู้ที่ต้องการในวิธีการส่งเสริม	ระดับความต้องการวิธีการส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย / ความหมาย)			
	การบรรยาย	การสาธิต	การฝึกปฏิบัติ	ทัศนศึกษา
การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)	3.31	3.82	4.09	3.68
ค่าเฉลี่ย	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก
ค่าเฉลี่ย	3.28	3.79	4.06	3.61
ความหมาย	ปานกลาง	มาก	มาก	มาก

จากตารางที่ 4.287 พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริม ดังนี้

ความรู้ด้านการจัดการดินและปุ๋ย พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.08) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.83) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.61) ต้องการระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.30) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.07) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.84) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.61) ต้องการระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.27) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.09) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.84) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.60) ต้องการระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.35) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 3.99) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.77) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.50) ต้องการระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.28) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.05) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.71) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.65) ต้องการระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.24) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.01) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.72) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.61) ต้องการระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.23) ตามลำดับ

ความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.09) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.82) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.68) ต้องการระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.31) ตามลำดับ

ในภาพรวมสรุปได้ว่า เกษตรกรต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก จากการฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.06) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.79) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.61) และต้องการความรู้ผ่านวิธีการส่งเสริมในระดับปานกลางจากการบรรยาย (ค่าเฉลี่ย 3.28)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า เกษตรกร สมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีความต้องการความรู้ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการดินและปุ๋ย การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิตข้าวคุณภาพตามมาตรฐาน GAP การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ผ่านช่องทางการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการจากแหล่งสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ จากแหล่งสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ และจากแหล่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต ด้วยวิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการ อาทิ การฝึกปฏิบัติ การสาธิต และทัศนศึกษา

ตารางที่ 4.28 ความต้องการด้านการให้บริการและการสนับสนุน

n = 141

ประเด็น	ระดับความต้องการ					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การประกันราคาผลผลิต	0 (0.0)	2 (1.4)	7 (5.0)	26 (18.4)	106 (75.2)	4.67	มากที่สุด	1
การจัดการแหล่งตลาดรับซื้อ ผลผลิต	0 (0.0)	1 (0.7)	8 (5.7)	34 (24.1)	98 (69.5)	4.62	มากที่สุด	2
การจัดการแหล่งจำหน่าย ปัจจัยการผลิตคุณภาพดีราคา ถูก	0 (0.0)	1 (0.7)	9 (6.4)	48 (34.0)	83 (58.9)	4.51	มากที่สุด	3
การสนับสนุนการวางแผน ด้านการผลิตและการตลาด	0 (0.0)	0 (0.0)	11 (7.8)	51 (36.2)	79 (56.0)	4.48	มากที่สุด	4
การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี	0 (0.0)	1 (0.7)	14 (9.9)	53 (37.6)	73 (51.8)	4.40	มากที่สุด	5

ตารางที่ 4.28 (ต่อ)

n = 141

ประเด็น	ระดับความต้องการ					$\bar{X}$	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การเยี่ยมชมเว็บไซต์ให้คำแนะนำ อย่างต่อเนื่อง	0 (0.0)	0 (0.0)	17 (12.1)	66 (46.8)	58 (41.1)	4.29	มากที่สุด	6
การจัดการแหล่งสินค้า คอกเบี้ยต่ำ	0 (0.0)	0 (0.0)	24 (17.0)	53 (37.6)	64 (45.4)	4.28	มากที่สุด	7
สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ และเทคโนโลยี เช่น ฟีทบอร์ด ต่าง ๆ	0 (0.0)	0 (0.0)	10 (7.1)	89 (63.1)	42 (29.8)	4.23	มากที่สุด	8
การให้บริการเอกสาร คำแนะนำ	0 (0.0)	2 (1.4)	38 (27.0)	63 (44.6)	38 (27.0)	3.97	มาก	9

จากตารางที่ 4.28 พบว่า เกษตรกรมีความต้องการด้านการให้บริการและการสนับสนุน
ดังนี้

ความต้องการด้านการให้บริการและการสนับสนุน พบว่า เกษตรกรต้องการ
ด้านการให้บริการและการสนับสนุนระดับมากที่สุด ได้แก่ การประกันราคาผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.67)
การจัดการแหล่งตลาดรับซื้อผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.62) การจัดการแหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตคุณภาพดี
ราคาถูก (ค่าเฉลี่ย 4.51) การสนับสนุนการวางแผนด้านการผลิตและการตลาด (ค่าเฉลี่ย 4.48)
การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี (ค่าเฉลี่ย 4.40) การเยี่ยมชมเว็บไซต์ให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย 4.29)
การจัดการแหล่งสินค้าคอกเบี้ยต่ำ (ค่าเฉลี่ย 4.28) การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและเทคโนโลยี
เช่น ฟีทบอร์ดต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย 4.23) และต้องการระดับมาก ในส่วนของการให้บริการเอกสาร
คำแนะนำ (ค่าเฉลี่ย 3.97) ตามลำดับ

ตอนที่ 6 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์ผลความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ และการสนทนากลุ่มโดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ประธานแปลงใหญ่ ตัวแทนเกษตรกร ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช ด้านการจัดการดินและปุ๋ย ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP ด้านนวัตกรรมใหม่/เทคโนโลยี เป็นต้น รวมไปถึงช่วยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเยี่ยมชม/ติดตาม/ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมยังต้องช่วยประสานงานและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ อาทิ หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน/สถาบันการศึกษา อาทิ การถ่ายทอดความรู้ การวางแผนด้านการผลิตและการตลาด การสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ หรือปัจจัยการผลิต เป็นต้น อีกทั้งยังต้องช่วยเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ เช่น เครือข่ายแปลงใหญ่ระดับอำเภอ/จังหวัด/ประเทศ เครือข่ายด้านการตลาด ได้แก่ โรงสี ผู้ซื้อ พ่อค้า เกษตรกร เป็นต้น ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องมีการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

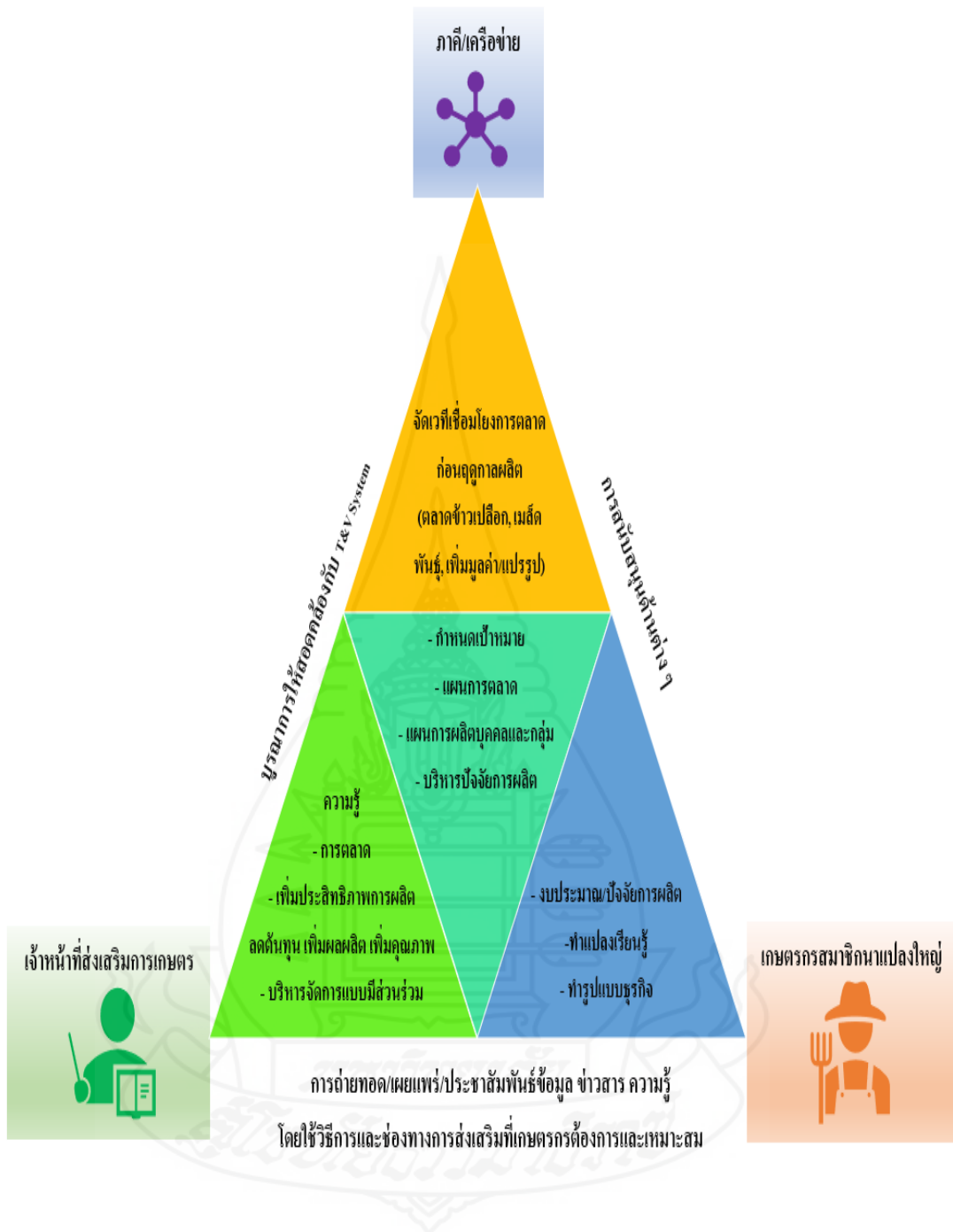
ด้านข้อมูลข่าวสารความรู้ พบว่า เกษตรกรสามารถรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตรจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ และประธาน/คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ ในระดับมากที่สุด ดังนั้น เจ้าหน้าที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และประธาน/คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ จึงมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปยังเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ จึงควรประสานการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ การถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ ควรทำอย่างสม่ำเสมอในทุก ๆ ช่องทาง เพื่อให้ข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ ส่งไปถึงเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาจทำแผนออกติดตาม เยี่ยมเยือน อบรม ประชุมอย่างต่อเนื่อง และอาจนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน ช่วยให้สามารถแจ้งข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ได้สะดวกและรวดเร็วอีกด้วย เช่น สร้างกลุ่มไลน์นาแปลงใหญ่ เป็นต้น

ด้านช่องทางการส่งเสริมการเกษตร พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมการเกษตรในระดับมากที่สุดจากคู่มือ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ และ

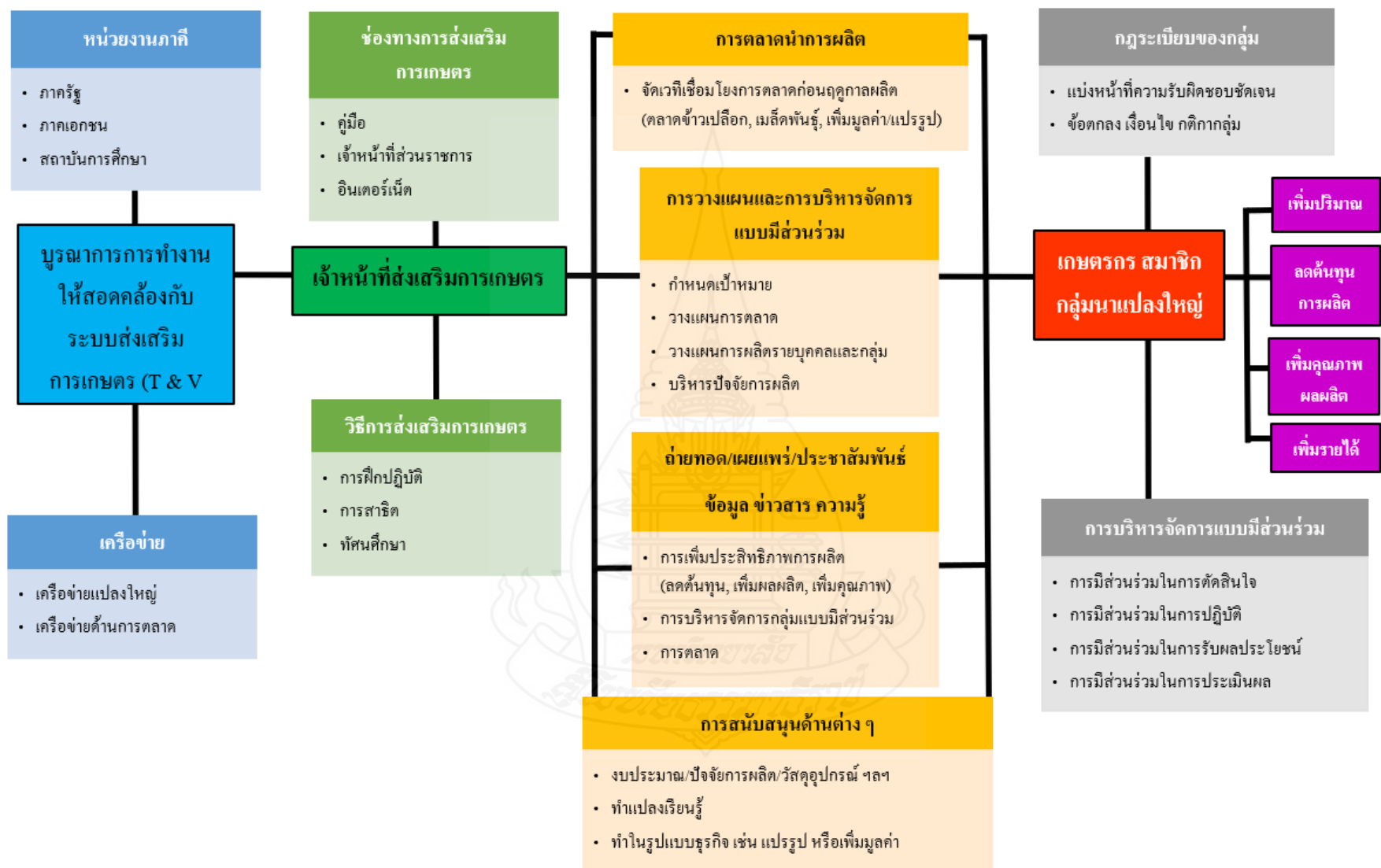
อินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ด้านคู่มือ ควรเขียนให้อ่านและเข้าใจง่าย เหมาะสมกับอายุและระดับการศึกษาของเกษตรกร ด้านเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ ก็ควรจะพัฒนาทักษะในการสื่อสารเพื่อให้การส่งเสริมมีประสิทธิภาพ อาทิ ทักษะการพูดในที่ชุมชน หรืออาจจะต้องใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าใจได้ง่าย ด้านอินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟสบุ๊ก ฯลฯ สามารถออกแบบได้ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง เพื่อกระตุ้นความสนใจ และสามารถเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วและเป็นวงกว้าง อีกทั้งมีค่าใช้จ่ายต่ำ

ด้านการปฏิบัติตนของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรต้องการเรียนรู้ผ่านวิธีการฝึกปฏิบัติ การสาธิต และทัศนศึกษาในระดับมาก ดังนั้น จึงควรพาเกษตรกรไปศึกษาดูงาน หรือศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ เช่น ด้านการผลิตก็ศึกษาแปลงต้นแบบ ด้านการตลาดก็ศึกษาจากแผนการตลาด หรือตัวอย่างสินค้า เป็นต้น แล้วนำมาจัดทำแปลงเรียนรู้ หรือจำลองการทำธุรกิจ/ทำแผนการตลาดของกลุ่ม เพื่อให้ นำความรู้ที่ได้รับมาทดลองปฏิบัติ เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมศึกษาดูงานและสมาชิกของกลุ่มให้ยอมรับได้มากขึ้น โดยสมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วม มีหน้าที่ชัดเจน และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความสามัคคี และทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง โดยเกษตรกรต้องพร้อมจะพัฒนาตัวเอง พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ อีกทั้งยังต้องมีการวางแผนการผลิตรายบุคคล ร่วมกับการวางแผนการผลิตในรูปแบบกลุ่ม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งตัวเกษตรกรเองและแปลงใหญ่อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ อาจขอสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ หรือปัจจัยการผลิต จากหน่วยงานภาคีได้อีกด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงสรุปแนวทางส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ว่ามีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 2) ด้านข้อมูลข่าวสารความรู้ 3) ด้านช่องทางการส่งเสริมการเกษตร 4) ด้านการปฏิบัติตนของเกษตรกร โดยได้โมเดลการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ ตามภาพที่ 4.1 และได้แผนผังแนวทางส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ตามภาพที่ 4.2 ดังนี้

ภาพที่ 4.1 โมเดลการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 4.2 แผนผังแสดงแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญ 3 ส่วน คือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์งานวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 2) สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 5) ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย จำนวน 456 ราย

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (Yamane 1973:1088 อ้างใน จินดา ขลิบทอง , 2556:18) กำหนดให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกิน ร้อยละ 7 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 141 ราย และได้ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยคำนึงถึงสัดส่วนของประชากรที่เป็นสมาชิกแต่ละกลุ่ม

1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการเก็บข้อมูล โดยมีคำถามเป็นแบบปลายปิดและคำถามปลายเปิด แบ่งเป็น 5 ตอน ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร ตอนที่ 5 เป็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาทดสอบความน่าเชื่อถือ (reliability) ของเครื่องมือ โดยนำไปทดสอบกับกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มนาแปลงใหญ่ ผู้ผลิตข้าวตำบลปงน้อย อำเภอคอยหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 ราย แล้วนำมาหาค่าความน่าเชื่อถือ (Cronbach's alpha) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการคำนวณ ได้ค่าเท่ากับ 0.94 จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย แล้วนำไปใช้สัมภาษณ์จริง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (frequencies) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (arithmetic mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) และการจัดอันดับ (ranking)

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1) สภาพทั่วไป พบว่า เกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56.82 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.50 คน มีแรงงานเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 1.88 คน มีประสบการณ์ในการทำงาน 30.30 ปี

2) สภาพสังคม พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 68.1 ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน แต่เป็นคณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ ร้อยละ 54.6 ส่วนการรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อบุคคล เกษตรกรสามารถรับในระดับมากที่สุด จากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ (ค่าเฉลี่ย 4.27) และจากประธาน/คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 4.21) จากแหล่งสื่อกลุ่ม เกษตรกรสามารถรับในระดับมาก จากจากการอบรม (ค่าเฉลี่ย 4.18) การประชุม (ค่าเฉลี่ย 4.10) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.59) จากแหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ เกษตรกรสามารถรับในระดับมาก จากโปรแกรม/แอปฯทางการเกษตร ได้แก่ ฟาร์มบุ๊ก (ค่าเฉลี่ย 3.53)

3) สภาพเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ เฉลี่ย 11.79 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์ กข. 6 มีผลผลิตเฉลี่ย 735.3 กิโลกรัม/ไร่ ต้นทุนการผลิตข้าวเฉลี่ยอยู่ที่ 3,574.09 บาท/ไร่ และใช้เงินทุนจากแหล่งสินเชื่อ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และกองทุนหมู่บ้าน

1.3.2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย

1) การปฏิบัติของเกษตรกรด้านการผลิตตามแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ได้แก่ มีการคัดเลือกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ โดยเป็นพื้นที่ที่มีพิกัดเหมาะสมตามโซนนิ่ง และเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ (ร้อยละ 100) ผู้จัดการแปลงมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม (ร้อยละ 97.2) มีการนำความรู้/ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากหน่วยงานราชการและเอกชนไปปฏิบัติตาม (ร้อยละ 96.5) มีการทำกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) (ร้อยละ 95.7) และมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP (ร้อยละ 95.7) รวมถึงมีการประเมินผลการดำเนินงานก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการฯ (ร้อยละ 95.7) มีการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพไว้ใช้ภายในกลุ่ม (ร้อยละ 90.8) มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานรายบุคคล (IFPP) (ร้อยละ 90.1) มีการบริหารจัดการผลิตในรูปแบบกลุ่ม (ร้อยละ 89.4) มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ มีที่ตั้งใกล้เคียงกัน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ (ร้อยละ 87.2) มีการประชุม/วางแผน/กำหนดเป้าหมายในการผลิตที่ชัดเจน ในแต่ละรอบการผลิต (ร้อยละ 81.6) ส่วนประเด็นที่มีการปฏิบัติมาก ได้แก่ นำผลผลิต (ข้าวเปลือก) มาจำหน่ายร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม (ร้อยละ 78.7) มีการจัดซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม (ร้อยละ 73.1) ส่วนประเด็นที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ มีการตลาดนำการผลิต เช่น ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (ร้อยละ 46.8) และมีการแปรรูป/เพิ่มมูลค่าข้าว (ร้อยละ 41.8) ตามลำดับ

2) สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การเตรียมดิน พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด คือ เกษตรกรทุกราย (ร้อยละ 100) มีการไถดะ ไถแปร และคราด 1 ครั้ง รองลงมา มีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ (ร้อยละ 81.6)

2.2 การเตรียมเมล็ดพันธุ์ พบว่า เกษตรกรทุกราย (ร้อยละ 100) มีการแช่ข้าวก่อนปลูก รองลงมา ร้อยละ 89.4 มีการคัดเมล็ดพันธุ์ดีหรือเมล็ดที่ไม่ได้คุณภาพออก ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมาก คือ ร้อยละ 73.1 ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มาจากศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประเด็น

ที่เกษตรกรมีการปฏิบัติปานกลาง คือ ร้อยละ 58.9 ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มาจากแปลงเมล็ดพันธุ์ของกลุ่ม
นาแปลงใหญ่ (ไข่แดง)

2.3 การใช้ปุ๋ย แบ่งเป็น

1) การใช้ปุ๋ยอินทรีย์/การปรับปรุงบำรุงดิน พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรปฏิบัติในระดับมากที่สุด ก็คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 96.6 มีการไถกลบตอซังข้าว
หลังการเก็บเกี่ยว ส่วนประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ ร้อยละ 75.9 ไม่เผาตอซังข้าว
ร้อยละ 70.9 มีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่ว/ปอเทือง ประเด็นที่เกษตรกรมีการ
ปฏิบัติปานกลาง ได้แก่ ร้อยละ 54.6 มีการใช้ปุ๋ยคอก/ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมักร่วมกับปุ๋ยเคมี

2) การใช้ปุ๋ยเคมี พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ได้แก่ เกษตรกรทุกราย (ร้อยละ 100) มีการใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 1 (ส่วนใหญ่ร้อยละ 85.8 ใส่ปุ๋ย
สูตร 16-20-0) เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 87.2 มีการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 (ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.9 ใส่ปุ๋ยสูตร
46-0-0) ประเด็นที่เกษตรกรปฏิบัติในระดับปานกลาง คือ มีการตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน
(ร้อยละ 46.8) ส่วนประเด็นที่มีการปฏิบัติในระดับน้อย ได้แก่ การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน (ร้อยละ
34.8) การผสมปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ไว้ใช้เอง (ร้อยละ 30.5)

2.4 การจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ ร้อยละ 98.6 มีการอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติ เพื่อควบคุมศัตรูข้าว รองลงมา ร้อย
ละ 97.2 มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าวอย่างถูกต้องและปลอดภัย ร้อยละ 93.6
มีการสำรวจแปลงอย่างสม่ำเสมอ และติดตามสถานการณ์โรคและแมลงศัตรูข้าว ร้อยละ 84.4 มีการ
ควบคุมระดับน้ำในแปลงนา 5-10 เซนติเมตร ตามลำดับ ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมาก คือ
ร้อยละ 75.2 มีการใช้สารชีวภัณฑ์ในการป้องกันกำจัดโรค/แมลงศัตรูข้าว

2.5 การเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ร้อยละ 99.3 มีการเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมาก
ได้แก่ มีการตากข้าวบนลานตากเพื่อลดความชื้น และมีจำหน่ายผลผลิต (ข้าวเปลือก) ที่ผ่านการลด
ความชื้นแล้ว ร้อยละ 71.6

1.3.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด ได้แก่ การเลือกคณะกรรมการ (ค่าเฉลี่ย 3.94) การกำหนดข้อตกลงกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.78)
การวางแผน/กำหนดเป้าหมายการผลิตของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.76) การแก้ไขปัญหาในกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย

3.74) และการบริหารปัจจัยการผลิตให้สมาชิกในกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.67) ตามลำดับ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก ได้แก่ การเข้าร่วมการประชุมของกลุ่มทุกครั้ง (ค่าเฉลี่ย 4.14) การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.07) และประเด็นที่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ การเข้าร่วมการระดมทุนเพื่อดำเนินกิจการของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.32) ตามลำดับ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก ได้แก่ ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.16) ได้รับปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.94) และได้รับประโยชน์อื่น ๆ จากการเข้าร่วมกลุ่ม เช่น การจัดหา/จัดซื้อปัจจัยการผลิต, การขาย/ราคาผลผลิต ฯลฯ (ค่าเฉลี่ย 3.77)

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก ได้แก่ การทราบผลการดำเนินการของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.04) การติดตามการดำเนินการของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.02) และการร่วมประเมิน/แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกลุ่ม/การดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.96)

1.3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

1) ปัญหาของเกษตรกร

(1) ปัญหาด้านความรู้ พบว่า ประเด็นด้านความรู้ที่เกษตรกรมีปัญหาในระดับปานกลาง ได้แก่ ขาดความรู้ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 3.29) ขาดความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.25) ขาดความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP (ค่าเฉลี่ย 3.15) ขาดความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) (ค่าเฉลี่ย 3.09) ขาดความรู้ด้านการจัดการดินและปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย 2.98) ขาดความรู้ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 2.84) ขาดความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย 2.83) ตามลำดับ

(2) ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต พบว่า ประเด็นด้านปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากที่สุด ได้แก่ แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก (ค่าเฉลี่ย 4.66) ปุ๋ยเคมี/สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงมีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย 4.53) ค่าจ้างเครื่องจักรกลเกษตรมีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย 4.43) ค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตร (คน) มีราคาแพง (ค่าเฉลี่ย 4.33) ส่วนประเด็นที่มีปัญหาในระดับมาก ได้แก่ ขาดแรงงานภาคเกษตร (คน) ในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 4.01) ขาดเงินทุนในการทำเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.99) ขาดเครื่องจักรกลเกษตรในพื้นที่

(ค่าเฉลี่ย 3.96) ขาดเมล็ดพันธุ์ที่ดี (ค่าเฉลี่ย 3.93) ปัจจัยการผลิตที่ได้รับมีความล่าช้าไม่ทันต่อฤดูกาลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.43)

(3) *ปัญหาด้านการตลาด* พบว่า ประเด็นด้านการตลาดที่เกษตรกรมีปัญหามาก ในระดับมาก ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ (ค่าเฉลี่ย 4.39) ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.98) ตามลำดับ

(4) *ปัญหาด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่* พบว่า ประเด็นด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ที่เกษตรกรมีปัญหามาก คือ ขาดแปลงเรียนรู้/แปลงต้นแบบในการศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 3.48)

2) ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

(1) ควรแก้ปัญหาด้านแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมวางแผนการบริหารจัดการน้ำตลอดฤดูกาลผลิต รวมไปถึงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ของเกษตรกร เช่น สระน้ำ บ่อบาดาล เป็นต้น และแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เช่น ระบบชลประทาน เป็นต้น

(2) ควรมีการสนับสนุนเครื่องจักร หรือนวัตกรรมทางการเกษตรใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิต ทั้งการลดต้นทุนและพัฒนาคุณภาพการผลิต เช่น เครื่องปลูกข้าว เครื่องอัดฟาง เครื่องอบไล่ความชื้น ฯลฯ

(3) ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยและให้คำปรึกษาต่าง ๆ เช่น การวางแผนและบริหารกลุ่ม บริหารปัจจัยการผลิต การหาตลาดรับซื้อที่แน่นอน การจับคู่เกษตรกรกับคู่ค้า การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า การสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการตลาด อาทิ โรงสี ผู้ซื้อ พ่อค้า เกษตรกร เป็นต้น

(4) ต้องการไปศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและมีการพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง

(5) ต้องการเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ควรเข้ามาสนับสนุน เยี่ยมเยือน และพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกัน

(6) ต้องการให้สำนักงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในพื้นที่ เป็นหน่วยงานกลาง ช่วยติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานหรือเครือข่ายต่าง ๆ

1.3.5 ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1) *ความต้องการด้านความรู้* พบว่า ความรู้ที่เกษตรกรมีความต้องการในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 4.45) ด้านการจัดการดินและปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย 4.44) ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 4.38) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) (ค่าเฉลี่ย 4.38) ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (ค่าเฉลี่ย 4.33) ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.28) ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP (ค่าเฉลี่ย 4.25) โดยช่องทางในการส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด คือ จากสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ (ค่าเฉลี่ย 3.72) จากสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ (ค่าเฉลี่ย 3.68) และจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 3.61) ในส่วนของวิธีการส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด คือ การฝึกปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 4.06) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.79) และทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.61)

2) *ความต้องการด้านการให้บริการและการสนับสนุน* พบว่า การให้บริการและการสนับสนุน ที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด ได้แก่ ได้แก่ การประกันราคาผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.67) การจัดหาแหล่งตลาดรับซื้อผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.62) การจัดหาแหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตคุณภาพดีราคาถูก (ค่าเฉลี่ย 4.51) การสนับสนุนการวางแผนด้านการผลิตและการตลาด (ค่าเฉลี่ย 4.48) การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี (ค่าเฉลี่ย 4.40) การเยี่ยมชมให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย 4.29) การจัดหาแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ (ค่าเฉลี่ย 4.28) การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและเทคโนโลยี เช่น ฝึกอบรมต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย 4.23)

1.3.6 แนวทางส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์ผลความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1) *ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร* พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ รวมไปถึงช่วยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเยี่ยมชม/ติดตาม/ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมยังต้องช่วยประสานงานและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ อาทิ หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน/สถาบันการศึกษา อาทิ การถ่ายทอดความรู้ การวางแผนด้านการผลิตและการตลาด การสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ หรือปัจจัยการผลิต เป็นต้น อีกทั้งยังต้องช่วยเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ เช่น เครือข่ายแปลงใหญ่ระดับอำเภอ/จังหวัด/ประเทศ เครือข่ายด้านการตลาด ได้แก่ โรงสี ผู้ซื้อพ่อค้า เกษตรกร เป็นต้น

2) *ด้านข้อมูลข่าวสารความรู้* พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ ในระดับมากที่สุด อาทิ การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช ด้านการจัดการดินและปุ๋ย ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP ด้านนวัตกรรมใหม่/เทคโนโลยี เป็นต้น ทั้งนี้ เกษตรกรสามารถรับข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่จากเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในระดับมากที่สุด ดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงควรทำการประชาสัมพันธ์ทั้งข้อมูล ข่าวสาร หรือเผยแพร่ความรู้อยู่เสมอ โดยอาจทำแผนออกติดตาม เยี่ยมเยียน อบรม ประชุมอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ยังสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการส่งเสริมการเกษตร ทำให้สามารถแจ้งข่าวสารความรู้ได้อย่างรวดเร็ว เช่น สร้างกลุ่มไลน์นาแปลงใหญ่ เป็นต้น

3) *ด้านช่องทางการส่งเสริมการเกษตร* พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ผ่านช่องทางการส่งเสริมการเกษตร ในระดับมากที่สุดจากคู่มือ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ และอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ด้านคู่มือ ควรเขียนให้อ่านและเข้าใจง่าย เหมาะสมกับอายุและระดับการศึกษาของเกษตรกร ด้านเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ ก็ควรจะพัฒนาทักษะในการสื่อสารเพื่อให้การส่งเสริมมีประสิทธิภาพ อาทิ ทักษะการพูดในที่ชุมชน หรืออาจจะต้องใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าใจได้ง่าย ด้านอินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟสบุ๊ก ฯลฯ สามารถออกแบบได้ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง เพื่อกระตุ้นความสนใจ และสามารถเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วและเป็นวงกว้าง อีกทั้งมีค่าใช้จ่ายต่ำ

4) *ด้านการปฏิบัติตนของเกษตรกร* พบว่า เกษตรกรต้องการเรียนรู้ผ่านวิธีการฝึกปฏิบัติ การสาธิต และทัศนศึกษาในระดับมาก ดังนั้น จึงควรจัดทำแปลงตัวอย่าง หรือแปลงสาธิต หรือพาเกษตรกรไปศึกษาดูงานแปลงต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำมาจัดทำแปลงเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสามัคคี ทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง ทั้งนี้ สมาชิกทุกคนต้องให้ความร่วมมือ และมีหน้าที่ชัดเจน รวมถึงต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม นอกจากนั้น เกษตรกรต้องพร้อมจะพัฒนาตัวเอง พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ อีกทั้งยังต้องมีการวางแผนการผลิตรายบุคคล ร่วมกับการวางแผนการผลิตในรูปแบบกลุ่ม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งตัวเกษตรกรเองและแปลงใหญ่อย่างยั่งยืน

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงรายปรากฏผลดังนี้

2.1 สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร

2.1.1 สภาพทั่วไป พบว่า เกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56.82 ปี จบ การศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.50 คน มีแรงงานเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 1.88 คน มีประสบการณ์ในการทำงาน 30.30 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับพงศ์ศิริภพ ทองศิริวิสูตรเกต (2562 : บทคัดย่อ) ที่ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยการเข้าร่วม โครงการส่งเสริมระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ของ เกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ช่วงอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาระหว่าง 21 – 30 ปี และ ใกล้เคียงกับ ชนนิภา ทองรอด สัจจา บรรจงศิริ และบำเพ็ญ เขียวหวาน (2561) ได้วิจัย เรื่อง แนว ทางการบริหารจัดการกลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านทับยา จังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.50 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 59.56 ปี สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 2.59 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 1.79 คน ดังนั้น การส่งเสริมการเกษตรต้องคำนึงถึงอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานของ เกษตรกร อาทิ ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรควรเป็นเรื่องใหม่ ไม่น่าเบื่อ ส่วนการออกแบบข้อมูล ข่าวสารความรู้ให้เข้าใจได้ง่าย ตัวหนังสือไม่เยอะ เป็นต้น อีกทั้งยังควรส่งเสริมด้านเครื่องจักรกล การเกษตร/เทคโนโลยี/นวัตกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และลดปัญหาแรงงานเกษตรใน ครัวเรือนที่มีจำนวนจำกัด เช่น เครื่องปลูกข้าว รถไถ เครื่องเกี่ยวข้าว เป็นต้น

2.1.2 สภาพสังคม พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 68.1 ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน แต่เป็น คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ ร้อยละ 54.6 แหล่งสื่อบุคคลที่เกษตรกรได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ ด้านการเกษตร ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ และประธาน/คณะกรรมการกลุ่มนา แปลงใหญ่ จากแหล่งสื่อกลุ่ม เกษตรกรสามารถรับในระดับมาก จากการอบรม การประชุม และการ สาธิต จากแหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ เกษตรกรสามารถรับในระดับมาก จาก โปรแกรม/แอปฯทางการเกษตร ซึ่งใกล้เคียงกับจิรวุฒ มงคล (2557) ที่ศึกษาความต้องการการ ส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร ที่พบว่า แหล่งที่มาของข้อมูล ข่าวสารที่เป็นสื่อบุคคล ส่วนใหญ่เกษตรกรได้จากเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้น เจ้าหน้าที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร และประธาน/คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ จึงมีบทบาทสำคัญในการ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปยังเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ ส่วนการที่เกษตรกรได้รับ

ข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากแหล่งสื่อกลุ่ม ได้แก่ การอบรม การประชุม และการสาธิต ในระดับมาก อาจเป็นเพราะหน่วยงานภาคีต่าง ๆ นิยมใช้ในการถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารให้กับกลุ่มนาแปลงใหญ่อยู่แล้ว ส่วนการที่เกษตรกรได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร จากโปรแกรม/แอปฯทางการเกษตรในระดับมาก ก็อาจเป็นเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ รู้จักและใช้แอปฯฟาร์มบุ๊ก (Farmbook) ในการขึ้นทะเบียนเกษตรกรและติดตามข่าวสารด้านโครงการต่าง ๆ ของทางภาครัฐ อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารด้านการเกษตร ควรทำอย่างสม่ำเสมอในทุก ๆ ช่องทาง เพื่อให้ข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตร ส่งไปถึงเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาจทำแผนออกติดตาม เยี่ยมเยือน อบรม ประชุมอย่างต่อเนื่อง และอาจนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุน การดำเนินงาน ช่วยให้สามารถแจ้งข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ได้สะดวกและรวดเร็วอีกด้วย

2.1.3 สภาพเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ เฉลี่ย 11.79 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์ กข. 6 มีผลผลิตเฉลี่ย 735.3 กิโลกรัม/ไร่ ต้นทุนการผลิตข้าวเฉลี่ยอยู่ที่ 3,574.09 บาท/ไร่ และส่วนใหญ่ใช้เงินทุนจากแหล่งสินเชื่อ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และกองทุนหมู่บ้าน ใกล้เคียงกับจิริวุฒ มงคล (2557) ที่ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร ซึ่งพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่เข้าร่วมโครงการฯเฉลี่ย 9.75 ไร่ และใกล้เคียงกับนิคม ใจโอบอ้อม (2562) ที่ทำการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตข้าวนาปี ปีเพาะปลูก 2559/60 ระหว่างอำเภอที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญของจังหวัดเชียงราย ซึ่งสรุปผลการศึกษาว่า ต้นทุนการผลิตข้าวของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 3,579.53 บาทต่อไร่ ต้นทุนการผลิตข้าวของอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย 3,752.83 บาทต่อไร่ และต้นทุนการผลิตข้าวของอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 3,838.93 บาทต่อไร่ ซึ่งจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์ กข. 6 ทั้งที่มีผลผลิตที่ต่ำกว่าข้าวเหนียวไม่ไวแสงพันธุ์อื่น อาจเป็นเพราะเป็นพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนิยมรับประทานในท้องถิ่น และสามารถปลูกได้เฉพาะฤดูกาลนาปีเท่านั้น เนื่องจากเป็นข้าวเจ้าไวแสง ดังนั้น จึงควรส่งเสริมด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และพัฒนาคุณภาพ อาทิ เครื่องจักรกลการเกษตร เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร เช่น เครื่องปลูกข้าว เครื่องอบไล่ความชื้น เทคโนโลยีการปรับปรุงบำรุงดิน ฯลฯ รวมไปถึงการเข้าถึงแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ โดยอาจประสานงาน หรือบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา

2.2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร

2.2.1 การปฏิบัติของเกษตรกรด้านการผลิตตามแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่ พบว่า ประเด็นที่มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด ก็คือ เกษตรกรทั้งหมดมีการคัดเลือกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯนาแปลงใหญ่ โดยเป็นพื้นที่ที่มีพิกัดเหมาะสมตามโซนนิ่ง และเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ ร่องลงมา คือ ผู้จัดการแปลงมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม มีการนำความรู้/ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากหน่วยงานราชการและเอกชน ไปปฏิบัติตาม มีการทำกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) และเพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP มีการประเมินผลการดำเนินงานก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการฯ มีการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพไว้ใช้ภายในกลุ่ม มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานรายบุคคล (IFPP) มีการบริหารจัดการการผลิตในรูปแบบกลุ่ม มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ มีที่ตั้งใกล้กัน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ มีการประชุม/วางแผน/กำหนดเป้าหมายในการผลิตที่ชัดเจนในแต่ละรอบการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับนริศรา จำรูญวงษ์ และคณะ (2560) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการนาแปลงใหญ่เพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว จังหวัดชัยนาท ที่พบว่า วิธีการดำเนินงานเริ่มจากการประชุมชี้แจงเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ การจัดทำเวทีชุมชนเพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการนาแปลงใหญ่ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสังคมวิถีชีวิตการทำนาภาคกลาง การเลือกผู้จัดการนาแปลงใหญ่และรองผู้จัดการ 2 คน ทำการเก็บข้อมูลต้นทุนการผลิตของเกษตรกรก่อนและหลังโครงการ ประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการเพาะปลูก ดูแลรักษาแปลงนาตามระบบการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับข้าว (Good Agriculture Practices, GAP : ข้าว) และสอดคล้องกับชนบท ทอกรอด สัจจา บรรจงศิริ และบำเพ็ญ เขียวหวาน (2561) ที่วิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านทับยา จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การบริหารจัดการกลุ่ม มีการจัดทำแผนการผลิตรายแปลง มีการจัดโครงสร้างองค์กรของกลุ่ม มีการกำหนดกฎระเบียบของกลุ่ม มีการเรียนรู้

นอกจากนั้น จากการวิจัย ยังพบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ก็คือ การตลาดนำการผลิต เช่น การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า เป็นต้น และการแปรรูป/เพิ่มมูลค่าข้าว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชนัตต์ ศรีวิเศษ (2558) วิจัยเรื่อง การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวในรูปแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ผลิตเพื่อจำหน่ายให้โรงสีเอกชน ไม่มีสถานที่เก็บผลผลิตข้าวของตนเอง ช่องทางการตลาดที่รับซื้อข้าวมีน้อย และไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ และสอดคล้องกับการวิจัยของภรภัทร บัวพันธ์ นิพนธ์ โชะเฮง และฉัฐพงษ์ บุญเหลือ (2559) เรื่อง การนำนโยบายโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ประเภทนาข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่พบว่า ความคิดเห็น

ของสมาชิกเกษตรกร ด้านการจัดการด้านการตลาด อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.92) ทั้งนี้เกษตรกรเห็นด้วยในการจัดทำโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ มีเพียงด้านการตลาดที่ยังต้องปรับปรุงการดำเนินงาน ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและพัฒนาด้านการตลาด ทั้งการตลาดนำการผลิต และการแปรรูป/เพิ่มมูลค่าข้าว การสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการตลาด โดยอาจประสานกับหน่วยงานภาคีและเครือข่าย เช่น จัดเวทีเชื่อมโยงการตลาดก่อนฤดูกาลผลิต เพื่อเพิ่มโอกาสการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า การจับคู่เกษตรกรกับคู่ค้า การหาตลาดรับซื้อที่แน่นอน

2.2.2 สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ พบว่า

1) *ด้านการเตรียมดิน* เกษตรกรทุกราย มีการไถตะ ไถแปร และคราด 1 ครั้ง ส่วนประเด็นที่มีการปฏิบัติปานกลาง คือ เกษตรกร ร้อยละ 46.8 มีการตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน สอดคล้องกับการศึกษาของทวิรัตน์ สงค์คุ้ม (2556) วิจัยเรื่อง การจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าว ของตำบลเขาคีรีส อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ที่พบว่า การจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าว การเตรียมดินเกษตรกรส่วนมาก มีการไถตะ 1 ครั้ง ไถแปร 1 ครั้ง คราดหรือใช้ลูกทาบ 1 ครั้ง และทำเทือก

2) *ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์* พบว่า เกษตรกรทุกราย มีการแช่ข้าวก่อนปลูก รองลงมา ได้แก่ การคัดเมล็ดพันธุ์ดีหรือเมล็ดที่ไม่ได้คุณภาพออก ส่วนประเด็นที่มีการปฏิบัติปานกลาง คือ การใช้เมล็ดพันธุ์ที่มาจากแปลงเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มนาแปลงใหญ่ (ไข่แดง) สอดคล้องกับการศึกษาของทวิรัตน์ สงค์คุ้ม (2556) วิจัยเรื่อง การจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าว ของตำบลเขาคีรีส อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ที่พบว่า มีการตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก มีการแช่และหุ้มเมล็ดข้าวก่อนเพาะปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่เก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ใช้เอง ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม และนอกกลุ่มที่มีความสนใจ

3) *การใช้ปุ๋ย* ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ เกษตรกรทุกราย มีการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ย สูตร 16-20-0 และเกษตรกร ร้อยละ 87.2 มีการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ย สูตร 46-0-0 อีกทั้ง เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 96.6 มีการไถกลบตอซังข้าวหลังการเก็บเกี่ยวอีกด้วย ส่วนประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติปานกลาง ได้แก่ ร้อยละ 54.6 มีการใช้ปุ๋ยคอก/ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมักร่วมกับปุ๋ยเคมี และประเด็นที่มีการปฏิบัติน้อย ได้แก่ การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน และการผสมปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ไว้ใช้เอง ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของทวิรัตน์ สงค์คุ้ม

(2556) วิจัยเรื่อง การจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าว ของ ตำบลเขาคีรีส อำเภอรามกระด่าย จังหวัดกำแพงเพชร ที่พบว่า การใส่ปุ๋ยในนาข้าว เกษตรกรมีการ วิเคราะห์ดินก่อนใส่ปุ๋ยเป็นบางครั้ง ชนิดปุ๋ยที่ใช้คือปุ๋ยเคมีอย่างเดียว ส่วนใหญ่มีการใส่ปุ๋ยเคมี จำนวน 2 ครั้งในการทำนา และสอดคล้องกับข้อมูลของศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย (2561) ที่ได้รวบรวม ข้อมูลการผลิตและการตลาดข้าวเชียงราย ปี 2560 พบว่า สูตรปุ๋ยเคมีที่ใช้ในฤดูนาปีของจังหวัด เชียงราย ได้แก่ สูตร 15-15-15 สูตร 16-20-0 สูตร 46-0-0 เป็นต้น ทั้งนี้ การที่เกษตรกรมีใส่ปุ๋ยตาม ค่าวิเคราะห์ดิน และการผสมปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ไว้ใช้เอง ในระดับน้อย อาจเป็นเพราะเกษตรกรมีการ ตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน ระดับปานกลาง เพียงร้อยละ 46.8 หรือขาดความรู้ความเข้าใจที่ ถูกต้อง ด้านการตรวจวิเคราะห์ดิน และด้านการผสมปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ซึ่งเกษตรกรอาจมองว่ามี ความยุ่งยาก การใส่ปุ๋ยจึงเป็นการปฏิบัติแบบเดิม ๆ ตามที่เคยปฏิบัติมา หรืออาจมีงบประมาณไม่ เพียงพอที่จะสนับสนุน จึงควรทำการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับการเก็บตัวอย่างและการ ตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน รวมไปถึงการใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ ยังควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้ปุ๋ยคอก/ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมักร่วมกับปุ๋ยเคมีอีก ด้วย โดยสามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

4) การจัดการ โรคและแมลงศัตรูข้าว พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีการปฏิบัติ มากที่สุดในประเด็นด้านการอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติ เพื่อควบคุมศัตรูข้าว การใช้สารเคมีป้องกัน กำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าวอย่างถูกต้องและปลอดภัย การสำรวจแปลงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตัดพันธุ์ ปน และติดตามสถานการณ์โรคและแมลง การควบคุมระดับน้ำในแปลงนา 5-10 เซนติเมตร ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของทวิรัตน์ สงค์คุ้ม (2556) วิจัยเรื่อง การจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกร ภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าว ของตำบลเขาคีรีส อำเภอรามกระด่าย จังหวัดกำแพงเพชร ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีการประเมินสำรวจโรคและแมลงศัตรูข้าว มากกว่า 1 ครั้ง ต่อสัปดาห์ มีการควบคุมระดับน้ำในนา มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคข้าวและแมลงศัตรูข้าว อย่างไรก็ตาม มีเกษตรกร ร้อยละ 75.2 ที่มีการใช้สารชีวภัณฑ์ในการป้องกันกำจัดโรค/แมลงศัตรูข้าว อาจเป็น เพราะเกษตรกรอาจขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้สารชีวภัณฑ์ หรือเมื่อใช้แล้วอาจเห็นผล ช้า หรือไม่ชัดเจน อีกทั้งยังหาซื้อได้ยาก ดังนั้น จึงควรส่งเสริมการบริหารจัดการศัตรูพืช แบบ ผสมผสาน (Integrated Pest Management-IPM) ส่งเสริมการผลิต ขยาย และการใช้สารชีวภัณฑ์ใน การป้องกันกำจัดโรค/แมลงศัตรูข้าวที่ถูกต้อง โดยอาจสนับสนุนหัวเชื้อสำหรับผลิตและขยายสาร ชีวภัณฑ์ รวมไปถึงทำโปรแกรมการใช้สารชีวภัณฑ์ตามปฏิทินการผลิตข้าว

5) การเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง ส่วนการตากข้าวบนลานตาก เพื่อลดความชื้น และการจำหน่ายผลผลิต (ข้าวเปลือก) ที่ผ่านการลดความชื้นแล้ว เกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับมาก ที่ร้อยละ 71.6 สอดคล้องกับ ทวีรัตน์ สงค์ม (2556) ได้ศึกษาการจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าวของตำบลเขาภิรต อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การเก็บเกี่ยว เกษตรกรส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง มีการใช้เครื่องเกี่ยวนวดในการเก็บเกี่ยวข้าว ไม่ได้ลดความชื้นเมล็ดข้าว จึงควรส่งเสริมด้านการเพิ่มคุณภาพผลผลิต อาทิ การนำเครื่องจักร หรือนวัตกรรมทางการเกษตรใหม่ ๆ มาใช้เพื่อลดต้นทุนและพัฒนาคุณภาพการผลิต เช่น เครื่องอบไล่ความชื้น ฯลฯ

2.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขนาดใหญ่ของเกษตรกร พบว่า ภาพรวมของการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านการตัดสินใจ ได้แก่ การเลือกคณะกรรมการ การกำหนดข้อตกลงกลุ่ม การวางแผน/กำหนดเป้าหมายการผลิตของกลุ่ม การแก้ไขปัญหาในกลุ่ม และการบริหารจัดการผลิตให้สมาชิกในกลุ่ม เป็นต้น ด้านการปฏิบัติ ได้แก่ การเข้าร่วมการประชุมของกลุ่มทุกครั้ง การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เป็นต้น ด้านการรับผลประโยชน์ การได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม การได้รับปัจจัยการผลิตจากกลุ่ม และได้รับประโยชน์อื่น ๆ จากการเข้าร่วมกลุ่ม เช่น การจัดหา/จัดซื้อปัจจัยการผลิต การขาย/ราคาผลผลิต เป็นต้น ด้านการประเมินผล ได้แก่ การทราบผลการดำเนินการของกลุ่ม การติดตามการดำเนินการของกลุ่ม และการร่วมประเมิน/แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกลุ่ม/การดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ธนกร กลิ่นนาค (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนาแปลงใหญ่ ผลการวิจัย พบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ในจังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมาก ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก คือ สมาชิกต้องร่วมคิดโดยการเข้าร่วมประชุม เพื่อเสนอปัญหาความต้องการเพื่อที่จะกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของกลุ่ม มีส่วนร่วมในขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยร่วมเป็นคณะกรรมการในการดำเนินงานและเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมวางแผน เพื่อร่วมเป็นเจ้าของร่วมกันในกลุ่ม มีส่วนการร่วมในด้านการวางแผน การตัดสินใจ การประเมินผล รวมไปถึงการร่วมรับผลประโยชน์ด้วย นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางการพัฒนากลุ่มนาแปลงใหญ่ ในส่วนของการบริหารงานของคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากสมาชิก สามารถแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านธรรมาภิบาล คณะกรรมการต้องดำเนินงานด้วยความโปร่งใส สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลัก 2) ด้านปัจจัยส่วนบุคคลคณะกรรมการต้องทราบถึงความ

พร้อม ความต้องการ ของสมาชิก เพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นไปตามความต้องการและความพร้อมของสมาชิกในด้านต่าง ๆ เช่น เวลาว่างจากงานหลัก ความต้องการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ 3) ด้านภาวะผู้นำ คณะกรรมการต้องมีการประชุมหารือกับสมาชิก และเน้นการทำงานตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก มีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน สร้างความเชื่อมั่นให้กับ ผู้ตาม และสามารถกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น และรวมความคิดเห็นให้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนั้น การส่งเสริม จึงควรพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เป้าหมายของการดำเนินการกลุ่ม ก็คือ การแก้ปัญหาให้กับสมาชิก ถ้าสมาชิกเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับ หรือสิ่งที่จะได้เป็นไปตามความต้องการ ก็จะสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาคี และการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการทำงาน ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ เกษตรกร หน่วยงานภาคี ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมไปถึงเครือข่ายต่าง ๆ อาทิ เครือข่ายกลุ่มนาแปลงใหญ่ เครือข่ายทางการตลาด เช่น โรงสี ผู้ซื้อ พ่อค้า ผู้ประกอบการ เป็นต้น ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมดำเนินการในภารกิจที่มีความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะการปฏิบัติงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทำให้เกิดเรียนรู้ร่วมกัน ลดปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ลดความซ้ำซ้อน เกิดการระดมทรัพยากร ส่งผลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์สูงสุด

2.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

1) ปัญหาของเกษตรกร

(1) *ปัญหาด้านความรู้* พบว่า ภาพรวมของประเด็นด้านความรู้เกษตรกรมีปัญหาในระดับปานกลาง ทั้งด้านการจัดการ โรคและแมลงศัตรูพืช ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) ด้านการจัดการดินและปุ๋ย ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ และด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว อย่างไรก็ตาม ควรทำการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงองค์ความรู้ใหม่ ๆ และความรู้ที่เกษตรกรต้องการ อาจจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกลุ่มแปลงใหญ่

(2) *ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต* พบว่า ประเด็นที่เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากที่สุด คือแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ปุ๋ยเคมี/สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงมีราคาแพง ค่าจ้างเครื่องจักรกลเกษตรมีราคาแพง ค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตร (คน) มีราคาแพง ส่วนประเด็นที่มีปัญหาในระดับมาก ได้แก่ ขาดแรงงานภาคเกษตร (คน) ในพื้นที่ ขาดเงินทุนในการทำเกษตร ขาดเครื่องจักรกลเกษตรในพื้นที่ ขาดเมล็ดพันธุ์ที่ดี และปัจจัยการผลิตที่

ได้รับมีความล่าช้าไม่ทันต่อฤดูกาลผลิต ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มวางแผนการบริหารจัดการน้ำตลอดฤดูกาลผลิต อาจประสานและบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมวางแผน รวมไปถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ของเกษตรกร เช่น สระน้ำ บ่อบาดาล เป็นต้น และแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เช่น ระบบชลประทาน เป็นต้น อาจให้ทางกลุ่มจัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำใช้เพื่อการเกษตร เข้าไปในแผนพัฒนาระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป นอกจากนี้ควรประสานงานกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อขอความร่วมมือและสนับสนุนด้านการสนับสนุนปุ๋ยเคมี/สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง เครื่องจักรหรือนวัตกรรมทางการเกษตรใหม่ ๆ โดยอาจทำเป็นแปลงทดลอง หรือจัดวันนัดพบเกษตรกรเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับหน่วยงานต่าง ๆ

(3) *ปัญหาด้านการตลาด* พบว่า ประเด็นด้านการตลาดที่เกษตรกรมีปัญหามาก ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ และไม่มีตลาดรองรับผลผลิต ดังนั้น จึงควรส่งเสริมโดยใช้หลักการตลาดนำการผลิต โดยประสานและบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายก่อนฤดูกาลผลิตจะเริ่ม อาทิ พาณิชย์จังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ไร้งสี ผู้ซื้อ พ่อค้า ผู้ประกอบการ บริษัทต่าง ๆ เกษตรกร เป็นต้น เพื่อสร้างโอกาสในการจับคู่ธุรกิจกับเกษตรกร การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า

(4) *ปัญหาด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่* พบว่า ประเด็นด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ที่เกษตรกรมีปัญหามากคือ ขาดแปลงเรียนรู้/แปลงต้นแบบในการศึกษาดูงาน ดังนั้น จึงควรส่งเสริมการจัดทำแปลงเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และเป็นแปลงต้นแบบสำหรับให้เครือข่ายมาแปลงใหญ่มาศึกษาดูงาน โดยอาจประสานและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา

2.5 ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรขนาดใหญ่

1) *ความต้องการความรู้ ผ่านช่องทางและวิธีการส่งเสริม* พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ด้านต่าง ๆ ในระดับมากที่สุด อาทิ ความรู้ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช ความรู้ด้านการจัดการดินและปุ๋ย ความรู้ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต) ความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม ความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพตามมาตรฐาน GAP โดยช่องทางในการส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด คือ ภูมิเ้าเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ และอินเทอร์เน็ต ในส่วนของวิธีการส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด คือ การฝึกปฏิบัติ การสาธิต และทัศนศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับจรรยา มงคล (2557) ที่ศึกษาความต้องการการ

ส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร ที่พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความต้องการความรู้ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต อาทิ การแปรรูปสินค้า การจัดการโรคและแมลง การใช้ปุ๋ย พันธุ์พืช การให้ความรู้ในการเข้าสู่มาตรฐาน GAP การเตรียมดิน และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เป็นต้น ด้านการตลาด อาทิ ช่องทางการจำหน่าย และการจัดการราคาสินค้า การเพิ่มมูลค่าสินค้า การจัดสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ด้านกระบวนการเข้าสู่การทำเกษตรแปลงใหญ่ อาทิ ผลลัพธ์ที่ได้รับหลังเข้าร่วมโครงการ กระบวนการเข้าสู่การทำเกษตรแปลงใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้ เกษตรกรมีความต้องการในวิธีการส่งเสริม 3 แบบ ได้แก่ แบบรายบุคคล เน้นการเชื่อมโยงเป็นหลัก แบบรายกลุ่มเน้นการจัดทำแปลงเรียนรู้ แบบมวลชน เน้นการได้รับข้อมูลจากหอกระจายข่าวชุมชน ดังนั้น ในส่วนของการส่งเสริม เจ้าหน้าที่ควรจัดทำคู่มือความรู้ด้านต่าง ๆ โดยแต่ละด้านควรออกแบบให้อ่านเข้าใจง่าย และเหมาะสมกับอายุและระดับการศึกษาของเกษตรกร มีรูปภาพประกอบกระตุ้นความสนใจ อีกทั้ง เจ้าหน้าที่ยังสามารถช่วยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเยี่ยมชม/ติดตาม/ให้คำปรึกษา โดยอาจทำแผนออกติดตาม เยี่ยมเยียน อบรม ประชุมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ยังสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการส่งเสริมการเกษตร ทำให้สามารถแจ้งข่าวสารความรู้ และเป็นช่องทางในการสื่อสาร เช่น สร้างกลุ่มไลน์แลกเปลี่ยนใหญ่ เป็นต้น

2) ความต้องการด้านการให้บริการและการสนับสนุน พบว่า การให้บริการและการสนับสนุน ที่เกษตรกรต้องการในระดับมากที่สุด ได้แก่ การประกันราคาผลผลิต การจัดหาแหล่งตลาดรับซื้อผลผลิต การจัดหาแหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตคุณภาพดีราคาถูก การสนับสนุนการวางแผนด้านการผลิตและการตลาด การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี การเยี่ยมชมให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง การจัดหาแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและเทคโนโลยี เช่น ฝึกอบรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับจรรยาบรรณ มงคล (2557) ที่ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร ที่พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความต้องการการสนับสนุนจากการส่งเสริมในระดับมากที่สุด อาทิ ปัจจัยการผลิต เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย องค์กรความรู้ แหล่งเงินทุน การจัดหาตลาด เป็นต้น ดังนั้น การส่งเสริม จึงควรประสานและบูรณาการการทำงานกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อให้การบริการและการสนับสนุนตรงกับความต้องการของเกษตรกร

2.6 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1) **ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร** พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรมีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้/เผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ/เอกชน/สถาบันการศึกษา รวมไปถึงเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับระบบ T&V System

2) **ด้านข้อมูลข่าวสารความรู้** พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และประธาน/คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปยังเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ จึงควรประสานการทำงานร่วมกัน ในทุกๆช่องทางอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ ส่งไปถึงเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเจ้าหน้าที่ควรทำแผนตาม T&V System และนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้สามารถแจ้งข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ได้สะดวกและรวดเร็วอีกด้วย เช่น สร้างกลุ่มไลน์นาแปลงใหญ่ เป็นต้น

3) **ด้านช่องทางการส่งเสริมการเกษตร** พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้จากคู่มือ เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ และอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ในส่วนของคู่มือ ควรเขียนให้อ่านเข้าใจง่าย และเหมาะสมกับอายุ รวมถึงระดับการศึกษาของเกษตรกร ในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ ก็ควรจะพัฒนาทักษะในการสื่อสารเพื่อให้การส่งเสริมมีประสิทธิภาพ อาทิ ทักษะการพูดในที่ชุมชน หรือใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของอินเทอร์เน็ต สามารถออกแบบได้ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง เพื่อกระตุ้นความสนใจ และสามารถเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วและเป็นวงกว้าง อีกทั้งมีค่าใช้จ่ายต่ำ

4) **ด้านการปฏิบัติตนของเกษตรกร** พบว่า เกษตรกรต้องการเรียนรู้ผ่านวิธีการฝึกปฏิบัติ การสาธิต และทัศนศึกษา ดังนั้น จึงควรพาเกษตรกรไปศึกษาดูงาน หรือศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ เช่น ด้านการผลิตก็ศึกษาแปลงต้นแบบ ด้านการตลาดก็ศึกษาจากแผนการตลาด หรือตัวอย่างสินค้า เป็นต้น แล้วนำมาจัดทำแปลงเรียนรู้ หรือจำลองการทำธุรกิจ/ทำแผนการตลาดของกลุ่ม เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาทดลองปฏิบัติ โดยสมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วม มีหน้าที่ชัดเจน และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม รวมถึงต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังต้องมีการวางแผนการผลิตรายบุคคล รายกลุ่ม และแผนการตลาด โดยอาจขอสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ หรือปัจจัยการผลิต จากหน่วยงานภาคีได้อีกด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงสรุปแนวทางส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย ว่ามีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 2) ด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้ 3) ด้านช่องทางการส่งเสริมการเกษตร 4) ด้านการปฏิบัติตนของเกษตรกร โดยด้านเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตรนั้น มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอด/เผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้านต่าง ๆ การบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม การตลาด เป็นต้น และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีและเชื่อมโยงเครือข่าย ควบคู่ไปกับการทำงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V system) เพื่อสนับสนุนเกษตรกร โดย เริ่มจากการจัดเวทีเชื่อมโยงการตลาดก่อนฤดูกาลผลิต ตามหลักของการตลาดนำการผลิต เพื่อเป็น การสร้างโอกาสในการจับคู่ธุรกิจกับเกษตรกร การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า โดยอาจแบ่งเป็น 3 ตลาดใหญ่ ได้แก่ ตลาดข้าวเปลือก ตลาดเมล็ดพันธุ์ และตลาดเพิ่มมูลค่า/แปรรูป แล้วนำไปกำหนด เป้าหมาย และวางแผนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งควรมีการจัดทำแผนการตลาด แผนการ ผลิตของกลุ่มและรายบุคคล เพื่อวางแผนการจัดสรรปัจจัยการผลิตแก่สมาชิกให้เพียงพอตลอดทั้ง ฤดูกาลผลิต จากนั้นจึงจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในทุก ด้านตลอดกระบวนการผลิต การบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม และการตลาด ตามเป้าหมายที่ วางไว้ และมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ ทันกับเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก และสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร โดยมีการสนับสนุนงบประมาณหรือปัจจัยต่าง ๆ สำหรับการจัดทำแปลงเรียนรู้ และการสนับสนุนให้กลุ่มดำเนินการในรูปแบบธุรกิจ เช่น การแปรรูป การเพิ่มมูลค่า เป็นต้น ส่วนด้านข้อมูลข่าวสารความรู้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และประธาน/ คณะกรรมการกลุ่มนาแปลงใหญ่ มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร จึงควรประสานการทำงานร่วมกัน และเพื่อให้ข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ ส่งไปถึงเกษตรกรอย่างมี ประสิทธิภาพ ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อความสะดวกและ รวดเร็ว เช่น สร้างกลุ่มไลน์นาแปลงใหญ่ เป็นต้น และสื่อสารในทุกๆ ช่องทางอย่างสม่ำเสมอ ให้ สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ทั้งนี้ ด้านช่องทางการส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกร ต้องการนั้น มาจาก 3 แหล่งสำคัญ ได้แก่ แหล่งสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น คู่มือ, แหล่งสื่อบุคคล เช่น เจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร, และแหล่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต ซึ่งคู่มือ ควรเขียนให้อ่านเข้าใจ ง่าย เหมาะสมกับอายุ และระดับการศึกษาของเกษตรกร ในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ก็ ควรจะพัฒนาทักษะในการสื่อสาร เพื่อให้การส่งเสริมมีประสิทธิภาพ อาทิ ทักษะการพูดในที่ชุมชน หรือใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของอินเทอร์เน็ต สามารถออกแบบได้ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง เพื่อกระตุ้นความสนใจ และสามารถ

เผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วและเป็นวงกว้าง อีกทั้งมีค่าใช้จ่ายต่ำ ส่วนด้านการปฏิบัติของเกษตรกรนั้น เกษตรกรต้องการเรียนรู้ผ่านวิธีการฝึกอบรม การสาธิต และทัศนศึกษา จึงควรนำเกษตรกรไปศึกษาดูงาน หรือศึกษาเรียนรู้จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ เช่น ด้านการผลิตก็ศึกษาจากแปลงต้นแบบ ด้านการตลาดก็ศึกษาจากแผนการตลาด หรือตัวอย่างสินค้า แล้วนำมาจัดทำแปลงเรียนรู้ หรือจำลองการทำธุรกิจ/ทำแผนการตลาดของกลุ่ม เพื่อให้ นำความรู้ที่ได้รับมาทดลองปฏิบัติ เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมศึกษาดูงานและสมาชิกของกลุ่มให้ยอมรับได้มากขึ้น โดยเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ทุกคนต้องมีส่วนร่วม มีหน้าที่ชัดเจน และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม รวมถึงต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ นอกจากนั้น ยังต้องมีการวางแผนการผลิตรายบุคคล รายกลุ่ม และแผนการตลาด โดยอาจขอสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ หรือปัจจัยการผลิต จากหน่วยงานภาคีได้อีกด้วย

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

3.1.1 เจ้าหน้าที่ส่งเสริม มีบทบาทสำคัญทั้งด้านการถ่ายทอดความรู้ การเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเยี่ยมชม/ติดตาม/ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมยังต้องช่วยประสานงานและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ รวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ด้วย

3.1.2 ประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติน้อย ก็คือ การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน และการผสมปุ๋ยเคมีต่าง ๆ ไว้ใช้เอง จึงควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีการผสมปุ๋ยเคมีไว้ใช้เอง รวมไปถึงการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต โดยอาจจะบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาคี เช่น กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

3.1.3 การส่งเสริมโดยใช้หลักการตลาดนำการผลิตมีความสำคัญ ควรจัดเวทีเชื่อมโยงด้านการตลาดก่อนฤดูกาลผลิตจะเริ่ม เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการจับคู่ธุรกิจกับเกษตรกร การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า อีกทั้งกลุ่มยังสามารถนำไปวางแผน ทั้งแผนธุรกิจ แผนกลุ่ม และแผนรายบุคคล รวมไปถึงการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตได้ โดยประสานและบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย อาทิ พาณิชย์จังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว โรงสี ผู้ซื้อ พ่อค้า ผู้ประกอบการ บริษัทต่าง ๆ เป็นต้น

3.1.4 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือกลุ่มนาแปลงใหญ่ อาจนำผลการวิจัยที่ได้ไปประกอบการจัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมการเกษตรระดับท้องถิ่น/อำเภอ/จังหวัด เพื่อขอสนับสนุนด้านงบประมาณ หรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

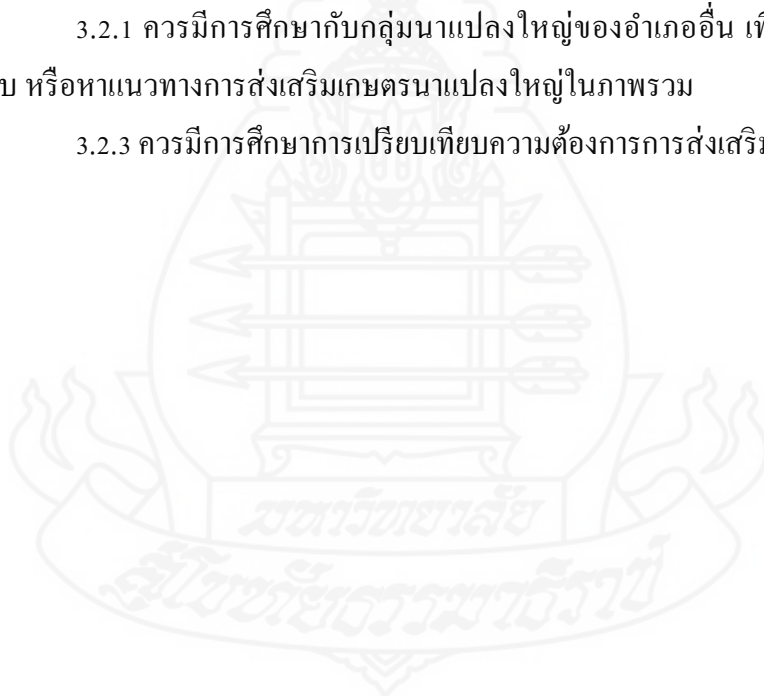
3.1.5 เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ควรได้รับการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ ทั้งในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพผลิต การตลาด การบริหารจัดการกลุ่ม นวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ ๆ อาทิ เกษตรแม่นยำสูง เกษตรสีเขียว เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

3.1.6 การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมีความสำคัญ เกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ทุกคน ควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งในด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล มีหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน ปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกากลุ่ม

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มนาแปลงใหญ่ของอำเภออื่น เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบ หรือหาแนวทางการส่งเสริมเกษตรนาแปลงใหญ่ในภาพรวม

3.2.3 ควรมีการศึกษาการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการเกษตร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ ธีระพงษ์. (2559). นโยบายเกษตรแปลงใหญ่กับบริบทของภาคเกษตรไทยในปัจจุบัน. สืบค้นจาก http://www.ecojournal.ru.ac.th/journals/23_1516971978.pdf
- คุณทล เทพจิตรา. (2558). การสื่อสาร การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ของนักส่งเสริมการเกษตร. สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นจาก <http://www.ndoae.doae.go.th/download/Manualnews/manual02.pdf>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). คู่มือการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่. สืบค้นจาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER3/DRAWER057/GENERAL/DATA0000/00000233.PDF>
- กรมวิชาการเกษตร. (2547). คุณภาพและการตรวจสอบข้าวหอมมะลิไทย, 1-17. สืบค้นจาก http://www.ricethailand.go.th/Rkb/manual/data_012/E-book/Eb_012.pdf
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2556). การทำงานส่งเสริมการเกษตรกับชุมชน. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). แนวทางการดำเนินงานกรมส่งเสริมการเกษตร ประจำปีงบประมาณ 2562. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. บริษัท นวัตกรรมคณาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด, กรุงเทพฯ.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). ระบบฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรกลาง. สืบค้นจาก <http://farmer.doae.go.th/>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่. สืบค้นจาก <https://co-farm.doae.go.th/news.php>
- กลุ่มพัฒนาระบบและถ่ายทอดเทคโนโลยี. (2561). คู่มือองค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตข้าว ด้านการบริหารจัดการศัตรูข้าว. สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว. กรมการข้าว. สืบค้นจาก http://brpe.ricethailand.go.th/images/PDF/handbook_5_bigfarm/4--.pdf

- จิราวุฒิ มงคล. (2557). *ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัด สกลนคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี
- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. (2560). *องค์ประกอบของการสื่อสารในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ใน ประมวลสารชุดวิชา 91720 การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. (2561). “แนวคิดทฤษฎีด้านการบริหารงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร” ใน *ประมวลสารชุดวิชา 91727 การบริหารและการสื่อสารเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ชนัดท์ ศรีวิเศษ. (2558) *การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวในรูปแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอ บางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช/นนทบุรี.
- ชลิต พิษขนิญโญ. (2557). *การผลิตข้าวของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนชาวนา จังหวัด ชัยนาท* (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2556). “รัฐศาสตร์กับการมีส่วนร่วม” ใน *ประมวลสารชุดวิชา แนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยที่ 12*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ชนนิภา ทองรอด สัจจา บรรจงศิริ และบำเพ็ญ เจียวหวาน. (2561). *แนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม นาแปลงใหญ่บ้านทับยา จังหวัดสิงห์บุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ณรงค์ สมพงษ์. (2553). *เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร*. นนทบุรี. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- นริศรา จำรูญวงษ์ และคณะ. (2560). *การบริหารจัดการนาแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว จังหวัดชัยนาท*. สืบค้นจาก

http://164.115.28.46/thaixen/file_upload/submitter/file_doc/4f8caa420c19ef5ece457618920f75a5.pdf

- นิคม ใจโอบอ้อม. (2562). การศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตข้าวนาปีปีเพาะปลูก 2559/60 ระหว่างอำเภอที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญ ของจังหวัดเชียงราย. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ที่ 1 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. เชียงใหม่.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2542). หลักการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ห้างหุ้นส่วน จำกัด จงเจริญพานิช, กรุงเทพฯ.
- ชนกฤดี ชมพูนุช และคณะ. (2554). การพัฒนาเว็บไซต์เพื่อผลิตสื่อในงานส่งเสริมการเกษตร. วิทยาสารกำแพงแสน, 9 (2), 82.
- ชนกร กลิ่นนาค. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการนาแปลงใหญ่: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่จังหวัดชัยนาท. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ทวีรัตน์ สงค์คุ้ม. (2558). การจัดการการผลิตข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการจัดระบบการปลูกข้าวของตำบลเขาคีรีส อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. (2560). “ความหมายและความสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร” ในประมวลสาระชุดวิชา 91720 การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- พงศ์ศิริภพ ทองศิริวิสุรเกต. (2562). ปัจจัยการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบเกษตรกรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. 8(1), 107-119.
- กรภัทร บัวพันธ์ นิพนธ์ โชะเฮง และณัฐพงศ์ บุญเหลือ. (2559). การนำนโยบายโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ประเภทนาข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปีงบประมาณ 2559 ไปปฏิบัติ. วารสารวิจัยและพัฒนาโดยองค์กรในพระบรมราชูปถัมภ์. 13(3), 86-98.
- วิริยะ คล้ายแดง. 2561. เกษตรแปลงใหญ่. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สืบค้นจาก <http://www.parliament.go.th/library>.

- ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย. (2561). *การผลิตและการตลาดข้าวเชียงราย*. กรมการข้าว สืบค้นจาก http://cri-rrc.ricethailand.go.th/images/sampleddata/rice-cri/ricedata_cri.pdf.
- สุนันท์ สีสิงห์ และสรายุทธ ยะหะกร. (2553). *เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นนทบุรี.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(1), 183.
- สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน. (2562). *แผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอแม่จัน ปี 2563-2565*. เชียงราย.
- สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน. (2562). เอกสารประกอบการประกวดแปลงใหญ่ดีเด่น ประจำปี 2562 *โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดเชียงราย กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวคุณภาพบ้านสันหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย*. เชียงราย.
- สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว. (2562). *การปลูก ดูแลรักษา และใช้ปุ๋ยในนาข้าว*. กรมการข้าว. สืบค้นจาก <http://www.ricethailand.go.th/Rkb/management/index.php.htm>
- สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว. (2562). *คู่มือจัดการด้านการผลิต กิจกรรมหลักที่ 7 การป้องกันและกำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูข้าว*. กรมการข้าว. สืบค้นจาก <http://www.ricethailand.go.th/Rkb/manual/index.php-file=content.php&id=49.htm>
- สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว. (2562). *คู่มือโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ปี 2562*. กรมการข้าว. สืบค้นจาก http://brpe.ricethailand.go.th/images/PDF/project_62/ksj_62.pdf
- สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้า. (2561). *คู่มือโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561*. กรมส่งเสริมการเกษตร. สืบค้นจาก <http://www.agriman.doe.go.th/home/agri1/agri1.1/8888/51.%20Manual%202561.pdf>
- อดุลย์ วงศ์สระภู. (2552). *แนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวนาปีของเกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- Cohen, J.M. , & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for international Studies. Cornell University Press, New York.

United Nations. (1981). *Yearbook of International Trade Statistics*. United Nations: UNPress.

Putti. (1987). *Work values and organizational commitment: A study in the Asian context*. Human Relations, 4(2).

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

แบบสัมภาษณ์เลขที่

สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย
วันที่สัมภาษณ์...../...../.....

แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์เกษตรกรนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรปริญญาโท ของสาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนานาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย คำตอบในแบบสัมภาษณ์นี้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น จึงใคร่ขออนุเคราะห์จากท่านกรุณาตอบคำถามตามความเป็นจริงและตามความคิดเห็นของท่าน ข้อมูลที่ได้จากท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อส่วนรวม

2. ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการจัดทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น

3. แบบสัมภาษณ์เกษตรกรแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่
จัน จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 5 ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย

ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย

นางสาวอรุณิชา สุทธิแป้น

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรเกษตรศาสตร์มหาบัณฑิต

แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร

1. เพศ ( ) 1.1 ชาย ( ) 1.2 หญิง
2. อายุ ..... ปี (เกิน 6 เดือนให้ปัดเป็น 1 ปี)
3. ระดับการศึกษา
  - ( ) 3.1 ไม่ได้เรียนหนังสือ ( ) 3.2 ชั้นประถมศึกษา
  - ( ) 3.3 ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ( ) 3.4 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
  - ( ) 3.5 อนุปริญญา/ปวส. ( ) 3.6 ปริญญาตรีขึ้นไป
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ..... ราย (รวมผู้ตอบแบบสัมภาษณ์)
5. จำนวนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน ..... ราย (รวมผู้ตอบแบบสัมภาษณ์)
6. ความเป็นผู้นำในชุมชน
  - ( ) 6.1 ไม่เป็น
  - ( ) 6.2 เป็น
    - ( ) 6.2.1 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ( ) 6.2.2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/สารวัตรกำนัน
    - ( ) 6.2.3 คณะกรรมการหมู่บ้าน ( ) 6.2.4 อาสาสมัครเกษตร
    - ( ) 6.2.5 สมาชิกอบต./เทศบาล ( ) 6.2.6 อื่น ๆ (ระบุ.....)
7. ท่านมีสถานะในกลุ่มนาแปลงใหญ่
  - ( ) 7.1 เป็นสมาชิก
  - ( ) 7.2 เป็นคณะกรรมการ
8. ท่านมีประสบการณ์ในการทำงาน..... ปี (นับถึงปี 2562)
9. ลักษณะการถือครองที่ดิน
  - ( ) 9.1 เป็นของตนเองทั้งหมด.....ไร่
  - ( ) 9.2 เป็นของตนเอง.....ไร่และเช่า.....ไร่
  - ( ) 9.3 เช่าทั้งหมด.....ไร่
10. พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการนาแบบแปลงใหญ่ รวมทั้งหมด ..... ไร่
11. ผลผลิตข้าวในปี เฉลี่ยต่อไร่ (ปีการผลิต2562/63)
  - 11.1 ข้าวเหนียว พันธุ์ .....มีผลผลิต.....กิโลกรัม
  - 11.2 ข้าวเจ้า พันธุ์ .....มีผลผลิต.....กิโลกรัม

12. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการผลิตข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) 12.1 ของตนเอง ( ) 12.2 กู้จาก ธ.ก.ส.
 ( ) 12.3 กู้กองทุนหมู่บ้าน ( ) 12.4 กู้จากธนาคารพาณิชย์
 ( ) 12.5 กู้จากสหกรณ์การเกษตร ( ) 12.6 อื่นๆ ระบุ.....

13. ต้นทุนการผลิตข้าวในปีเฉลี่ยต่อไร่ (ปีการผลิต 2562)

ที่	รายการ	จำนวน (บาท)
1	ค่าเตรียมดิน	
2	ค่าเมล็ดพันธุ์	
3	ค่าสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	
	- เคมีภัณฑ์กำจัดวัชพืช (คุมหญ้า)	
	- เคมีภัณฑ์ป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช	
	- สารชีวภัณฑ์/สารสกัดจากธรรมชาติ	
4	ค่าปุ๋ย	
	- ปุ๋ยเคมี	
	- ปุ๋ยอินทรีย์/น้ำหมักชีวภาพ	
5	ค่าแรง	
	- ค่าแรงปลูก (หว่าน/ปักดำ)	
	- ค่าแรงฉีดยากำจัดศัตรูพืช/กำจัดวัชพืช (คุมหญ้า)	
	- ค่าแรงใส่ปุ๋ย	
6	ค่าเก็บเกี่ยวและขนส่ง	
7	ค่าเช่าที่ดิน	
8	ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	
	- ค่าสูบน้ำ	
รวมต้นทุนทั้งหมด		

14. การรับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ด้านการเกษตรจากแหล่งต่าง ๆ

แหล่งข้อมูลข่าวสาร	ระดับของการได้รับข้อมูล/ข่าวสาร/ความรู้ เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่					รหัส
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
แหล่งสื่อบุคคล						
1. ผู้นำชุมชน(กำนัน,ศอ.บ.,ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ฯลฯ)						
2. อาสาสมัครเกษตร (อกม.)						
3. ประชาชนชาวบ้าน/เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)						
4. ประธาน/คณะกรรมการแปลงใหญ่						
5. สมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่						
6. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ เช่น นักส่งเสริมการเกษตร						
7. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานเอกชน						
แหล่งสื่อกลุ่ม						
8. การประชุม						
9. การอบรม						
10. การสาธิต						
11. การทัศนศึกษา/ดูงาน						
12. การฝึกปฏิบัติ						
แหล่งสื่อมวลชน/เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT)						
13. โทรทัศน์						
14. วิทยุทั่วไป						
15. หอกระจายข่าว						
16. นิทรรศการ/การจัดงาน						
17. สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ คู่มือ โปสเตอร์/ป้ายไวเนด						
18. ภาพยนตร์/วีดิทัศน์/วีซีโอ						
19. สมาร์ทโฟน						
20. ไลน์ (Line)						
21. เฟสบุ๊ก (Facebook)						
22. อินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ต่างๆ เช่น กูเกิล (google)						
23. โปรแกรม/แอปพลิเคชันทางการเกษตร ได้แก่ ฟาร์มมูค						

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร

ตอนที่ 2.1 การปฏิบัติของเกษตรกรตามขั้นตอนและการดำเนินงานในรูปแบบแปลงใหญ่

ประเด็น	คำตอบ		เหตุผลที่ไม่ปฏิบัติ
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	
1. มีการคัดเลือกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ แปลงใหญ่ โดยเป็นพื้นที่ที่มีพิกัดเหมาะสมตามโซนนิ่ง และเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์			
2. ทำเลที่ตั้งของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นพื้นที่ที่อยู่รวมกลุ่มกัน ใกล้ชิดกัน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ			
3. ผู้จัดการแปลงมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม			
4. มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานรายบุคคล (IFPP) ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ			
5. มีการประชุม/วางแผน/กำหนดเป้าหมายในการผลิตที่ชัดเจน ในแต่ละรอบการผลิต			
6. มีการบริหารจัดการผลิตในรูปแบบกลุ่ม เช่น เมล็ดพันธุ์ ปอเทือง ปุ๋ย สารชีวภัณฑ์ เครื่องจักรกลการเกษตรฯ			
7. มีการจัดซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม			
8. มีกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)			
9. กิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการผลิตข้าว เช่น การผลิตข้าวคุณภาพตามมาตรฐาน GAP			
10. มีการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพไว้ใช้ภายในกลุ่ม			
11. มีการนำผลผลิต(ข้าวเปลือก)ที่ได้จำหน่ายร่วมกันในรูปแบบกลุ่ม			
12. มีการตลาดนำการผลิต เช่น ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า			
13. มีการแปรรูปเพิ่มมูลค่าข้าว			
14. นำความรู้และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รับจากหน่วยงานราชการและเอกชน ไปปฏิบัติตาม			
15. การประเมินผลการดำเนินงานก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการฯ			

ตอนที่ 2.2 สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร

ประเด็นการผลิตข้าว	คำตอบ		เหตุผลที่ไม่ปฏิบัติ
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	
การเตรียมดิน			
1. ไถตะ ไถแปร และคราด 1 ครั้ง			
2. มีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ			
การเตรียมเมล็ดพันธุ์			
3. เมล็ดพันธุ์ที่ใช้มาจากศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว			
4. เมล็ดพันธุ์ที่ใช้มาจากแปลงเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มนาแปลงใหญ่ (แปลงไข่มแดง)			
5. มีการแช่ข้าวก่อนปลูก			
6. มีการคัดเมล็ดพันธุ์ลีบหรือเมล็ดที่ไม่ได้คุณภาพออก			
การใช้ปุ๋ย/การปรับปรุงบำรุงดิน			
7. ไม่เผาตอซังข้าว			
8. มีการไถกลบตอซังข้าวหลังการเก็บเกี่ยว			
9. มีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่ว/ปอเทือง			
10. มีการตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน			
11. การใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน			
11. มีการผสมปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ ไว้ใช้เอง			
12. การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 1 (หลังปักดำ 15-20 วัน) ใช้สูตรใด			
1) 16-20-0 อัตราการใช้ 20-25 กก/ไร่ (หรือใช้.....กก/ไร่)			
2) 18-22-0 อัตราการใช้ 20-25 กก/ไร่ (หรือใช้.....กก/ไร่)			
3) 20-20-0 อัตราการใช้ 20-25 กก/ไร่ (หรือใช้.....กก/ไร่)			
4) 18-46-0 อัตราการใช้ 20-25 กก/ไร่ (หรือใช้.....กก/ไร่)			
13. การใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งที่ 2 (ก่อนข้าวตั้งท้อง) ใช้สูตรใด			
1) 46-0-0 อัตราการใช้ 10-15 กก/ไร่ (หรือใช้.....กก/ไร่)			
2) 21-0-0 อัตราการใช้ 20-25 กก/ไร่ (หรือใช้.....กก/ไร่)			

ประเด็นการผลิตข้าว	คำตอบ		เหตุผลที่ไม่ปฏิบัติ
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	
การจัดการโรคและแมลงศัตรูข้าว			
14. มีการสำรวจ/ตรวจแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ และติดตามสถานการณ์โรคและแมลงศัตรูข้าว			
15. มีการควบคุมระดับน้ำในแปลงนา 5-10 เซนติเมตร			
16. มีการใช้สกัดจากธรรมชาติ หรือสารชีวภัณฑ์ในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าว เช่น สารสกัดสะเดา ไตรโคเดอร์มา, บิวเวอเรีย เมตตาไรเซียม เป็นต้น			
17. มีการอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติเพื่อควบคุมศัตรูข้าว เช่น นกปากห่าง			
18. มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูข้าวอย่างถูกต้องและปลอดภัย			
การเก็บเกี่ยวและจำหน่าย			
19. มีการเก็บเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง (หลังข้าวออกดอกประมาณ 30 วัน)			
20. มีการตากข้าวเปลือกบนลานตาก เพื่อลดความชื้น			
21. จำหน่ายผลผลิต (ข้าวเปลือก) ที่ผ่านการลดความชื้นแล้ว			

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					รหัส
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)	
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ						
1. ท่านมีส่วนร่วมในการเลือกคณะกรรมการของกลุ่ม						
2. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลงของกลุ่ม						
3. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน/กำหนดเป้าหมายการผลิตของกลุ่ม						
4. ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่ม						
5. ท่านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตให้แก่สมาชิก อาทิ เมล็ดพันธุ์, ปอเทือง, ปุ๋ย, สารชีวภัณฑ์, เครื่องจักรกลการเกษตร ฯลฯ						
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ						
6. ท่านเข้าร่วมการประชุมของกลุ่มทุกครั้ง						
7. ท่านมีส่วนร่วมในการระดมหุ้น เพื่อดำเนินกิจการของกลุ่ม						
8. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เช่น ฝึกอบรม, กิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้น						
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์						
9. ท่านได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม						
10. ท่านได้รับปัจจัยการผลิตจากกลุ่มฯ เช่น เมล็ดพันธุ์, ปอเทือง, ปุ๋ย, สารชีวภัณฑ์, เครื่องจักรกลการเกษตร ฯลฯ						
11. ท่านได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกลุ่มฯ เช่น การจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตร, การซื้อปัจจัยการผลิต, การขายผลผลิต, ราคาผลผลิต ฯลฯ						
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล						
12. ท่านรับรู้ผลการดำเนินการของกลุ่ม						
13. ท่านติดตามการดำเนินการของกลุ่ม						
14. ท่านมีส่วนร่วมในการประเมิน/แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกลุ่ม/การดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่ม						

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

ประเด็นปัญหา	ระดับความรุนแรงของปัญหา					ข้อเสนอแนะ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
ด้านความรู้						
1. ขาดความรู้ด้านการจัดการดินและปุ๋ย						
2. ขาดความรู้ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์						
3. ขาดความรู้ด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช						
4. ขาดความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว						
5. ขาดความรู้ด้านการตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม						
6 ขาดความรู้ด้านการผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP						
7. ขาดความรู้ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)						
ด้านปัจจัยการผลิต						
8. ขาดเงินทุนในการทำเกษตร						
9. ขาดเมล็ดพันธุ์ที่ดี						
10. ขาดแรงงานภาคเกษตร (คน) ในพื้นที่						
11. ค่าจ้างแรงงานภาคการเกษตร (คน) สูง						
12. ขาดเครื่องจักรกลเกษตรในพื้นที่						
13. ค่าจ้างเครื่องจักรกลเกษตร สูง						
14. ปุ๋ยเคมี/สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงราคาแพง						
15. ปุ๋ยอินทรีย์/สารชีวภาพป้องกันกำจัดโรคและแมลงราคาแพง						
16. แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก						
17. ปัจจัยการผลิตที่ได้รับความนิยมล่าช้าไม่ทันต่อฤดูกาลผลิต						

ประเด็นปัญหา	ระดับความรุนแรงของปัญหา					ข้อเสนอแนะ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
ด้านการตลาด						
18. ราคาผลผลิตตกต่ำ						
19. ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต						
ด้านการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่						
20. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ ให้ข้อมูลไม่ชัดเจน/ไม่ทั่วถึง						
21. มีการจัดอบรมบ่อยเกินไป						
22. ข้อมูล/ความรู้ที่ส่งเสริม ไม่ตรงกับความต้องการ						
23. ขาดแปลงเรียนรู้/แปลงต้นแบบในการศึกษาดูงาน						
24. ขาดสื่อที่ใช้ในการส่งเสริม/ให้ความรู้						
25. การส่งเสริมขาดความต่อเนื่อง						

ตอนที่ 5 ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

ตอนที่ 5.1 ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

1 = ต้องการน้อยที่สุด 2 = ต้องการน้อย 3= ต้องการปานกลาง 4 = ต้องการมาก 5 = ต้องการมากที่สุด

ประเด็นความรู้	1. ความรู้ที่ เคยได้รับ		2.ระดับ ความรู้ ที่ ต้องการ	3.ระดับความต้องการช่องทาง ในการส่งเสริม									4.ระดับความต้องการวิธีการส่งเสริม				
	ไม่ได้	ได้		3.1 สื่อบุคคล		3.2 สื่อสิ่งพิมพ์			3.3 สื่ออิเล็กทรอนิกส์				บรรยาย	สาธิต	ฝึกปฏิบัติ	ทัศนศึกษา	
				ราชการ	เอกชน	แผ่นพับ	คู่มือ	โปสเตอร์	วิทยุ	ทีวี	วิดีโอ	อินเทอร์เน็ต					
1. การจัดการดินและปุ๋ย																	
2. การเตรียมเมล็ดพันธุ์																	
3. การจัดการ โรคและแมลงศัตรูพืช																	
4. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว																	
5. การตลาดและการบริหารจัดการกลุ่ม																	
6. การผลิตข้าวคุณภาพ ตามมาตรฐาน GAP																	
7. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต)																	

5.2 ความต้องการด้านการให้บริการและการสนับสนุน

นอกจาก ความรู้ ช่องทางและวิธีการในการส่งเสริมแล้วท่านต้องการการสนับสนุนในประเด็นต่อไปนี้ในระดับใด

การให้บริการและสนับสนุน	ระดับความต้องการ					รหัส
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)	
1. การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี						
2. การจัดหาแหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตคุณภาพดีราคาถูก						
3. การจัดหาแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ						
4. การสนับสนุนการวางแผนด้านการผลิตและการตลาด						
6. การจัดหาแหล่งตลาดรับซื้อผลผลิต						
7. การประกันราคาผลผลิต						
8. การเชื่อมโยงให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง						
9. สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและเทคโนโลยี เช่น ฝึกอบรมต่าง ๆ						
10. การให้บริการเอกสารคำแนะนำ						

ตอนที่ 6 แนวทางการส่งเสริมการเกษตรนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

องค์ประกอบของ การส่งเสริม	เป้าหมายของการส่งเสริม			
	ปริมาณ ผลผลิต	คุณภาพ ผลผลิต	การเพิ่มมูลค่า ของผลผลิต	การตลาด
ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริม (ต้องทำอะไร)				
ด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้ (ที่สำคัญ)				
ด้านช่องทางการ ส่งเสริม (เกษตรกรสะดวกในการ เข้าถึง)				
ด้านตัวเกษตรกร (ต้องทำอะไร)				
ด้านอื่น ๆ (ระบุ)				

ภาคผนวก ข
รายละเอียดต้นทุน

รายละเอียดต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

n = 141

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ต้นทุนด้านการเตรียมดิน		
น้อยกว่า 700 บาท	4	2.8
700 - 799 บาท	68	48.2
800 - 899 บาท	58	41.2
900 - 1000 บาท	11	7.8
ค่าต่ำสุด = 500	ค่าเฉลี่ย = 773.32	
ค่าสูงสุด = 1000	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 86.483	
ต้นทุนด้านเมล็ดพันธุ์		
น้อยกว่า 200 บาท	47	33.3
200 - 299 บาท	40	28.4
300 - 399 บาท	49	34.8
400 - 599 บาท	5	3.5
ค่าต่ำสุด = 100	ค่าเฉลี่ย = 229.46	
ค่าสูงสุด = 479	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 86.043	
ต้นทุนด้านป้องกันกำจัดวัชพืช		
น้อยกว่า 100 บาท	27	19.1
100 - 199 บาท	72	51.1
200 - 299 บาท	30	21.3
300 - 399 บาท	12	8.5
ค่าต่ำสุด = 0	ค่าเฉลี่ย = 146.25	
ค่าสูงสุด = 386	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 86.760	

รายละเอียดต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
(ต่อ)

n = 141

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ต้นทุนด้านป้องกันกำจัดโรค/แมลง		
น้อยกว่า 100 บาท	73	51.8
100 - 199 บาท	47	33.3
200 บาท ขึ้นไป	21	14.9
ค่าต่ำสุด = 0	ค่าเฉลี่ย = 87.57	
ค่าสูงสุด = 300	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 73.878	
ต้นทุนด้านปุ๋ย		
น้อยกว่า 300 บาท	17	12.6
300 - 499 บาท	56	39.7
500 - 699 บาท	44	31.2
700 บาท ขึ้นไป	24	16.5
ค่าต่ำสุด = 200	ค่าเฉลี่ย = 490.44	
ค่าสูงสุด = 1100	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 199.317	
ต้นทุนด้านการเก็บเกี่ยว		
น้อยกว่า 600 บาท	23	16.3
600 - 699 บาท	60	42.6
700 - 799 บาท	6	4.3
800 - 899 บาท	36	25.5
900 บาท ขึ้นไป	16	11.3
ค่าต่ำสุด = 500	ค่าเฉลี่ย = 696.96	
ค่าสูงสุด = 1200	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 158.886	

รายละเอียดต้นทุนการผลิตข้าวของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
(ต่อ)

n = 141

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ต้นทุนด้านการปลูกข้าว		
น้อยกว่า 600 บาท	38	27.0
600 - 1099 บาท	12	8.5
1100 บาท ขึ้นไป	91	64.5
ค่าต่ำสุด = 0	ค่าเฉลี่ย = 87.57	
ค่าสูงสุด = 300	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 73.878	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวอรณิชา สุทธิแป้น
วัน เดือน ปีเกิด	15 มีนาคม 2527
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
ประวัติการศึกษา	วทบ.(สัตวศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2549 บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง พ.ศ.2552
สถานที่ทำงาน	สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ตำแหน่ง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ

